

**YURTIÇİ KREDİLERİN EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNE ETKİSİ: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER
İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ**

Sinem GÜRPINAR
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Erdal DEMİRHAN
Şubat, 2023
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YURTIÇİ KREDİLERİN EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNE ETKİSİ: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN
PANEL VERİ ANALİZİ

Hazırlayan
Sinem GÜRPINAR

Danışman
Prof. Dr. Erdal DEMİRHAN

AFYONKARAHİSAR 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Yurtiçi Kredilerin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analizi**” adlı çalışmamın bilimsel ahlâk ve geleneklere ters düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/02/2023

İmza

Sinem GÜRPINAR

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Sinem GÜRPINAR
	Numarası	190655103
	Anabilim Dalı	İktisat
	Programı	İktisat
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Yurtiçi Kredilerin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analizi
Tez Savunma Sınav Tarihi		16/02/2023
Tez Savunma Sınav Saati		11:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

YURTIÇİ KREDİLERİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ

Sinem GÜRPINAR

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Ocak, 2023

Danışman: Prof. Dr. Erdal DEMİRHAN

Bu çalışmanın amacı yurt içi kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 2000-2020 yılları arası 89 gelişmekte olan ülke örneğinde panel veri analizi yardımıyla analiz etmektir. Çalışmada panel veri yöntemleri kullanılarak reel gayri safi yurt içi hasıla ve reel kişi başına düşen reel gayrisafi yurt içi hasıla bağımlı değişkenleri için iki model tahmininde bulunulmuştur. Ampirik bulgular yurt içi kredilerin ekonomik büyüme üzerine pozitif etkide bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca, kamu harcamaları, sabit sermaye oluşumu ve enflasyon ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, borç verme faiz oranı olumsuz etki yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yurtiçi kredi, ekonomik büyüme, panel veri analizi

ABSTRACT

THE IMPACT OF DOMESTIC CREDITS: A PANEL DATA ANALYSIS FOR DEVELOPING COUNTRY

Sinem GÜRPINAR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMICS**

Ocak, 2023

Advisor: Prof. Dr. Erdal DEMIRHAN

The aim of this study is to examine the effect of domestic credits on economic growth through panel data analysis for a sample of 89 developing countries between 2000 and 2020. In the study, two models were estimated for the dependent variables of real gross domestic product and real gross domestic product per capita by using panel data methods. Empirical findings suggest that domestic credits have a positive effect on economic growth. Moreover, while public expenditures, fixed capital formation, and inflation positively affect economic growth, the lending interest rate has a negative effect.

Keywords: Domestic credit, economic growth, panel data analysis

ÖN SÖZ

Öncelikle önemli desteğinden dolayı tez danışmanım Prof. Dr. Erdal DEMİRHAN'a; değerli görüş ve önerileriyle tezime yapmış oldukları katkılardan dolayı jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Bülent ALTAY ve Doç. Dr. Özer ÖZÇELİK'e teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecim boyunca desteğini esirgemeyen ve yüzümü güldüren annem Ayşe GÜRPINAR'a, babam Tamer GÜRPINAR'a ve son olarak abim Aykut GÜRPINAR'a minnettarım. Son olarak kıymetli dostum Abdürrahim DİLKİ'ye ve tez sürecimde yardımlarını esirgemeyen dostum Emre KOCA'ya teşekkür eder minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Sinem GÜRPINAR
2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK AÇIKLAMA

1. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TEMEL FONKSİYONLARI	3
2. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER VE DÜNYADAKİ GELİŞİMİ	7
3. KREDİ KAVRAMININ AÇIKLANMASI	11
3.1. KREDİNİN TEMEL UNSURLARI VE AÇIKLAMALARI	12
3.2. KREDİNİN FONKSİYONLARI VE KAYNAKLARI	13
3.3. KREDİLERİN SINIFLANDIRILMASI	14
3.3.1 Nitelikleri Açısından Krediler	14
3.3.2. Güvence Açısından Krediler	14
3.3.3. Vadelerine Göre Krediler	15
3.3.4. Kullanım Amacına Göre Krediler	16
3.3.5. İzin Açısından Krediler.....	16
3.3.6. Kullanılan Sektör Açısından Krediler.....	16
4. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI	18
4.1. KLASİK BÜYÜME MODELLERİ	19
4.1.1. Adam Smith: İş Bölümü ve Büyüme Modeli	19
4.1.2. Thomas Malthus: Nüfus ve Büyüme.....	21
4.1.3. David Ricardo Büyüme Modeli: Azalan Verimler, Bölüşüm ve Büyüme.....	22
4.1.4. Karl Marx – Alexandrovich Feldman Büyüme Modeli: Sektörel Yatırım Öncelikleri.....	24
4.2. HARROD DOMAR BÜYÜME MODELİ	24
4.3. NEOKLASİK BÜYÜME MODELİ: SOLOW BÜYÜME MODELİ	26
4.4. İÇSEL BÜYÜME MODELLERİ.....	27
4.4.1. Joseph Schumpeter: Yenilikler ve Büyüme	28
4.4.2. Rebelo AK Modeli	29
4.4.3. Lucas Modeli: Beşerî Sermaye ve Büyüme Modeli	30
4.4.4. Grossman ve Helpman Modeli	30
4.4.5. Aghion ve Howitt'in Ürün Niteliği Modeli	31
4.4.6. D. Meadows'un İktisadi Büyüme Modeli (Roma Kulübü Modelleri)	31
4.4.7. Giacomo Becattini'nin İktisadi Büyüme Modeli (Sanayi Bölgeleri Modeli).....	32

İKİNCİ BÖLÜM

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YURTİÇİ KREDİLERİN EKONOMİK BÜYÜMEDEKİ ROLÜ

1. YURTIÇİ KREDİLERİNİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ YERİ	33
1.1 GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE TEMEL EKONOMİK SORUNLAR.....	33
1.2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KREDİLERİN GELİŞİMİ	34
1.3. E-7 ÜLKELERİNDE FİNANSAL GELİŞME VE EKONOMİK BÜYÜME	36
1.4. BRICS ÜLKELERİNDE FİNANSAL GELİŞME VE EKONOMİK BÜYÜME	37
1.5. KIRILGAN 5'Lİ ÜLKELERİNDE FİNANSAL GELİŞME VE EKONOMİK BÜYÜME	37
2. YURTIÇİ KREDİLERİNİN MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ	37
2.1. YATIRIM VE İSTİHDAM ÜZERİNE ETKİSİ	38
2.2. ENFLASYON ÜZERİNE ETKİSİ.....	41
2.3. İHRACAT ÜZERİNE ETKİSİ.....	44
2.4. FAİZLER ÜZERİNE ETKİSİ	45
2.5. TÜKETİM VE HARCAMA ÜZERİNE ETKİSİ.....	46
2.6. CARİ AÇIK ÜZERİNE ETKİSİ	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YURTIÇİ KREDİ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN AMPİRİK UYGULAMA

1. LİTERATÜR TARAMASI.....	50
2. VERİ VE YÖNTEM.....	54
2.1. VERİ.....	54
2.2. YÖNTEM.....	55
2. EKONOMETRİK MODEL.....	58
4. AMPİRİK SONUÇLAR.....	59
5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	63
KAYNAKÇA.....	65
EKLER	73
EK 1: ÜLKELER	73

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Bankacılık Sektörünün Gelişimin Tarihsel Gösterimi (Özet)	8
Tablo 2. Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi (Detay)	8
Tablo 3. Ekonomik Büyüme Modelleri	18
Tablo 4. (Devam) Ekonomik Büyüme Modelleri	19
Tablo 5. Thomas Malthus Nüfus ve Büyüme Modeli	22
Tablo 6. Değişkenler ve Açıklamaları	54
Tablo 7. Değişkenler ve Açıklamaları Devamı	55
Tablo 8. Korelasyon Matrisi	58
Tablo 9. Özet İstatistikler.....	59
Tablo 10. Panel Veri Model Seçiminde Kullanılan Testler (Bağımlı değişken: gdp).....	60
Tablo 11. Panel Veri Model Seçiminde Kullanılan Testler (Bağımlı değişken gdpper).....	60
Tablo 12. Sabit Etkiler Modelinin Tahminleri.....	61
Tablo 13. Sabit Etkiler Modelinin Tahminleri (Huber, Eicker ve White Tahmincisi).....	62
Tablo 14. Sabit Etkiler Modelinin Tahminleri (Driscoll ve Kraay Tahmincisi)	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Adam Smith İş Bölümü ve Büyüme Modeli.....	20
Şekil 2. A. Smith'e Göre Büyüyen Ekonominin Oluşturacağı Durumlar	21
Şekil 3. Thomas Malthus Büyüme Modelinde Doğum, Ölüm Oranı ve Kişi Başına Çıktı	22
Şekil 4. Ricardo'nun Büyüme Modeli: Durağan Durum Grafiği.....	23
Şekil 5. Harrod – Domar Modelinin Terminolojisi.....	25
Şekil 6. İçsel Büyüme Modellerinin Türleri (Varsayımlarına Göre)	27
Şekil 7. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kredilerin GSYH Oranı.....	35
Şekil 8. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kişi Başına Düşen Krediler	36
Şekil 9. Kredi Hacminin Artışı Yatırım ve İstihdama Etkisi	40
Şekil 10. Gelişmekte Olan Ülkeler ve Gelişmiş Ülkelerde Enflasyon Oranlarının Gelişimi(%)	43

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
CAP	: Sabit Sermaye Oluşumu
CPI	: Enflasyon
CRE	: Yurtiçi Krediler
FEM	: Sabit Ekiler Modeli
GSYH	: Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
GOV	: Devlet Nihai Tüketim Harcamaları
IBRD	: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
IMF	: Uluslararası Para Fonu
INT	: Faiz Oranı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
M.Ö	: Milattan Önce
N	: Nüfus
OPEN	: Dışa Açıklık
REM	: Rassal Etkiler Modeli
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu
Y	: Çıktı

GİRİŞ

Ülke ekonomilerinin birincil amacı sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve beraberinde finansal istikrarın sağlanmasıdır. Ekonomik büyüme, en basit anlatımla ülkelerdeki mal ve hizmet miktarının süreye bağlı olarak artmasıdır. Ekonomik büyümenin ölçülebilmesinde en temel ölçüt Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme göstergeleri yüksek oranlarda seyrederken; gelişmekte olan ülkeler, ekonomik büyümeye ilişkin göstergelerinin bir önceki yıla göre yüksek bir oranda gerçekleşmesini hedeflemektedirler.

Ekonomik büyümenin sürekliliğinin sağlanması ülke içindeki finansal gelişmelerden etkilenmektedir. Finansal sistemin ekonomiye enjekte ettiği yurtiçi kredilerin ekonomik büyümeye olan etkisi literatürde bazı çalışmalara konu olmuştur (Apaydın, 2018:16). Bu çalışmada Yurtiçi Kredilerin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Gelişmekte olan Ülkeler için ele alındığından çalışma örnekleme açısından özgün bir nitelik kazanmıştır.

Elinde fon fazlası olan kişilerden, fon eksiği olan kişi, kurum ve kuruluşlara fon transferinin sağlanması bankalar aracılığı ile gerçekleşmektedir (Şahin, 2011:1). Bu kapsamda bankalar, ülke ekonomileri için finansal yapının güçlenmesi konusunda ana faktör olarak yer almaktadırlar. Ülkelerin finansal açıdan güçlü olup, olmadığı değerlendirilirken, ilk bakılacak unsurların başında o ülkenin banka yapısı gelmektedir. Makroekonomik istikrarın sağlanmasında da büyük rol oynayan bankalar, ekonomik büyüme ve gelişme için yardımcı olan kurumların başında gelmektedir. (Turgut ve Ertay, 2016: 115).

Gelişmekte olan ülkeler açısından krediler, ekonomik büyümeyi desteklemede hem önemli hem de gerekli bir faktör olarak yer almaktadır. Bu ülkelerde özellikle özel sektöre yönelik kredi arzının yetersiz olması, ekonomik faaliyetlerin doğrudan kısıtlanmasına sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bir ekonominin uzun vadeli büyüme hedefini gerçekleştirmesinde finansal istikrarı sağlaması da gereklidir. Bu durumda hükümetler finansal işleyişin ve ekonominin gerektirdiği kaynağın oluşturulması için kredi kanalına yönelmektedir. (Meng and Gonzalez, 2016: 15).

Bankaların bu aşamada üstlendiği bir diğer önemli rol yatırım projelerinin hayata geçirilmesi için gerekli fonu ekonomiye kredi kanalı ile enjekte ederek yatırımın artmasına zemin oluşturmasıdır. Artan yatırım finansal sistemin dışında kalmış olan birimleri sistemin içine dahil ettiğinden tasarrufların artmasına ve sermaye birikiminin kazanılmasında artışa

neden olmaktadır. Bankaların yurtiçi kredi kanalını kullanmaları sonucu gelişen bu durumlar ekonomik büyüme rakamlarında pozitif etkiye bulunmaktadır. (Vurur ve Özen, 2013:118).

Bu çalışmanın amacı yurtiçi kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini, gelişmekte olan 89 ülke için panel veri analizi yöntemi ile incelenmektedir. Bu amaçla 2000-2020 Dönemi verileri kullanılarak analiz yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümü kavramsal çerçeve ve teorik açıklamalardan oluşmaktadır. Bu bölümde ilk olarak bankacılık sektörü ve kredi kavramına ilişkin tanımlar yapılmış daha sonra ekonomik büyüme kavramı irdelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise gelişmekte olan ülkeler için yurtiçi kredilerin ekonomik büyümedeki rolü üzerinde durulmuştur. Ayrıca yurtiçi kredilerin makroekonomik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise yurtiçi kredi ekonomik büyüme ilişkisi üzerine ampirik uygulama yapılmıştır. İlk olarak ekonometrik model, veri-metodoloji ve literatür açıklanmıştır. Gerekli analizler yapıldıktan sonra ampirik sonuçlar sıralanmış ve çalışma tartışma, sonuç ve öneriler bölümü ile sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK AÇIKLAMA

Bu bölümde bankacılık kavramının tanımı yapılacak ve bankacılık sektörünün gelişimi konusu irdelenecektir. Ayrıca kredi konusu irdelenip özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Son olarak kredilerin makroekonomik değişkenlerle ilişkisi ele alınarak bölüm sonlandırılacaktır.

1. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TEMEL FONKSİYONLARI

Bankalar, fonksiyonları aracılığı ile ülke ekonomilerinin kalkınması konusunda rol oynamaktadır. Özellikle kredi kanalı ile ekonomiye müdahale konusunda etki yaratabilen bankaların ülke ekonomisi açısından önemli bir yeri olduğu literatürde birçok çalışmada saptanmıştır.

Ekonomi literatüründe bankacılık ile ilgili pek çok farklı tanım yapılmış olsa da kabul görmüş tek bir tanım bulunmamaktadır. Genel anlamda bankalar, mevcut müşterilerden mevduat ve benzeri şekilde kaynak temin eden ve bu kaynakları kredi verme fonksiyonu ile kullanarak müşterilere tekrar ulaştıran finansal kuruluşlar olarak tanımlanabilir (Altan, 2001: 66).

Bankalar, ülke ekonomileri için finansal yapının güçlenmesi konusunda ana faktör olarak görülmektedir. Ülkelerin finansal yapısının gücünün önemli bir kısmını bankalar oluşturmaktadır. Makroekonomik istikrarın sağlanmasında da büyük rol oynayan bankalar, ekonomik büyüme ve gelişme için yardımcı olan kurumların başında gelir (Turgut ve Ertay, 2016: 115). Bankacılığın birçok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevlerin içinde en önemlisi finansmanı olan kesimden, finansman açığı olan kesime doğru kısa ve orta vadeli kaynak aktarımını sağlamasıdır. Bir başka deyişle bankalar, ekonomideki likidite ve sermaye durumunu göz ardı etmeden, mevduat ve fonu müşterilerinden toplayan ve elde ettiği sermayeyi kâr marjı ile kredi vererek tekrar piyasaya aktarımını sağlayan finansal bir yapıdır (Uzuner vd., 1997: 7).

Teknolojinin gelişmesi ile bankalar her geçen gün daha fazla öneme sahip olmaktadır. Ülke ekonomilerine farklı yarar kazandıran bankalar; temel olarak âtıl fonların ihtiyaç sahiplerine verimli şekilde aktarımını sağlamaktadır (Afşar, 2006: 189). Krediler bankaların en bilinen ve temel ürünü halindedir. Kredilerin büyük bir bölümü tasarruf sahipleri tarafından bankaya yatırılmış olan tasarruflardan oluşmaktadır. Bankalar, ellerindeki

mevduatı kredi olarak ihtiyaç sahiplerine vererek minimum risk ile maksimum kazanç elde etmeyi hedeflemektedir (Koyuncu ve Saka, 2011: 114).

Bankalar diğer bir açıdan işletme olarak da tanımlanmaktadır. Her işletmede olduğu gibi belirli bir sermaye ile kurulup, hizmetlerini yerine getirme amacı güden bankalar, bunun sonucunda gelir sağlayan, hissedarları olan bir işletme olarak da nitelendirilmektedir (Tandoğan ve Özyurt, 2013: 51 – 52). Bankalar özellikle ellerinde bulundurdukları sermayeyi finansal aracılık faaliyetini en verimli şekilde kullanmak ve maksimum fayda sağlamak için büyük bir çaba sarf etmektedir. Bu amaç doğrultusunda güçlü bir işletme yapısına sahip olmak için sermayelerini yatırımlar yoluyla arttırmayı hedeflemektedirler. Bu bağlamda Walter Bagehot (1873) ve Joseph A. Schumpeter (1912) yıllarında yaptıkları çalışmada bankaların verimli yatırımlar hedefi ile finansal görevlerini gerçekleştirip, kişi başına düşen gelir ve ekonomik büyüme de artış sağladıklarını saptamışlardır. Schumpeter'in (1934) başka bir çalışmasında ise verimli yatırımların ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğu saptanmıştır.

Bankaların temel işlevi mevduat toplamak ve kredi vermektir. Bunun dışında bankada yapılan diğer işlemler kredi ticaretinin bir sonucu olup kâr elde etmesine yardımcı olur. Her işletme gibi bankaların da bir gelir elde etmesi gereklidir. Bu sistem içinde bankaların fonksiyonları aşağıda sıralanmıştır (Günel, 2001: 31-32).

a) Aracılık Fonksiyonu: Aracılık işlevi bankaların en önemli işlevlerinden olup, tasarruf sahibi kişiler ile finansman eksiği olan kişiler arasındaki bağı kurmaktır. Bu işlevleri ile ekonomideki kaynak fazlalığını belirli koşul ve şartlar ile finansman eksiği olan kesime ulaştırılmasını sağlar. Bankalar bu işlevleri karşılığında kâr elde etme amacı içinde olsalar da kaynakların üretime aktarılması konusunda fayda sağlamaktadır (Kale, 2017: 210). Bankaların devamlı olarak yaptığı bu işlemler ile aracılık fonksiyonunu yerine getirmektedir.

b) Kaynaklara Akıcılık Sağlama: Bankalar farklı zaman dilimlerinde ve farklı miktarlarda kaynak toplayarak bunları müşterilere aktarmaktadır. Bu işlevi sayesinde fonların vadelerini değiştirebilir ve fon açığı olan kişilere elindeki fon fazlasını kaynak aktarma yoluyla vererek fon akışını sağlayabilirler (Tahtalı, 2019: 45). Dolayısıyla bu işlev yoluyla bankalar, paranın âtıl kalmasını önleyerek yeni yatırımlardaki kaynak gereksinimini gidermektedirler.

c) Kısa Süreli Fonları, Büyük Ölçekli Uzun Süreli Fonlar Haline Dönüştürme: Bankalar kısa vadeli ve düşük yoğunluğa sahip fonları toplar ve bunları ekonomide yatırım

finansmanı olarak uzun vadeli ve büyük ölçekte piyasaya sürmektedir. Ekonominin gelişmesi ve yatırımların artması için uzun vadeli krediler bankalar tarafından sağlanıp firmalara aktarılır. Kısa vadeli yatırımlar küçük ölçekte yeterli iken büyük yatırımlar için yetersizdir. Bu nedenle verilen kredilerin sürekliliği ekonomi açısından büyük önem arz etmektedir (Tahtalı, 2019: 45).

d) Kaynak Kullanımını İyileştirme: Bankalar elinde bulundurdukları kaynakların ekonomi açısından kârlı ve toplumsal açıdan da öncelikli olan sektörlere ulaştırılması konusunda hareket ederek ekonomideki verimliliği artırmaktadır. Aynı zamanda bankalar riski en aza indirmek amacı ile riski az ve kârlı alanlara kaynak sağlamaktadır (Akgüç, 2011: 33). Bankaların kaynaklarını iyi yönlendirmesi ülke ekonomileri açısından oldukça önemlidir.

e) Fonları Hareketlendirme: Bankaların önemli fonksiyonlarından biri piyasanın dışında kalan fonu diğer bir deyişle âtil olan fonu sisteme çekerek onları dolaşıma kazandırmaktır. Kişi ve kurumlar ellerinde bulunan fazla fonları bankalara getirerek kaynak olarak bankaya yatırmaktadır. Bankalar ise bu fonları ihtiyacı olan kişi ve kurumlara kaynak olarak vermektedir. Hem müşteri aldığı fon ile yatırım yapma imkânı yakalar hem de bankalar bu aktarımdan kâr elde ederler. Bu sayede ekonomiden çekilmiş, yastık altı edilmiş para sisteme dahil olur ve ekonominin gelişmesine katkı sağlar (Duran, 2016: 12).

f) Para Politikasının Etkinliğini Artırma: Bankacılık sisteminin gelişimi ekonomik yapı için oldukça önem arz etmektedir. Bunun nedeni olarak merkez bankasının para politikasına ilişkin uyguladığı araçların etkisinin bankacılık sisteminin nedenli geliştiğine bağlı olduğudur. Sağlam ve gelişmiş bir bankacılık sisteminde uygulanan politikalar diğer duruma göre daha etkili olacaktır (Duran, 2016: 12).

g) Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirmek: Risk, ekonomiler için önemli bir etken olup, ulusal ve uluslararası piyasalarda güvenilirliğin kazanılması konusunda en önemli sorundur (Duran, 2016: 13). Uluslararası bir ticarete taraflar birbirini yurtiçi ticaretlerde olduğu gibi yeteri kadar tanımamaktadır. Yeteri kadar tanımadığı biri ile ticaretin yürütülmesinde güven duygusu oldukça azdır. Yurt dışına mal satan bir firma sattığı malların karşılığını tahsil etmek isterken, mal satın alan ithalatçı ise anlaştıkları malları zamanında almayı hedeflemektedir. Bu durumda araya bankaların girmesi aradaki güven riskini azaltmaktadır. Bankalar ihracatçıya malların parasının ödeneceği garantisini verirken, ithalatçı firmaya ise malların istenilen şartlarda ve zamanda ulaşacağının garantisini vererek riski en aza indirmektedir. Ulusal ve uluslararası ticarete bankalar iki tarafında kefil olup

güvenilirliği sağlamaktadır. Ekonomik büyümenin ve ticaretin gelişmesinde bankaların rolü oldukça büyük ve önemlidir (Seyidoğlu, 2009: 329).

h) Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu: Vadesiz mevduat hesabı her banka tarafından açılabilmektedir. Buradaki amaç müşterinin parasını güvence altında tutma ve ödemelerini kolayca yapabilme rahatlığını sağlamaktır. Birçok ülkede vadesiz mevduata faiz ödenmemektedir. Hesap üzerine çek verme suretiyle ticari bankalarda vadesiz mevduat ödeme aracı olarak da kullanılabilmektedir. Bu sayede vadesiz mevduata sahip bireyler çek yoluyla kendisine veya bir başkasına ödeme yapabilmektedir. Mevduata sahip olan bir kimse bankanın imkânı ile nakdi para olmadan satın alma gücüne ulaşmaktadır. Bu duruma kaydi para ya da banka parası denilmektedir (Geylan, 1985: 18).

Gelişmiş ülkelerde bankacılığın temel fonksiyonlarından birisi halkın günlük ödemelerde kullanabileceği kaydi paranın yaratılmasıdır. Öte yandan gelişmiş ülkelerde nakdi para kullanımı oldukça az olup bunun yerine çek kullanılmaktadır. Ancak ülkemizde bu durum yaygın olmayıp, bankalar kaydi para yaratma yerine parayı saklama işlevi görmektedir. Kaydi paranın yaratılması için bankalara para yatırılmasına gerek yoktur. Kaydi para yaratılması için müşterilere kredi açma ve kredi limitleri içinde çekme hakkı tanınması yeterli kabul edilmektedir (Duran, 2016: 12-13).

i) Gelir ve Servet Dağılımını Etkilemeleri: Ekonomideki gelir ve servet dağılımını bankalar kredilendirme politikaları ile etkileyebilmektedir. Bu nedenle bankalar belirli bir bölgeyi, belirli bir gelir grubunu seçerek sahip oldukları gücü o bölgenin ve sektörün lehine olumlu kullanarak ekonomik gelişime katkı sağlamaktadır (Akgüç, 1992: 8).

j) Finansal Danışmanlık: Bankalar bizzat kişilerin finansal varlıklarının yönetiminde aracılık ve danışmanlık sağlayabilmektedir. Müşterilerin istedikleri menkul kıymetleri onların hesabıyla alıp satarlar. Ayrıca yatırımlarını hangi vadede yapacakları konusunda danışmanlık hizmeti verirler. Müşteriler birikimlerini yapılan bir anlaşma ile belirli bir süreliğine bankaya teslim edip kazanç sağlar. Bu sayede hem istihdam oluşur hem de piyasalarda hareketlilik meydana gelir (ARGE, Danışmanlık 2004).

k) Hizmet Fonksiyonu: Bankalar kredi verme ve mevduat toplama haricinde müşterilerine çeşitli hizmetler de vermektedir. Bunlardan çoğu bankaya kâr sağlamaktadır. Fakat birkaç tanesi bankaya müşteri çekme amaçlı yapıp zararlar da görmektedir. Buradaki asıl amaç daha fazla mevduat toplayarak kredi yaratmaktır (Altan, 2001: 173). Bankaların verdikleri hizmetler bireysel ve kurumsal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bireylere verilen

hizmetler kredi kartı, konut kredisi gibi sadece bireysel ihtiyaçları kapsarken, yatırım kredisi, akreditif, teminat mektubu gibi hizmetler ise sadece kurumlara yöneliktir. Aynı zamanda hem bireylere hem de kurumlara hitap eden hizmetlerde vardır. Bunlardan bazıları; kredi, mevduat, döviz alım ve satımıdır (Duran, 2016: 14-15).

2. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER VE DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

Bankacılığın ortaya çıkışı milattan önceye dayanmaktadır. Bankacılık, ilk ortaya çıktığı dönemlerde günümüzde olduğundan daha farklı bir şekilde fakat yine aynı işlev ile din adamları tarafından yapılmıştır. İnsanlar sahip oldukları mallarını emanet etmek için tapınaklara bırakmışlardır. Din görevlisi kişiler bu malları belirli bir ücret karşılığında ihtiyacı olan diğer kişilere geri alma koşulu ile vererek bir gelir elde etmişlerdir. Böylece günümüzde bankaların yaptığı kaydi para yaratma işlemini mallar üzerinden din adamları gerçekleştirmiştir. O dönemdeki din adamlarının bankacılar, tapınakların ise ilk bankalar olduğu söylenmektedir (Eğilmez, 2018:35).

M.Ö. 2000’li yıllarda Babil İmparatoru’nun çıkardığı Hammurabi Kanunlarında bankacılığın önemi vurgulanmıştır. O dönemin bankası olan tapınaklarda borç verme ve tahsil edilmesi, borca karşılık alınan faiz oranları ile rehin tutma, ipotek etme ve kefalet gerektiren durumların düzenlenmesini Hammurabi Kanunlarında yer almıştır (Tahtalı, 2019: 19).

Bankacılık ilerleyen zamanlarda Eski Yunan’da “Trapezites” adı verilen bankerler tarafından devam ettirilmiştir. Bankerlerin faiz oranlarını yüksek tutmasından rahatsızlık duyan halk yeni bir arayış içine girmiştir. İlk bankacılık krizi olarak görülen bu durumun temelleri bankerler tarafından atılmış olup Atina Sitesi’nde yaşanmıştır. Krize çözüm bulmak adına ilk kamu bankaları kurulmuş ve bazı borçların affının görüşülmesi ile süreç atlatılmaya çalışılmıştır. Roma imparatorluğu döneminde ise faiz yükselişi Vatikan kilisesi tarafından yasaklanmış ve bankacılık gelişimi gerileme göstermiştir. Bu durumu fırsat bilen Yahudiler tefecilik yaparak, bankaların yerini almıştır. Yahudiler ve Lamboardlar bu şekilde Avrupa’nın çoğu kısmında ödünç işlem denetimlerini ele almış ve hatta İngiltere, Fransa gibi hükümetlere kredi vererek gelir sağlamıştır (Ceylan, 2013: 5-6).

Tablo 1. Bankacılık Sektörünün Gelişimin Tarihsel Gösterimi (Özet)

İlk Banka	İlk Bankacılık Kanunları	Bankacılığın Genişlemesi-Kontrolü	Milad	Tarihteki İlk Modern Banka	Çek-Kâğıt Para kullanımı	Goldsmithler Ve Sertifika	Tarihteki İlk Merkez Bankası	Modern Banka Başlangıcı
M.Ö 3500	M.Ö. 2000	M.Ö. 1000	0	M.S. 1609	M.S. 1637	M.S. 1640	M.S. 1694	M.S. 1913

Kaynak: Aydın, 2006:21.**Tablo 2.** Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi (Detay)

Yıl	Gelişim Detayı
M.Ö 3500	Sümer ve Babil’de mabetlerde rahiplerin borç verdiğiine dair bankacılık belgeleri bulunmuştur.
M.Ö 2000	Eshunna Krallığı ilk bankacılık yasalarını düzenlemiş, faiz oranını %20 olarak hükme bağlamıştır.
M.Ö 1000	İlk ve orta çağda Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar bankacılığı geliştirmiş, eski mısırdaki faiz sınırlanırken eski yunanda bankacılık denetimlerine başlanmıştır.
1609	İlk modern banka olan Amsterdam Bankası kurulmuştur.
1637	Venedik Bankası kurulmuş, çek ve kâğıt para kullanımı başlamıştır.
1640	İngiltere kralı tarafından tüccarların altınına el konulması ile altınlar goldsmith denilen tüccarlara aktarılmıştır
1694	İlk merkez bankası İngiltere’de 1694 tarihinde kurulmuştur.
1913	Modern bankacılığın başlangıcı Federal Reserve Bank (ABD Merkez Bank.) ile gelişmeye başlamıştır.

Kaynak: Aydın, 2006:21

1453 İstanbul’un fethi bankacılığın gelişiminde çok önemli bir yer edinmektedir. Bankacılığın asıl gelişiminin temeli bu dönemde atılmıştır. İstanbul’un fethinin ardından Avrupa’da ortaya çıkan Rönesans ve reform hareketleri ile yeni coğrafi keşifler yapılmıştır. Yeni kıtaların keşfi ile ticaretin yeni ülkelere doğru genişlemesi ve o zamana kadar benimsenmiş, kabul görmüş olan Kilise Hukuku’nun yerine Roma Hukuku’nun kabul görmesine neden olmuştur. Bununla birlikte faiz yasağı ortadan kalkmış ve İtalya ile diğer Avrupa ülkelerinde bankacılık faaliyeti önemli bir yer almıştır. Coğrafi keşifler, yeni icatlar, istila ve sömürgeleşme hareketleri ülkelerdeki yurtiçi ve yurtdışı ticaretin gelişmesine neden olmuş ve hızlandırmıştır. O dönemde ortaya çıkan bankerlerin en çok ilgi duydukları yatırım alanlarını deniz aşırı ticaret, para basma, vergi toplama, uluslararası sermaye aktarımı, sömürgelerindeki maden yatakları ve borsa spekülasyonları oluşturmaktadır (Çivi, 1985,98).

Günümüz bankacılık sektörünün temeli 17. yy. başlarında hükümetler tarafından atılmıştır. 1609’ da Hollanda Amsterdam, 1637’ de İtalya’da Venedik, 1694’ de ise İngiltere’de İngiltere bankası kurulmuştur. 1971’de kurulan “Bank of the United” hem özel hem de merkez bankası işlevi sağlayan ilk ve dönemin tek bankasıdır. Devlete sermayesinin tamamını borç vermiştir. Belli bir ücret karşılığında ise halktan senetler alıp, bu senetlerden faiz getirisi elde etmiştir (Günel, 2001:5).

Amsterdam bankasının Avrupa’daki en önemli bankası olmasının altındaki önemli sebep hesaplarını “banco – florin” adını verdikleri kıymetli bir maden üzerinden tutuyor olmalarıdır. Kredi faaliyetleri durdurulup yasaklanmasıyla sadece mevduat kabul etme ve tediye yapma görevi serbest kılınmıştır. Faiz elde etmek için bankaya sikke veya külçe getiren mudilerin mevduatlarını kabul edip, karşılığında para vb. şekilde tediye bulunmuştur. Amsterdam bankasındaki bu faaliyetler diğer bankalara örnek teşkil etmiştir. Hamburg bankası “Marc Banco” üzerinden kendisine getirilen altın külçe ve kıymetli eşyaya karışık sabit kıymetli bir hesap açarak işlemine devam etmiştir. Bankaların güvenilirliğine yönelik bir adım da belediyeler tarafından güvence altına alınmasıdır. Bu uygulama 1875’li yıllara doğru bank paritesinin yitirilmesi ile sona ermiştir. Goldsmith’ler de Amsterdam bankasını örnek alarak İngiltere bankacılığına yenilikler getirmişlerdir. Kuyumcu olan Goldsmithler darphanelerde sattıkları kıymetli eşyalarına 1640 yılında İngiliz Kralı I. Charles el koymuş ve tüccarların devlete olan güvenini sarsmıştır. Bu durumun ardından Goldsmithler işyerlerine kasalar yaptırıp kendi varlıklarını ve soyluların, tüccarların kıymetli varlıklarını buralarda saklamıştır. Aldıkları kıymetlerin teminatı olarak da “Goldsmith’s notes” ismini verdikleri hamiline yazılan makbuzları teminat olarak vermişlerdir. O dönemde temsili para sayılabilecek bu makbuzlar sayesinde mevduat sahiplerine çek kullanımına teşvik ederek kayıtsal para dolaşımını bankacılık sektörüne katmışlardır. 1963 yılında Goldsmithler’in tam karşılığı bulunmayan makbuzları çıkartamayacakları kararını Londra mahkemesi vererek bankerlerin çıkarabilecekleri makbuz sayısını sınırlamıştır. Bu kararın sonucu olarak bankerler satın alma gücü yaratma faaliyetine yönelmiştir (Yetiş, 2016: 108-109).

Stockholm bankası ve İngiltere bankası ilk emisyon bankaları olarak tarihte yerini almıştır. Palmstuch, İsveç’teki Stockholm bankasını (1656) kurmuştur ve bankaya yatırılan altınların karşılığında kâğıt paraların çok az miktarının sikke alınması karşılığında bankaya geri dönmesi, bunun karşılığında ise bankalardaki altın sikkelerin büyük bir kısmının ankes olarak kaldığını fark etmişlerdir. Bankalarda yaşanan emisyon usulü denilen bu durumu keşfetmiştir. Altın sikke mevcudunun belli bir oranına kadar, fazla banknotu piyasaya

sürmeye başlamış ve emisyon usulünü yürürlüğüne getirmiştir. İlk sanayileşen ve ilk Merkez bankası uygulamasını başlatan ülke İngiltere olup Anglo – Sakson adı verilen bankacılığın temsilcisidir. İngiltere’de kamu bankalarının varlığına rastlanmamakla birlikte özel bankalara yoğunlaşmıştır. Bir diğer ülke olan Fransa ise kamu kesiminde bankacılık ve sigortacılık hizmetlerinin sunulduğu büyük holdinglere sahiptir. Fransa bankacılık sektöründeki bu yönü ile dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alıp yabancı yatırımlar için cazip bir seçenektir (Füsunoğlu vd., 1994: 7).

19. yy.’da bankalar yatırım ve iş bankacılığında sağlam sermaye yapısı neticesinde orta ve uzun vadeli krediler vererek uzmanlaşmaktaydı. Avrupa’nın her yerinde aynı oranda uzmanlaşma olmamakla birlikte, İngiltere uzmanlaşma konusunda başı çeken ülke konumundadır. 20. yy.’daki en önemli bankacılık olayı ABD bankalarının hızlı ve etkili şekilde yayılmasıdır. ABD I. Dünya savaşında dünyadaki en borçlu ülke konumunda iken, savaşın bitmesiyle birlikte borç veren ülke konumuna yükseliş göstermiştir. 1929 Büyük Dünya Buhranında çok sayıda bankanın kepenk kapatmasıyla 1933 yılında mevduat sigorta sistemi kurulmuş ve böylelikle tasarruflar güvence altına girmiştir. II. Dünya savaşından sonra ise günümüzde hala ayakta duran Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (IBDR) kurumları kurulmuştur. IMF ülkelere kısa vadeli finansman açığını karşılayan krediler verirken, Dünya Bankası uzun vadeli finansmanı sağlamak amacıyla krediler vermektedir (Çivi, 1985: 21).

2020 yılı mart ayında tüm dünyayı etkileyen ve etkisi altına alan Covid-19 pandemisi, tüm sektörleri olumsuz yönde etkilemiş ve hükümetlerin bir dizi ekonomik önlem almasına sebep olmuştur. Küresel ticaret neredeyse durma noktasına gelmiş ve ekonomideki arz- talep dengesi bozulmuştur. Ekonomik yaşamı birçok yönden etkileyen pandemi, sürecin devam etmesi beraberinde birçok belirsizliği de getirmiştir. Bu süreçte finansal ihtiyaçların karşılanmasında bankacılık sektörü önemli bir rol oynamış özellikle firma ve hane halkının sıcak paraya ulaşım sorununu gidermiştir. Pandemi süreci diye nitelendirilen bu dönemde bankalar birçok kampanya düzenlemiş ve hem firmalar hem de bireysel müşteriler tarafından ciddi bir talep görmüştür. Bu talebin sonucu olarak da nakdi kredi hacminde bir artış meydana gelmiştir (Beybur ve Çetinkaya, 2021: 182).

Covid – 19 salgınının birçok sektöre olumsuz etkisi olumsuz yansıması olsa da bankacılık sektörü diğer sektörlerle nazaran en düşük seviyede etkilenmiştir. Bankacılık sektörünün bu pandemiden büyük çaplı etkilenmediği düşüncesinin yanı sıra uzun vadede ne türlü sonuçlar vereceği kesin olarak tahmin edilmemektedir. Araştırmacılar pandeminin uzun

dönem koşullarında bankacılık rezervlerinde azalmaya sebep olacağını varsaymaktadır (Kasinger vd., 2021: 3)

Pandeminin finansal ihtiyaçları artırması ile, neden olduğu enflasyon, işsizlik gibi ekonomik istikrarsızlıklar bankacılık sektörünün önemini bir kez daha hissettirmektedir. Banka kredi kanallarının Pandemi sürecinde etkin kullanımı bunun bir göstergesi olup, kullanılan kredilerin ekonomik toparlanma hızını arttırdığı görülmektedir (Bulut, 2021: 237).

Gelişmekte olan ülkeler kategorisi içinde yer alan Türkiye’de bankalar, finansal sistemin yaklaşık %90’lık kısmını tek başına oluşturmaktadır. 1990’lı yıllarda Türk bankacılık sektöründe çoğu banka kamu borçlanmasına gitmiştir. Dolayısıyla banka aktiflerindeki kamu borçlanma senetleri oranı artmıştır. Bu durum bankalar için tehlike olarak görülen faiz riskini artırmıştır. 1990’lı yıllarda meydana gelen bu olay süreklilik göstermiş ve devam eden yıllarda da görülmüştür. Bu yıllarda kamu borçlanmasını azaltmak ve ekonominin devamlılığını sürdürmek adına bazı politikalar uygulanmıştır. Bu politikaların en önemlisi olarak kontrollü kur politikası sonucu yurt dışı borçlanmanın özendirilmesi gösterilmektedir (İnan, 2004: 37).

Teknoloji ile ciddi bir gelişim gösteren bankacılık sektörü artık internet bankacılığına yönelim göstermiştir. ATM, POS ve telefon bankacılığı müşterilere 24 saat hizmet sağladığı için bankalar ve müşteriler tarafından tercih edilmektedir. Sistemin hem hızlı hem de kullanışlı olması avantajlı tarafını ortaya koymaktadır (Ceylan, 2013: 1-3).

3. KREDİ KAVRAMININ AÇIKLANMASI

Bankalar gelirin önemli bir kısmını krediler tarafından karşılamaktadır. Kredi kavramı Latince kökenli bir kelime olup “güvenme” anlamına gelmektedir. Kredi, taraflardan birinin diğer tarafa belli bir zaman aralığı içinde geri ödenmesi koşuluyla mal, hizmet ve para cinsinden satın alma gücünün sağlanması veya belirli bir zaman sonra geri ödenmesi şartıyla başkalarına devredilmesi olarak tanımlanabilir (Tuncer ve Ulusoy, 2010: 43). Krediler ülke ekonomileri açısından önemlidir. Kredi işlemleri ile ekonomide kullanılmayan para stoku dolaşıma kazandırılmış olur ve ekonomide paranın devre dışı kalması engellenir. Ekonomide kullanılmayan para kredi işlemleri sayesinde yatırıma dönüşür. Bu sayede ekonomik düzeyde artış gerçekleşir. Krediler milli serveti oluşturan sermaye malları ve tüketim kalemlerinin en verimli şekilde kullanılmasında etkilidir (Unay, 1999: 264).

3.1. KREDİNİN TEMEL UNSURLARI VE AÇIKLAMALARI

Kredilerin dört temel unsuru vardır. Bunlar; zaman, güven, risk ve gelirdir (Gülmüş ve Çiftçi, 1991: 1).

Zaman Unsuru: Bankaların kişilere verdiği paranın ödenmesi için belirli bir iade süresi vardır. Kredilerin vade süresinde geri ödenmesi hem banka güvenliği hem de bankanın kâr elde etmesi açısından önemlidir. Kredilerinin vade süreleri kredinin kullanıldığı ilk gün başlatılır ve sürenin uzaması kredinin riskini arttırır. Kredilerin vade süreleri hesaplanırken ülkenin cari piyasa koşulları dikkate alınır (Aydın, 2006: 130). Gelişmekte olan ülkelerde zaman unsurunun uzunluğu gelecekte yaşanabilecek politik ve ekonomik olaylara hazırlıklı olmayı gerektirmektedir. Piyasanın hareketliliği ile bu olayların öngörülmesi çok zordur. Vade süresinin uzaması kredi maliyetlerini artırmaktadır ve bugün 60 ay vadeli bir kredinin faiz oranı düşük olmasıyla birlikte vade süresinin artması ile faiz oranı da benzer oranda artış göstermektedir. Vade süresindeki en önemli husus, vadenin artışı ile riskinde zamanla birlikte artış göstermesidir (Kavcıoğlu, 2003: 6).

Güven Unsuru: Kredi, ödeyebilme gücü veya geri ödeyebileceği konusunda güven duygusu verebilen kişilere verilmektedir. Güven bankalar için önemli ve gerekli bir unsurdur. Bankaların müşteriler ile devamlılığını sürdürebilmesi için müşterilerin borçlarını belirlenen zaman içerisinde ödemesi gerekmektedir. Bu durum göz önüne alındığında bankalar kredilerini müşterilerine vermeden önce iyi bir araştırma ve istihbarata gerek duymaktadır. Bu istihbaratın sonucuna göre güven duygusu güçlenip krediler müşterilerine verilmekte ya da güven duygusunun zedelenmesi ile kredi reddine gidilmektedir (Caymaz, 1989: 20).

Risk Unsuru: Her ekonomi ister gelişmiş ülke ekonomisi olsun ister gelişmekte olan ülke ekonomisi olsun dünya gelişimi ile yaşam standartlarının da iyileşmesini belli bir ölçüde geliştirecektir. Her kredi, bankalar için bir risk oluşturmaktadır. Kredilerin verildiği tarihten başlayarak hesaplanan vade süresinde ödenmesi gerekmektedir. Kredinin vade süresinde ödenmemesi durumunda bankaların müşterilerine karşı güveni sarsılmaktadır. Diğer bankalar tarafından bu müşteriler kara listeye alınmakta ve kredi almak istediklerinde ödeyemeyecekleri düşünülmektedir. Bu risk bankalar açısından çok önemlidir. Riske karşı önlem alan bankalar bu riski minimum seviyede tutmayı amaçlar. Ayrıca bankalar borcun zamanında ödenmemesi durumunda müşterilerinden teminat olarak, kendisini güvence altına alma amacıyla kefil veya ipotek gibi önlemler almaktadır. (Anonim, 2000: 70-71).

Gelir Unsuru: Bankalar, müşterilerine kredileri kar elde etme amacı ile vermektedir. Verilen kredilerden bankalar faiz ve komisyon geliri elde eder. Bankaların bütün ticari işletmelerde olduğu gibi kar elde etme ihtiyacı vardır. Bankalar, faiz ve komisyon gelirini kâra çevirerek kazanç elde eder. Bankaların geliri bir başka deyişle kârı aşağıdaki formül ile hesaplanabilir (Darıcı vd. 2011: 3496).

$$K\hat{A}R = \frac{(\text{Alınan Faiz Tutarı} + \text{Komisyon Geliri Tutarı}) - \text{Mevduata Ödenen Faiz Tutarı}}{\text{Plasman Ortalaması} - \text{Mevduat Ortalaması}}$$

3.2. KREDİNİN FONKSİYONLARI VE KAYNAKLARI

Rekabet gücü kredilerin fonksiyonları ve yararları 5 başlık altında toplanmaktadır. Bu fonksiyonlar şunlardan ibarettir: Ekonomik faaliyetlerin devamlılığını sağlamak: Krediler, ihtiyaç dâhilinde müşterilere gelecekte sahip olacaklar geliri temin ederek ekonomik faaliyetlerin devam etmesini sağlamaktır. Tedavül aracı olmak: Krediler, ticari işlemleri hızlandırmakta ve dolaşımı sağlamaktadır. Milli gelir ve istihdama olumlu etki sağlamak: Kullanılmayan fonlar kredi olarak para ihtiyacını gidermekte ve fon sahiplerine gelir sağlayarak milli gelir ve istihdamı olumlu etkilemektedir. Ekonomide arz ve talep hareketliliğini sağlamak: Krediler, fon sahiplerine sağladıkları gelir ile ekonomideki arz ve talep hareketliliğini devam ettirmektedir. Sermaye birikimi sağlamak: Girişimciler ve yatırımcılar, yatırımlarını yapmak üzere sahip olmadıkları sermayeyi bankalardan kredi alarak sağlamaktadır (Darıcı vd. 2011: 3497).

Kredi kaynakları üç grupta incelenmektedir. Bu kaynaklar sırasıyla;

Banka kaynaklı krediler, banka dışı kaynaklı krediler, reeskont kredileridir. (Şakar, 2015: 6).

Banka kaynaklı krediler; bankaların öz kaynaklarından ya da kendi kaynaklarından kullandıkları kredidir. Banka kaynakları; ödenmiş sermaye, fon, dağıtılmamış kâr, birikmiş amortisman gibi kaynakların toplamıdır.

Banka dışı kaynaklı krediler; banka kaynakları harici kredi kuruluşlarından fon temini ile kullandıkları kredilerdir. Bu kaynaklara örnek olan krediler; yurtdışı ve yurtiçi bankalardan sağlanan krediler, menkul kıymet fonları, dağıtılacak kârlar, yatırılacak vergi ve fonlardan oluşan kredilerdir.

Reeskont kredileri; bankaların müşterilerinin getirdikleri kısa veya orta vadeli senetleri Merkez bankasında kırdırarak bir başka deyişle iskonto ettirerek sağladıkları ve bu şekilde bilinen kişilere kullandıkları kredilerdir.

3.3. KREDİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Krediler niteliği, güvencesi, vadesi, kullanım amacı, izin ve kullanılan sektör olarak altı ayrı grupta incelenmektedir.

3.3.1 Nitelikleri Açısından Krediler

Krediler nitelikleri açısından ikiye ayrılmaktadır.

- **Nakdi krediler;** bankaların kredi verirken belirli koşullar altında bir miktar parayı, kâr elde etme güdüsüyle müşterilerine ödünç vermesi nakdi kredi olarak tanımlanmaktadır. Nakdi krediler, yabancı para veya ulusal para olarak da kullanılmaktadır. Nakdi krediler kendi içerisinde üç gruba ayrılır. Bunlar; açık ve tek imzalı, çift imzalı ve maddi teminatlî nakdi kredilerdir (İnağ, 1990: 25).

- **Gayri nakdi krediler;** Gayri nakdi kredilerde nakit para verilmez. Gayri nakdi krediler, bir malın teslim edilmesi, bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi ve ona kefil olarak garanti vermesi şeklinde tanımlanmaktadır. Eğer borçlu borcunu ödemez ise banka borcun tamamını karşılamak zorundadır. Gayri nakdi kredilerde, nakdi kredilerde olduğu gibi faiz getirisi yoktur. Sadece banka bu garanti temini adına bir komisyon almaktadır. Gayri nakdi krediler dört gruba ayrılmaktadır, bunlar Teminat Mektupları, Harici Garanti Mektupları, Kabul Kredileri, İthalat Akreditiflerdir (Sarıkamış vd., 2004: 209).

3.3.2. Güvence Açısından Krediler

Dünya Ekonomik Forumu (WEF), uluslararası kredi türlerinden bir diğeri güvence açısından kredilerdir. Bu krediler kendi içerisinde iki grupta incelenmektedir.

- **Teminatlî Krediler:** Bankaların müşterilerine kredi verirken, müşteri imzası ile bir veya daha fazla kişinin imzasını alarak kefil istedikleri kredilerdir. Borçlu müşterinin borcunu ödememesi durumunda kefil kişiler borcun mükellefi olmaktadır. Bankalar teminat olarak şahıs itibarı veya maddi teminat kullanabilmektedir. Teminatlî krediler kendi içerisinde şahsi teminatlî ve maddi teminatlî krediler olmak üzere ikiye ayrılır (Parasız, 2005: 224).

- **Şahsi teminatlî krediler:** Müşterinin imzası ve kefil olarak bir veya daha fazla gerçek / tüzel kişinin imzasıyla verilen kredi türüdür.

- **Maddi teminatlı krediler:** Maddi değerinin teminata alınması karşılığında verilen kredilerdir. Bu kredilere örnek olarak, mevduat ve nakit karşılığı, emtia rehni, kambiyo senetleri rehni ve taşınmaz ipoteki karşılığı verilebilir.

- **Teminatsız (Açık) Krediler:** Teminatsız krediler bankalar için riskli olup belirli kişilere verilen kredi türüdür. Güven duygusunun ön planda olduğu krediler, piyasada tanınan iyi bir kredi geçmişi olan veya bankalar tarafından güven duyulan kişi ve kurumlara verilmektedir. Risk taşıması yönünden banka için tehlikeli gözükten teminatsız krediler, müşteriler için her an alıp kullanılabilme özelliğinden dolayı cazip olmaktadır (Altıntaş, 2006: 385 – 387).

3.3.3. Vadelerine Göre Krediler

Vadelerine göre krediler; kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere üç grupta incelenmektedir. (Tuncer, 2010: 61).

Kısa Vadeli Krediler; vade süresi 12 ayla kısıtlı olan kredilerdir. İstisnai durumlarda kısa vadeli kredilerin süresi 18 aya kadar uzamaktadır. Kısa vadeli krediler bankalar açısından avantajlı kabul edilir. Banka kredilerinin vade süresinin uzunluğu kredinin riskini artırmaktadır. Kısa vadeli kredilerin temel amacı piyasadaki fon ihtiyacını karşılamaktır. Bu kredilere örnek olarak; cari hesap kredisi, pay kredisi, tahvil karşılığı kredi, kefalet mukabili kredi vb. verilebilir.

Orta Vadeli Krediler; vade süresi 1 yıl ile 5 yıl arasında olan kredi türüdür. İstisnai durumlarda bazı bankalarda orta vadeli kredilerin vade süresi 1 yıl ile 10 yıl arası dönemi de kapsayabilir. Bu krediler genellikle finansal piyasa faaliyetleri ve ticari faaliyetlerde kullanılmaktadır. Örnek olarak; sanayi, madencilik, gemi inşaatı, turizm, tarım ve uçak ihracatı gibi alanlar için verilen krediler gösterilebilir.

Uzun Vadeli Krediler; vade süresi 5 yıldan daha uzun olan kredilerdir. (Seval, 1990: 87-88). Bazı ülkelerde vadeli kredilerin bankacılık sisteminde kabul edilmediği görülmektedir. Uzun vadeli kredilerin bir diğer adı da dönem kredileridir. Genellikle uzun vadeli krediler büyük ölçekli yatırımlarda, işletmelerin kuruluş ve giderlerinin finansmanında kullanılmaktadır. Uzun vadeli kredilerin ulusal para cinsinden değil de yabancı para olarak kullandırılmasında kur garantisi yoksa müşteriler ayrıca kur riskiyle de karşılaşabilir (Tuncer, 2010: 61).

3.3.4. Kullanım Amacına Göre Krediler

Kullanım amacına göre krediler dört grupta incelenmektedir (Şakar, 2015: 56).

Yatırım Kredileri; bina ve tesis yapımları için kurumlar ve şahıslara verilen kredilerdir. Bu kredilerin vade süreleri orta veya uzun vadededir. İhracat garantili yatırımlar, tamamlanmamış yatırımlar, gemi inşası ve ithalatı, çekici ve treyler yatırım gibi bölümlere de ayrılmaktadır (Çayır, 2015: 35).

İşletme Kredileri; üretim yapan işletme ve firmaların döner sermaye gereksinimleri ve üretim faaliyetleri için gerekli olan finansmanı sağlamaları için verilen kredilerdir. Bu tarz kredilerin vade süresi kısa veya orta vade olmaktadır (Tuncer, 2010: 62-63).

Üretim Kredileri; işletmelerin amortisman giderleri için bir başka deyişle makine ve teçhizat gereksinimlerini finanse edebilmeleri için verilen kredi türüdür (Mehdizada, 2017: 7).

Tüketici Kredileri; işletme ve firmaların bina, tesis gibi oluşumlarını onarmaları için verilen kredilerdir (İnağ, 1990: 29).

3.3.5. İzin Açısından Krediler

Bankacılıkta krediler izin açısından şube yetkili krediler ve otorize krediler olarak iki gruba ayrılmaktadır.

Şube Yetkili Krediler; herhangi bir makamın izni gerekmeden direkt şubeden açılabilen kredi türüdür.

Otorize Krediler; şubede izinsiz açılmayan sadece genel müdürlük veya yönetim kurulu gibi makamların onayı ile açılabilen kredidir (Kaya, 2014: 321).

3.3.6. Kullanılan Sektör Açısından Krediler

Sektör kullanım amacına göre krediler iki ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar özel sektör ve kamu sektör kredileridir.

Özel Sektör Kredileri; hizmetlerini ve faaliyetlerini özel sektörde sürdüren firmaların kullandıkları kredilerdir.

Kamu Sektör Kredileri; hizmetlerini ve faaliyetlerini kamu sektöründe sürdüren firmaların kullandıkları kredilerdir (Parasız, 2014: 346).

Bankacılık sektöründe finansal piyasa işlemlerinin birçoğu yapılmaktadır. Oksay (2000), çalışmasında bankacılık sektörünün finans sektöründeki ağırlığını geliştirmekte olan ülkelerde %90, gelişmiş ülkelerde ise bu oranın %40 düzeylerinde olduğunu saptamıştır.

II. Dünya savaşından sonra özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde tüketiciler kredisini kullanım oranı yükselme trendine girmiştir. Bu dönemden sonra kredilerdeki hızlı genişleme ve kredi kullanımındaki artış Gayri Safi Milli hasılaya oranla daha yüksek seviyede görülmüştür. Avrupa’da kullanılan tüketiciler kredisini 1950’lere dayanırken, 1990’lı yıllarda tüm dünya geneline yayılmıştır. Özellikle son yıllarda özel sektörün kullandığı kredilerin Gayri Safi Milli Hasılaya oranı giderek artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu artış ciddi boyutlarda göze çarpmaktadır (Arslan ve Karan, 2009: 5-6).

Özel sektörünün borç yükündeki artış ve likidite yetersizliğinin ekonomiye olumsuz etkileri kredilerdeki artışı göz önüne sermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, kredilerin bu denli hızlı bir artış yaşamasının sebebi olarak finansal serbestleşme, tüketiciler artışı, kredilere olan bakış açısının değişmesi vb. Örnekler verilebilmektedir. Özellikle kredilerin hızlı artışı 20. yy. sonunda finansal serbestleşme ile görülmektedir. Bankacılıktaki denetimlerin ve kısıtlamaların kalkması ile bankacılık sektörüne giriş ve çıkışların kolay olması kredi hacmindeki artışın zeminini oluşturmuştur (Kamacı vd., 2018: 401).

Makroekonomik değişkenlerde meydana gelen gelişmelerin kredi artışı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Hızlı kredi artışının bir rneği olarak Doğu Avrupa lkeleri verilebilir. Buradaki hızlı kredi artışı, büyüme ile yüksek enflasyon ve faiz oranının birlikte olduğu bir ortamda meydana gelmektedir. Avrupa Birliğine katılan ülkelerde de oluşan olumlu beklentiler talebi arttırmakta ve kredilerin hızlı artışına yol açmaktadır. Coricelli vd. (2006), çalışmalarında rekabetin yabancı bankaların piyasaya girmesi ile artacağı, ekonomik büyümedeki istikrarı ve perakende sektörünün büyümesinde kredi artışının etkisi olduğunu saptamıştır. Gelir beklentisinin artışı, varlık getirisindeki artış ile kredi kullanımını artırarak maliyetleri düşürmektedir. Kişilerin ihtiyaçlarındaki artışa karşın gelirdeki nispi düşmenin sonucu olarak kredilere olan talebi artırmaktadır.

Kişilerin tüketime olan eğilimi ile tüketiciler alışkanlıklarının değişmesi ve bunun beraberinde demografik değişimlerde kredi talebinde artışın bir sebebidir. Gençlerde diğer yaş gruplarına göre oldukça fazla görülen borçlanma, tüketiciler alışkanlıklarının bir göstergesi olup, lüks yaşam zentiliği tüketicileri kredi artışına itmektedir. Kredi artışının bir diğer sebebi de bora karşı iyimserliktir. ABD’de yapılan bir çalışmada Kirchler vd. (2008), katılımcı olan kişilerin kredi harcamalarını incelemiştir. Buna göre çalışmadaki katılımcıların %75’i otomobillerini kredi ile almaya bunun yanında da eğitim ve sağlık masraflarına harcamaktadır. Diğer bir %20’lik kısımdakiler hobi için yapılacak ödemeyi kredi yoluyla karşılamaktadır. Son olarak %5’lik kısımdakiler ise lüks mallar için kredisini kullanmaktadır.

4. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI

Ekonomik büyüme kavramı literatürde önemli makroekonomik hedeflerden biri olup, birçok kaynakta çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Kelime köküne bakıldığında büyüme biyolojik bir kavram olup uzama, genişleme ve çoğalma gibi boyutsal artışı ifade etmektedir. Büyüme kavramındaki en önemli kısım boyutsal olmasıdır, eğer ki boyutsal olmayan bir artıştan söz ediliyor ise bu gelişme anlamına gelmektedir. Ekonomik büyüme kavramı ülke ekonomilerinin üretim hacminde meydana gelen artış olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2013: 46-47).

Büyüme modellerinin ortaya çıkmasında birçok görüş ileri sürülmüştür, her iktisat okulu iktisadi büyümeyi incelemiş, analiz etmiş ve analiz sonucuna göre yorumlamıştır. Aşağıdaki tabloda belirtilen iktisadi ekol temsilcisi kişiler büyüme konusunda araştırmaları ve görüşleri ile literatürde yer almış önemli isimlerdir.

Tablo 3. Ekonomik Büyüme Modelleri

Büyüme Teorileri	Büyümenin Kaynağı	Özellikleri
A. Smith	İş Bölümü	Sınırlı Büyüme
D. Ricardo	Artık değer yatırımına	Tarımda azalan verimler sebebi ile sınırlı
T.R. Malthus	Artık değer yatırımına	Nüfus kanunu nedeni ile sınırlı büyüme
K. Marx	Sermaye birikimi	Kapitalist eğitim sürecinde sınırlı büyüme
J. A. Schumpeter	Yenilikler denetimi	Büyümenin kararsızlığı, Kararsız denge
J. M. Keynes	Talep ve tüketim	Beşerî sermaye ve teknoloji model dışı
R. Harrod	Tasarruf ve yatırım	Kararsız denge
E. Domar	Tasarruf ve yatırım	Kararsız denge
R. Solow	Nüfus ve Teknolojik Gelişme	Büyüme geçici nitelik taşır
Meadows	Doğal kaynaklar ve çevre	Sorunlu büyüme
M. Aglietta, R.	Prodüktivite ve talep	Büyüme türlerinin zaman içinde çeşitliliği
P. Romer	Fiziki sermaye	İçsel büyüme, devletin yenilenmesi
R. Lucas	Beşerî sermaye	İçsel büyüme tarihsel durumun dikkate
R. Barro	Teknoloji	İçsel büyüme
J. Greenwood	Kamu sermayesi	İçsel büyüme

Kaynak: Berber, 2006:52.

Tablo 4. (Devam) Ekonomik Büyüme Modelleri

Javonovic	Mali araçlar	İçsel büyüme
G. Becatti	Sınai ve mali örgütlenme şekli	Bölgesel dengesizliğin açıklanması

Kaynak: Berber, 2006:52.

4.1. KLASİK BÜYÜME MODELLERİ

Klasik büyüme modelleri dört iktisatçı tarafından 18. Yy sonların ortaya atılıp, teorik anlamda ilk kabul edilen büyüme modeli olarak literatürde yerini almıştır. Nüfusun artışının, kişi başına düşen gelir miktarı tarafından belirlendiği görüşünü destekleyen iktisatçılar Adam Smith, Robert Maltus, David Ricardo ve Karl Marx'tır. Ortaya atılan fikirler ile gelişip şekillenen büyüme modelleri literatürdeki klasik büyüme modelinin bilinen halini oluşturmaktadır. Robert Maltus ve David Ricardo diğer iki iktisatçıdan farklı olarak büyüme aşamasında oluşan durgunluğu negatif görerek kötümser iktisatçılar adıyla anılmaktadır (Muratoğlu, 2011: 167).

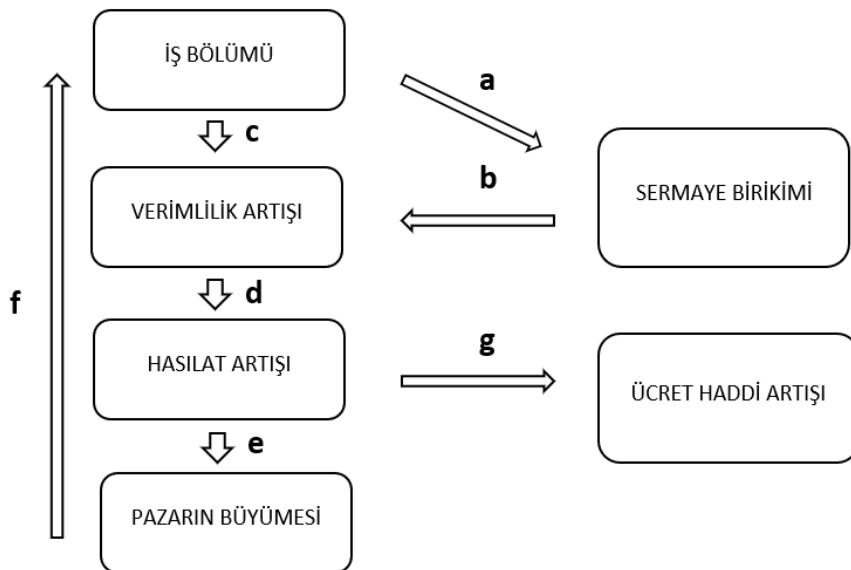
4.1.1. Adam Smith: İş Bölümü ve Büyüme Modeli

İktisat literatüründe ekonomik büyüme konusunu analiz yapan ilk iktisatçı olan Adam Smith, tamamlanması yaklaşık 25 yıl süren ve 18. Yy başlarında İngiltere'de ortaya çıkıp 19. yy.'da Avrupa'ya yayılan, 1776 tarihinde yayımlanan "Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedeni Üzerine Bir Deneme" isimli çalışmasıyla iş bölümü ve büyüme modelini dünyaya duyurmuştur. Modelinde ekonomik büyümeyi açıklarken iş bölümü ile üretim fonksiyonunu modele dahil etmiştir. Adam Smith modelde iş bölümünü hem farklı firmaların farklı ürün imal etmeleri, hem de aynı firma için çalışanların malın farklı üretim birimlerinde iş yardımıyla bulunup üretim sürecini hızlandırması olarak açıklamaktadır. Smith, modelinde iş bölümünün belirleyicisinin emek verimliliği olduğunu vurgulamış ve emeğin verimliliğinin artması sonucu iş bölümü ile kişi başına düşen üretim miktarının da paralel olarak artacağından söz etmektedir (Atılın ve Köksal, 2010: 370).

İş bölümü ve büyüme modelinin temeli sanayi devriminin hızla büyümesi ile gerçekleşen yenilikler üzerine kuruludur. Sanayi devriminin başlangıcı ile geliştirilen modelde Smith; iş bölümü ve makineleşme sayesinde aynı miktar ürünün çok sayıda işçi yerine daha az işçiyle yapılabileceğini bu durumun da üretimde verimliliği arttıracığı varsaymıştır. Smith'e göre bir işçinin tüm üretim sürecinde bulunması yerine, iş becerisini arttırarak bir aşamada çalışması iş ve üretim miktarını arttıracaktır (Aytekin, 2017: 32). Smith (1776 :9), kitabında bunu bir çivi örneği ile şöyle anlatmakta "Çekiç kullanmaya alışık

olmakla birlikte çivi yapma alışkanlığı bulunmayan basbayağı bir demirci, bir vesile ile çivi yapmayı denemek zorunda kalsa, eminim ki günde 200 – 300 taneden fazlasını yapamayacaktır”. El yatkınlığının olmaması ile usta bir demircinin bile belli bir sayı üzerine çıkamayacaktır. Ters durumda el yatkınlığı bulunan ve ancak tek işi çivi yapmak olmayan bir demirci diğer demircinin neredeyse iki katı kadar üretebileceğini vurgulayan Smith, el becerisinin üretim sürecinde etken olduğunu açıklamaktadır. İkinci neden ise; bir işçinin elindeki işi yapıp diğer aşamaya geçmesi arasında kaybedilen vaktin, tasarruf edilmesi ile verimliliğinin ve üretim miktarının artırılmasıdır. Bu durumda yitirilen zaman üretime aktarılırsa buradan doğan fazla çalışma ile işçiler daha fazla ürün üretebilecektir. Üçüncü ve son neden ise; sanayi devrimi ile teknolojik gelişmeler sonucu insanların hayatına giren makinelerin üretim sürecine girmesidir. Smith modelinde teknolojik ilerleme ile ortaya çıkan makinelerin üretim aşamasında tercih edilmesi işçilerin yaptıkları işi çok daha kısa sürede yaparak üretim miktarının artmasına neden olacağı vurgulanmaktadır. Ancak makineleşme her alanda aynı üretim artışını gösterememekte ve belli alanlarda kısıtlı kalmaktadır. Sanayiye göre tarım alanında daha sınırlı olup, bu alanda daha çok emeğin üretimdeki etkisi makinelere kıyasla daha fazladır. Smith modelinde ulusal zenginliğin emek verimliliği ile olduğu ve verimin buna dayalı olarak arttığı varsayımı kabul edilmektedir. Verimliliğin zamanla artışı ve sermaye stokundaki gelişme ile paralel olarak milli gelir artarak ülkelerin ekonomisinde refah seviyesi de iyileşecektir (Taban, 2014: 115).

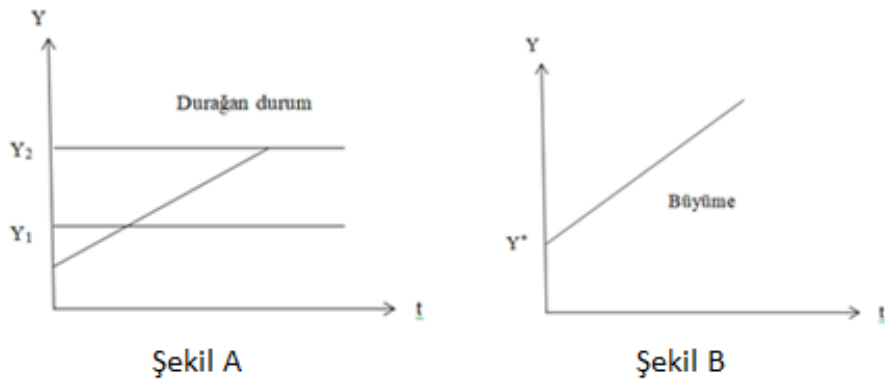
Şekil 1. Adam Smith İş Bölümü ve Büyüme Modeli

Kaynak: Ünsal, 2016: 45.

Yukarıdaki şekilde sermaye birikiminin artışına teknolojik gelişme yol açmakta ve teknolojik gelişme ile, işçi başına düşen hasıla miktarında artış meydana gelmektedir. Bu artış beraberinde emeğin verimliliğinin de artmasına sebep olacak dolayısıyla refah seviyesinin de artmasına neden olacaktır. Hasıla artışı ile ülke ekonomisindeki genişleme pazar büyüklüğünü de arttırarak, talep artışına sebep olmaktadır. Pazarın büyüklüğünün genişlemesi sonucunda tekrar iş bölümü artacak ve bu düzenli şekilde devam edecektir. İş bölümü ve büyüme modeline göre, iş bölümü piyasa oluşumunun büyüklüğü ile doğrudan orantılı olup, piyasa ne kadar büyük ise iş bölümü de o denli fazladır (Ünsal, 2016: 45-46).

Şekil 2. A. Smith'e Göre Büyüyen Ekonominin Oluşturacağı Durumlar

Kaynak: Ünsal, 2006:50.

Yukarıda gösterilen Şekil A ve Şekil B, Adam Smith'e göre büyüyen bir ekonominin oluşturabileceği durumların grafikleridir. Şekil A'e göre Y2 ve Y1 olarak gösterilen hasıla düzeyleri A ülkesi için gelişmişlik ve az gelişmişlik durumlarının görselleştirilmesidir. Örneğin şekilde Y2 hasıla seviyesi A ülkesinin gelişmiş bir yapıya sahip olduğunu gösterirken, Y1 hasıla seviyesi daha az gelişmiş bir A ülkesinin çıktı miktarını göstermektedir. Şekil B' de ise kurumsal yapısında sürekli artışa sahip olan bir ülke ekonomisinin durağan durum yaşamaması ve devamlı büyüme göstermesi açıklanmaktadır (Şener, 2015: 32).

4.1.2. Thomas Malthus: Nüfus ve Büyüme

İktisadi büyüme modellerinin ortaya çıkmasının başlangıcı olan Adam Smith'in Ulusların Zenginliği kitabının yayımlanmasının ardından William Godwin ve Marquis de Condorcet gibi iktisatçı düşünürler, bireylerin ve toplumun akıl ve sosyal iyileştirmeler ile mükemmelleştirilebileceğini öne sürmüşlerdir. Bu düşüncenin temeline göre nüfus insanlık için bir tehdit oluşturmamaktadır (Ünsal, 2016: 51).

Tablo 5. Thomas Malthus Nüfus ve Büyüme Modeli

Yıl	1	25	50	75	100
Nüfus	1	2	4	8	16
Gıda	1	2	3	4	5

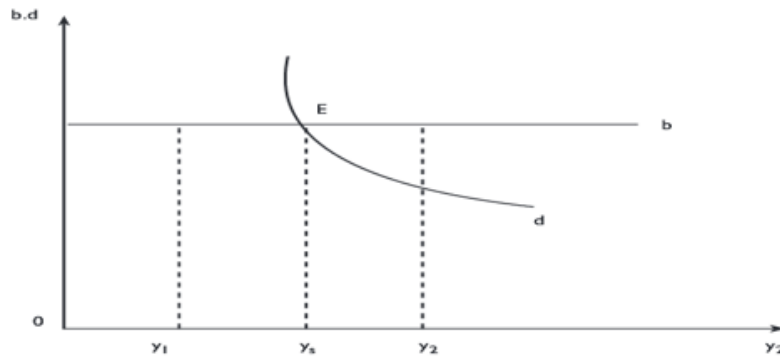
Kaynak: Ünsal, 2006:51.

Malthus'un büyüme modelinin temelinde nüfus (N) ve hasıla – çıktı (Y) arasındaki ilişkiyi $Y = f(N)$ şeklinde açıklamıştır. Maltus'a göre insan nüfusundaki biyolojik artış geometrik (2,4,6, 8...) olarak ortaya çıkarken, insanın ihtiyaç duyduğu gıda maddelerindeki artış ise aritmetik (1,2,3, 4.) olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak zamanla kişi başına düşen çıktı azalacak ve büyüme durma aşamasına gelecektir (Toru, 2017: 13).

Malthus'un büyüme modelinde üretim emek girdisine göre azalan ortalama verimlere tabii olup, toprak miktarı ve teknoloji veri iken nüfusun artış göstermesi, çıktıyı daha düşük bir oranda artıracaktır. Bunun sonucunda kişi başına çıktı azalım gösterecektir. Negatif çıktının azalmasıyla insanlarda yaşanan refah kaybı ölüm oranını arttıracaktır (Sabbağ, 2020: 43).

Doğum oranını gösteren (b) doğrusunun yatay eksene paralel oluşu, doğum oranının kişi başına çıktı miktarıyla bağımsız olduğunu göstermektedir. Ölüm oranını temsil eden (d) doğrusu, kişi başına çıktı ile bağlantılı olup, kişi başına çıktının artmasıyla ölüm oranının azaldığını açıklamaktadır.

Şekil 3. Thomas Malthus Büyüme Modelinde Doğum, Ölüm Oranı ve Kişi Başına Çıktı

Kaynak: Sabbağ, 2020:43.

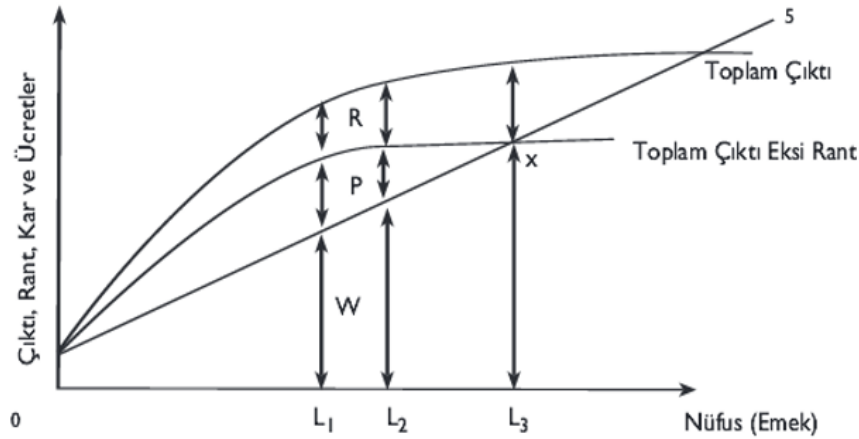
4.1.3. David Ricardo Büyüme Modeli: Azalan Verimler, Bölüşüm ve Büyüme

Klasik büyüme modellerine birçok iktisatçının katkısı olsa da literatür incelendiğinde en büyük katkıyı David Ricardo'nun yaptığı görüşü hakimdir. Ricardo büyüme modelini üç

temel kurama dayandırmıştır. Bunlar; ücret (işçiler), rant (toprak sahipleri) ve kâr (kapitalistler) (Bilen, 2010: 10).

Bir malın değişme değeri kıtlık miktarı ve emek miktarıyla belirlenmektedir. Çoğaltılmaya müsait olmayan mallar için bu değer alıcı kesimin geliri ile ölçülürken, çoğaltılabilen mallarda malın üretimi için gerekli emek ve gereken zaman düzeyi ile ölçülmektedir (Doğan, 2014: 367). Ricardo'ya göre ücretler işçiler tarafından yeniden üretilebilen ve toplumda kabul edilen ortak bir noktada yer almaktadır. Ricardo'nun bu görüşüne örnek olarak tahıl yasaları ile desteklemekte olan ve buğday ithalinin serbest bırakılmasıyla üretim miktarının artması sonucu buğday fiyatının düşüşe geçmesi verilebilir (Dinar, 2005. 115-120). İşçinin en temel besini olan buğdayın fiyatının düşük olması da bu konuyu açıklamaktadır.

Şekil 4. Ricardo'nun Büyüme Modeli: Durağan Durum Grafiği

Kaynak: Ünsal, 2016:65.

Tarımın gelişimi ilk olarak verimli toprakların ekime açılmasıyla başlamıştır. Artan nüfus ile toprakların nüfusun gıda ihtiyacını karşılamaya yetememesi sonucu üretim miktarının yetersizliği ortaya çıkmıştır. Bu durum yetersizliği önlemek amacıyla daha az verimli toprakların ekime açılmasına yol açmaktadır. Üretimdeki artış ile işçilerin aldıkları ücret artmamaktadır. İşçinin aldığı ücret sabit kaldığı için artan üretim sonucu elde edilen karın tamamı ranta ait olur. Ricardo'ya göre bu dönemde kârın sıfırlandığı ve sermaye birikiminin olmadığı sabit durum diğer bir deyişle durağan durum gerçekleşmektedir. Ricardo da aynı Malthus gibi kapitalizme olumsuz bakan karamsar bir iktisatçıdır (Ünsal, 2016: 65).

4.1.4. Karl Marx – Alexandrovich Feldman Büyüme Modeli: Sektörel Yatırım Öncelikleri

İkinci Dünya Savaşından önce Rus asıllı Alexandrovich Feldman'ın (1928) sektörel yatırım öncelikleri modeli Karl Marx'ın Kapital (1871) eserinin ikinci cildinde yer alan “Genişletilmiş üretim şeması” üzerine kurulmuş bir model olup, Marksist Büyüme Modeli veya Marx – Feldman büyüme modeli olarak literatüre kazandırılmıştır (Ünsal, 2007:6).

Modelin başlıca varsayımları;

1. Ekonomi sermaye malları sektörü ve tüketim malları sektörü olmak üzere iki sektörden oluşmaktadır.
2. İki sektör arasında diğer bir deyişle sermaye malları sektörü ve tüketim malları sektörü arasında kayma mümkün değildir. Sektörlerde sermaye kemikleşmesi mevcuttur.
3. Ekonomide ihracat ve ithalat yoktur, dışa kapalı ekonomi söz konusudur.
4. İki sektörde de üretimi sınırlayan tek faktör sermayedir.
5. İki sektörde de sermaye stokunda eskime veya aşınma olmaz.
6. İki sektörde de sermayenin marjinal verimliliği sabittir (Şener, 2015: 50).

4.2. HARROD DOMAR BÜYÜME MODELİ

Dünya ekonomik buhranının olduğu yıllarda (1929) klasik görüşün desteği azalmıştır. Bu durumu fırsat olarak gören J. M. Keynes kriz döneminden esinlenerek “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” adlı eserini literatüre eklemiştir. J. M. Keynes klasik görüşün aksine ekonominin tam istihdam da değil, eksik istihdam da dengeye geldiği varsayımını savunmaktadır. Keynes'e göre ekonomik durgunluğun düzeltilmesi için talebin genişletilmesi gereklidir. Genişleyen talep ile stoklarda zamanla azalma gerçekleşecek ve bunun sonucunda yatırımlara teşvik sağlanacaktır. Bununla birlikte ekonomideki durgunluk ortadan kalkacak ve ekonomi büyüme eğilimi gösterecektir (Acar, 2008: 78).

Harrod – Domar büyüme modeli iki önemli iktisatçı olan R. F. Harrod ve E. D. Domar'ın özünde aynı olan modellerinin bir sentezi olarak nitelendirilmektedir (Çakır, 2009: 50). Modelin ekonomik büyüme aşamasında önemli gördüğü faktör, yatırımların kapasite artırıcı etkisidir. Model ekonomik hayatta yapılan her yatırımın 2 önemli etkisi olacağı varsayımına dayanmaktadır. Birinci etki çoğaltan etkisi sonucu milli gelirde meydana gelecek

olan olumlu etkidir. İkinci etki ise yatırımın altyapı koşullarını geliştirmesine bağlı olarak artacak üretim gücü artışıdır (Dinler, 2014:540).

Klasiklerin büyümeyi sadece sermaye birikimine dayandırması ve piyasadaki arzın talebi kendisinin yarattığı varsayımları talep konusuna önem verdiklerinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Keynesyen modelde de talebin kısa dönemli olarak değerlendiriliyor olması yatırımların uzun dönemdeki kapasite arttırıcı etkisinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bu modellerin aksine Harrod – Domar büyüme modelinde yatırımların ekonomide arz yönüyle beraber talep yönünü de ele alınmıştır (Berg, 2013: 8).

Harrod – Domar modeli Keynes'in (1936) modelinin bir uzantısı olarak da düşünülmektedir. Harrod – Domar modelinde yatırım için kapasite arttırıcı etkisinin yanında gelir arttırıcı etkisi de vurgulanmıştır. Harrod – Domar modelinin terminolojisi aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Şekil 5. Harrod – Domar Modelinin Terminolojisi

Ortalama tasarruf eğilimi (S/Y)	Marjinal tasarruf eğilimi ($\Delta S / \Delta Y$)	Ortalama sermaye hasıla katsayısı (K/Y)	Sermayenin ortalama verimliliği ($\Delta K / \Delta Y$)	Sermayenin marjinal verimliliği ($\Delta Y / \Delta K$)
------------------------------------	--	--	--	--

Kaynak: Dinler,2014:371.

Harrod –Domar modeli sermaye hasıla oranının sabit olduğu varsayımı üzerine kurulmuş bir modeldir. Ekonominin tam istihdam koşullarında olduğu varsayılmaktadır. Modelin temeli 3 varsayım üzerinde yoğunlaşmıştır. (Berber, 2006: 124-134).

1. Varsayım: Sermaye ve emek girdileri kullanılarak tek bir mal üretilir. Bu mal tüketim ve yatırım amaçlı olmak üzere kullanılabilir. Modelde yer alan yatırımlar uyarılmış yatırımdır. Model otonom yatırıma yer vermektedir.

2. Varsayım: Sermaye ve emek girdilerinin ikamesi söz konusu değildir. Leontief üretim fonksiyonu geçerlidir. Her ek bir birim üretim için gerekli sermaye emek oranı değişmez, sabittir.

3. Varsayım: Otonom tasarruf eğilimi ve marjinal tasarruf eğilimi birbirine eşittir (Ünsal 2007: 84-88).

Harrod – Domar modelini ifade eden formül aşağıda gösterilmiştir.

$$\Delta Y = \frac{1}{v} \cdot s$$

Modelde;

ΔY = büyüme hızı

s = GSMH'den tasarrufa ayrılan pay

v = Sermaye hasıla oranı katsayısı (K/L)

Harrod – Domar modelinde 3 farklı büyüme hızı olduğunu varsayılmıştır.

i. Gerekli Büyüme Hızı: Uygun büyüme hızı olarak da tanımlanmaktadır. Piyasanın tam kapasite koşullarında çalışması varsayımında gerçekleşir. Planlanan yatırım ile planlanan tasarruf oranının eşit olduğu durumda var olan büyüme hızıdır (Günsoy ve Taban, 2013: 87).

ii. Fiili Büyüme Hızı: Cari büyüme hızı olarak da adlandırılabilir. Dönem sonu büyüme hızıdır. Bir başka deyişle dönem sonu fiili büyüme hızının üretimdeki fiili artışa oranıdır. Eğer fiili büyüme hızı gerekli büyüme hızını aşarsa enflasyonist bir süreç başlar (Berber, 2006: 128).

iii. Doğal Büyüme Hızı: Artan nüfusun tamamının istihdam edilmesini sağlayan büyüme hızıdır. Uzun dönemdeki ulaşılabilecek büyüme oranını göstermektedir. Nüfus artışı ve teknolojik gelişme maksimum büyümeye ulaşmada önemli faktörler olarak varsayılmıştır (Günsoy ve Taban, 2013: 90).

4.3. NEOKLASİK BÜYÜME MODELİ: SOLOW BÜYÜME MODELİ

Solow büyüme modeli iktisadi literatürde Solow 'un 1956 yılında yayımlanmış olan makalesindeki modern büyüme teorisinin ikinci dalgası olarak görülmektedir. Model, Neoklasik iktisadın büyüme kavramı ile etkileşiminin sonuçlarının incelendiği bir çalışmadır (Ünsal, 2007: 111). Solow büyüme modeli, Harrod – Domar büyüme modelinden sonra büyüme modelleri arasında yerini almış ve 1980'li yıllarda dikkat çekmiştir (Atamtürk, 2007: 91).

Solow büyüme modeli nüfus artışına ve teknolojik değişmeye; tasarrufların, yatırımın ve büyümenin nasıl cevap verdiğini açıklamaya çalışmaktadır. Teoride nüfus büyüme oranı aynı zamanda ekonomik büyüme oranını da etkilemektedir. Fakat ekonomik büyümenin varlığı nüfusun büyümesi konusunda bir etkiye sahip değildir (Parasız, 2014: 288).

Solow büyüme modelinin yapısını tanımlayan 3 varsayım mevcuttur. Bu varsayımlar sırasıyla ölçeğe göre sabit getiri, tam rekabet ve dışsallığın olmadığı şekildeki varsayımlardır (Özsağır, 2008: 6).

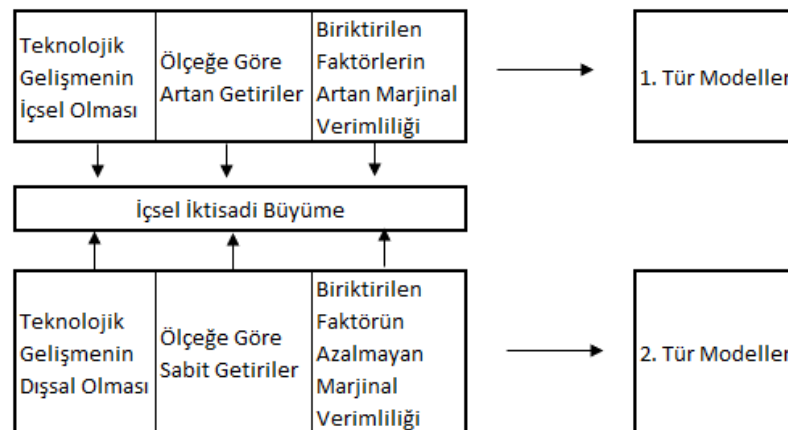
- Ölçeğe göre sabit getiri varsayımı: Girdilerdeki artış çıktıyı da aynı oranda artıracaktır.
- Tam rekabet varsayımı: Üreticiler ve tüketiciler fiyat kabul edici konumunda yer alırlar. Piyasada arz ve talep birbirine eşittir.
- Dışsallığın olmadığı varsayımı: Bu varsayıma göre bir üreticinin başka bir üreticiye sağlayacağı yarar ya da yükleyeceği bir maliyet söz konusu değildir.

Model tam rekabet koşulları ve tam istihdam varsayımlarını içermektedir. Solow modelinin önemli bir yönü de üretim faktörlerinin marjinal maliyete göre fiyatlandırılması ve üretim faktörleri arasında ikamenin mümkün olmamasıdır. Modelde “Azalan verimler kanunu” geçerlidir. Solow modelinde teknolojik gelişme dışsal ve tesadüfi ilerlemeye dayalı bir olgu özelliği içinde hareket etmektedir (Aykırı, 2008: 19-20). Teoriye göre büyüme oranını nüfusun büyüme oranı, teknolojinin büyüme oranı ve sermaye artış oranı belirlemektedir (Akyıldız vd., 2017: 192).

4.4. İÇSEL BÜYÜME MODELLERİ

İçsel büyüme modelleri, büyüme teorisinin üçüncü dalgası olarak iktisat literatüründe yerini almıştır. 1980’lerin ortalarından sonra geliştirilen içsel büyüme modellerinin bazıları Solow büyüme modeline karşılık olarak modelin yapısal varsayımlarını kabul etmemektedir.

Şekil 6. İçsel Büyüme Modellerinin Türleri (Varsayımlarına Göre)

Kaynak: Kibritçiöğlu, 1998:12.

İçsel büyüme modelleri ilk kez Romer ve Lucas tarafından ortaya atılmıştır. Ekonomik büyümenin piyasa dengesi içerisinde faaliyet gösteren ekonomik etkenlerin içsel olduğunu

savunmaktadır (Ünsal, 2007: 233). İçsel diğer bir deyişle endojen büyüme modellerinde, ekonomik genişleme itici güç olurken, teknoloji yoğunluğu da ekonomi için önemli bir unsurdur. Büyüme oranının arttırılabilmesi için ölçeğe göre artan getirinin yanı sıra teknoloji içsel değişken olarak model içerisinde yer almalıdır. İçsel büyüme modellerinde teknolojinin içsel oluşu ile AR-GE faaliyetleri ve gelişimleri büyük önem arz etmektedir. İçsel büyüme modelleri kapsamında kamu kesimine ekonomik teşvik politikaları yüklenmekte ve büyümenin gerçekleştirilmesi amacıyla teknolojiye verilen önem vurgulanmaktadır. Bu kapsamda ülkelerin teknolojik yatırım ve teşvikleri büyük önem taşımaktadır (Koç, 2018: 492).

İçsel büyüme modeli varsayımlarına, ekonomik büyümenin temeli olarak nitelendirilen teknolojik gelişme “artık” olarak açıklanmaktadır. Neoklasik büyüme modeline tepki olarak iktisat literatürüne girmiştir. Artık olarak nitelendirilen teknolojiyi etkileyen faktörleri ve ülkelerde uygulanan politikaları konu edinmektedir (Gülmez ve Akpolat, 2014: 4).

İçsel büyüme modeli ve neoklasik modeli birbirinden ayıran bazı unsurlar vardır. Bunlar;

i. Bilgi yeni bir sermaye olarak nitelendirilirken büyüme ile doğrudan ilişkilendirilmektedir.

ii. Teknolojik gelişmenin kartopu şeklinde büyüyerek yeni teknolojik gelişmelerin oluşumunu sağladığı ve ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediği varsayılmaktadır.

iii. Yatırımların geri dönüş hızı, teknolojiyi arttırmaktadır ve teknolojik teşviklerin yoğun olduğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ekonomik büyüme hızı teşvik yapılmayan ülkelere göre daha fazladır.

iv. Klasik teorilerin tersine, içsel büyüme modellerinde AR-GE çalışmalarında bulunun firmaların patent hakkı elde etmesiyle belirli bir zaman içinde tekel oluşturmalarıyla meydana gelen eksik rekabet, ihtiyaç olarak görülmektedir.

v. Teknolojik gelişmelere yapılan teşvikler kadar bu teknolojik gelişmenin devamlılığını sağlamak ve kullandırılması için emeğin önemi de belirtilmektedir (Taşçı, 2007: 326).

4.4.1. Joseph Schumpeter: Yenilikler ve Büyüme

Schumpeter’in büyüme kavramı literatüre evrimci büyüme modeli şeklinde geçmiştir. Modelin temelinde yaratıcı yıkım kavramı vardır. Schumpeter’in varsayımına göre ekonomide kapitalizmin başarılı olması için yeni girişimcilerin ekonomik hayatta rol alması

gerekmektedir. Girişimciler bu aşamada yeni ürün geliştirerek ya da eski ürünlerin fonksiyonlarını geliştirerek zenginliğin artmasına neden olurlar. Bu döngü sonucunda piyasa da var olan eski ürünler yeni ürünlerle yer değiştirerek ortadan kalkmış olacaktır. Dolayısıyla piyasada yaratıcı yıkım süreci başlamış olur (Demir, 1995: 165).

Schumpeter'in modelinde kapitalizmin evrimci bir süreç izlediği ve temelinde yaratıcı yıkım olduğu varsayılmıştır. Modele göre ekonomik büyümenin kaynağı yaratıcı yıkım ve beraberinde gelişen teknolojidir. Ekonomik büyüme evrimci büyüme modeline göre bir girişimcinin piyasaya bir yenilik sokması ile başlar. O firma piyasaya sunmuş olduğu yeni ürün sayesinde tekel pozisyonuna geçmiş olur. Ancak zamanla taklit edilir ve diğer firmalarda başka yeniliklerin çıkmasına neden olur. Bu aşama yaratıcı yıkım sürecidir (Ünsal, 2016: 72-75).

Schumpeter, evrimci büyüme modelinde girişimci kavramını mucit kavramından ayırmıştır. Varsayıma göre ortaya koyulmuş olan yeniliğin piyasada bir karşılığı olmaz ise ekonomik büyüme de bir etkisi olmayacaktır. Dolayısıyla icatların büyümeye katkı verebilmesi için öncelikle iktisadi hayatta bir karşılık bulması gerekmektedir. Temel olarak modelin ana kaynağı AR-GE ve inovasyondur (Erdoğan ve Canbay, 2016: 33-34).

4.4.2. Rebelo AK Modeli

Sanayileşmiş ülkelerde gerçekleşen büyümenin belirleyicilerinin açıklanması amacı ile ortaya atılan modellerden biri Rebelo'nun AK modelidir.

$$Y = AK$$

Model fonksiyonunda K simgesi hem fiziki hem de beşerî sermayeyi ifade etmektedir. Model sermayenin azalan verimlere tabii olmadığı düşüncesiyle hareket etmekte olup daha yüksek sermayenin yatırımların hacminde artış sağlayarak ekonomik büyüme düzeyinin artırılacağı varsayımına dayanmaktadır (Berber, 2017: 211-212).

Rebelo'ya göre ekonomide uygulanan iktisat politikalarının farklı olması ekonomilerin farklı büyüme hızlarına sahip olmaları sonucunu ortaya koyar. AK modelini geliştiren Jones, Manueli ve Rebelo büyüme sürecinin içselleştirilmesi konusunda teknolojik gelişmenin sabit olduğu ve ölçeğe göre sabit getiri varsayımını saklı tutmaktadır. Model toplam sermayenin marjinal verimliliğinin artması ya da sabit tutulması durumunda bile içsel büyümenin gerçekleşeceğini varsaymaktadır (Demir, 2016: 7).

4.4.3. Lucas Modeli: Beşerî Sermaye ve Büyüme Modeli

Lucas modelinin temel varsayımı beşerî sermayeyi ekonomik büyümenin esas itici gücü olarak kabul etmesidir. Modele göre işgücünün eğitiminin iyi düzeyde olması teknoloji faktörünün de eklenmesi ile iki işçinin yapacağı işi, tek bir işçinin yapabilmesine imkân sağlar. Bu durumda üretkenlik artar ve ekonomik büyümeye katkı sağlanmış olur. Ayrıca modele göre devletin eğitim ve sağlık alanında yapacağı yatırımlar büyüme evresinde fiziksel sermayeden daha çok katkı sağlayacaktır (Canbay, 2016: 36-37).

Lucas'ın beşerî sermaye modeli 1988 yılında yayımlanmış olan “İktisadi Kalkınma Mekanizmaları Üzerine” makalesine dayanır. Makalede beşerî sermayenin büyüme üzerine yapacağı etkiyi Solow, beşerî sermayenin eklenmesi ile göstermektedir. (Yardımcı, 2006: 101).

Modele ilişkin fonksiyon şöyledir;

$$Y = F(K, Lh)$$

Lucas modelinin fonksiyonu incelendiğinde Solow modelindeki teknolojiyi ifade eden A 'nın yerine beşerî sermayeyi gösteren “ h ”nin yer aldığı görülmektedir. Bu aşamada üretim fonksiyonu $Y=AKaH^{1-a}$ olarak ölçeğe göre sabit getiri varsayımı ile yazılır. Lucas modeline göre bireyler zamanının “ u ” kadarını çalışmaya $1-u$ kadarını ise beşerî sermaye kazanmaya ayırmaktadır. Dolayısıyla kişiler $u=1$ durumunda tüm zamanını çalışmaya yani üretime ayırmaktadır. Lucas modeli tek sektörün faaliyette olduğu bir ekonomi için beşerî sermaye ve birikim ilişkileri arasında oluşur. Ayrıca modelin temel varsayımlarında nüfusun dışsal olduğu kabul edilmektedir (Parasız, 2014: 288).

4.4.4. Grossman ve Helpman Modeli

Gene N. Grossman ve Elhanan Helpman teknolojik yeniliklere katkı sağlamak amacıyla 1989 – 1991’li yıllarda bu modeli ortaya koymuştur. Model yeniliklerin içsel olduğu varsayımını vurgulamaktadır. Grossman ve Helpman modeline göre ekonomik büyümenin kaynağı olarak teknolojik yenilikler gösterilmiştir (Erdoğan ve Canbay, 2016: 38).

Grossman ve Helpman’a ait model, büyümeyi teknolojik yeniliklere dayandırmasının yanında dış ticaret ve açıklıklarla ilişkilendirmektedir. Model iki temel varsayımla incelenebilmektedir. Bu varsayımlardan ilki teknolojik yeniliğin oran çeşitliliğini arttırmasına bağlı olarak ekonomide yaratacağı etkidir. İkinci varsayım ise kamusal bilgi ile büyümenin

etkileridir. Grossman ve Helpman modeli ürün çeşitliliğindeki artışa dayandığı için şirketlerin tekel kiralar elde etmesine neden olmaktadır (Özsoy, 2008: 33).

4.4.5. Aghion ve Howitt'in Ürün Niteliği Modeli

Yaratıcı yıkım modeli olarak adlandırılan model Aghion ve Howitt (1992) ürün kalitesini ve rekabeti arttıran teknolojik gelişmeleri analiz etmektedir. Modelin başlangıcı 1942'de Schumpeter tarafından tartışılan yaratıcı yıkım süreci kabul edilir (Erdoğan ve Canbay, 2016: 39).

Schumpeter'in kapitalist sistemi ayakta tutan mekanizma olarak gördüğü yeni üretim yöntemleri, yeni pazarlar ve yeni ürünlerin tanıtılması fikri Aghion ve Howitt'in yaratıcı yıkım sürecine dayanan modelinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Modele göre ekonomide beklenen büyüme hızı AR-GE faaliyetlerinin hacmine bağlıdır. Dolayısıyla model ardışık dönemleri konu alan bir analize sahiptir. Ardışık dönem için AR-GE yatırımların yüksek olacağı düşüncesi sektördeki işgücü talebinin artmasına neden olmaktadır ve buna bağlı olarak ücretleri düşürmektedir (Ateş, 1998: 35).

Aghion ve Howitt geliştirmiş olduğu model her bir inovasyonun ekonominin tamamı üzerinde önemli bir etkisi olacağı varsayımı ile hareket etmektedir. Model iki başarılı inovasyon arasını 1 periyod olarak tanımlamıştır. (Yıldırım, 2015: 263).

İki başarılı periyod arasında yapılan AR-GE belirleyici nitelikte sayılabilir. Bir periyottaki AR-GE miktarı gelecek periyottakinden negatif olarak etkilenmektedir. Bu durumun sebebi olarak iki farklı etki gösterilir. Birincisi yaratıcı yıkım etkisi, ikincisi ise nitelikli emeğin ücret dengesidir (Ünverdi, 2016: 17).

4.4.6. D. Meadows'un İktisadi Büyüme Modeli (Roma Kulübü Modelleri)

Meadows'un iktisadi büyüme teorisinde büyüme sürecinin yarattığı etkiler ön planda tutulmuştur. Teoride büyüme evresinde çevresel tahribatın yaşandığı ve bu sebeple bilinçsiz kaynak tüketimi, hava kirliliği, enerji hacminde daralma, ekolojik dengede bozulma ve hızlı nüfus artışı gibi sürdürülebilir kalkınmanın önünde engel olan sebepler ortaya çıkmaktadır (Acar, 2000: 115-116).

İktisadi literatürde Roma Kulübü Modeli olarak adlandırılan Meadows'un modeli çevre ve hava kirliliği ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır. Meadows'un yaptığı çalışmalarda bu değişkenler arasında pozitif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bilimsel anlamda ekonomik büyüme arttığında çevre ve hava kirliliği

de artış trendi içinde olacaktır. Meadows, yaptığı bu çalışmadan sonra ‘Büyümenin Sınırları’ başlıklı bir rapor yayımlamıştır (Aksu vd., 2007: 236).

Meadows’un çalışmasının ana fikrinde, iktisadi büyümeyi amaçlayan politikaların yenilenemeyen bazı kaynakları sınırlaması sebebi ile büyümenin yavaş ilerlemesi gerektiği düşüncesi vardır. Bu konu üzerine ‘Sıfır Büyüme’ yaklaşımı geliştirilmiştir. Bu yaklaşım ile çevre kirliliği, aşırı nüfus artışı, sosyal yapıdaki bozulma gibi birçok olumsuz etkinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Begg vd., 2010: 553).

Meadows’un sonraki çalışmalarında büyümenin yaratacağı dünya nüfusundaki artış ve ekolojik dengede meydana gelecek bozulma sebebi ile oluşan tedirginlik konu alınmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar iktisadi büyümenin kısa dönem sonuçları üzerinde olup, küresel boyutta ekonomik yaşamda ciddi problemlerin oluşacağını varsaymıştır (Engelman ve Flavin, 2009: 12-17).

4.4.7. Giacomo Becattini’nin İktisadi Büyüme Modeli (Sanayi Bölgeleri Modeli)

Giacomo Becattini’nin iktisadi büyüme modeli iktisat literatüründe Sanayi Bölgeleri Modeli olarak yer almıştır. Modelde Marshall endojen kalkınma anlayışına göre bölgesel aktörler (devlet, firma, müşteri, finansman harcamaları ve pazar yapısı) ve kaynaklar ile resmi ve özel kurumlar birbirleri ile etkileşim kurarak üretim sürecini oluşturur (Çetin, 2005: 7).

Becattini’nin sanayi bölgeleri büyüme modelinde üretim sistemi 4 başlıkta ele alınmıştır (Aksu, 2014: 384). Bu başlıklar sırası ile aşağıda gösterilmiştir.

1. Piyasa Üretim Sistemi
2. Yerel Üretim Sistemi
3. Şehir Sistemi
4. Yenilikçi Çevre

Diğer İtalyan ekonomistler gibi Becattini’de ekonomik büyümede ilk dikkat edilmesi gereken unsurun sanayinin geliştirilmesi olduğu varsayımını savunmuştur. Diğer taraftan üretim sürecindeki iş bölümü ile özel sektöre dayalı sanayinin teşvik edilmesi ve desteklenmesi düşüncesinin sistemin verimliliğini artıracığı varsayılmıştır (Becattini, 1990: 89).

İKİNCİ BÖLÜM

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YURTIÇİ KREDİLERİN EKONOMİK BÜYÜMEDEKİ ROLÜ

1. YURTIÇİ KREDİLERİNİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ YERİ

1.1 GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE TEMEL EKONOMİK SORUNLAR

Gelişmekte olan ülkelerde özellikle finansal sorunlar ekonomik istikrarın sağlanması konusunda üzerinde durulması gereken önemli bir unsurdur. Bu başlıkta özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki sorunlar üzerinde durulmuştur.

Gelişmekte olan ülkelerde istikrarlı kalkınma ve büyümenin arkasındaki itici güçlerden biri olarak yatırımlar görülmektedir (Dereli, 2016: 148). Ülke ekonomisi için üretken yatırımların varlığı beraberinde birçok ekonomik değişkenin pozitif anlamda etkilenmesine olanak sağlar. Gelişmekte olan ülkelerde yatırımların bu olumlu etkisinin yanında bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların en başında yapılacak yatırım için gerekli ve yeterli finansmanın var olmaması gelmektedir. Bankalar bu aşamada bu sorunun giderilmesinde büyük rol üstlenir. Yapılacak olan yatırımın finansmanı bankaların aracılık fonksiyonu ile sağlanmaktadır. Bankalar yurtiçi kredi kanalı ile yeterli finansmana sahip olmayanlar için fon akımı sağlayarak finansman enjekte eder ve bu sayede yapılan yatırımlar üretkenliği artırarak daha yüksek bir verimlilik elde edilmiş olur (İşcan, 2003: 1-3).

İşletmeler açısından nakit akışı takip edilmesi gereken önemli bir göstergedir. Nakit akışı terimi bir şirketin kasasına aylık bazda giren ve çıkan para olarak ifade edilir (Uygurtürk ve Vargün, 2018: 707). Özellikle kriz dönemlerinde planlanan alacaklardaki aksamalar sonucu yine planlanmış olan borç ödemelerinde ve şirket harcamalarında aksamalara sebep olabilir. Bu sorun şirketlerin faaliyetlerine olumsuz yansımaktadır. Firmalar nakit akımı problemiyle karşılaştıklarında bankaların kredi kanalından yararlanarak kısa vadede sorunun çözülmesini sağlar.

Gelişmekte olan ülkelerin büyük problemlerinden biri olarak cari açık sorunu gösterilmektedir. Cari açık ekonomide dış dengeden gittikçe daha fazla uzaklaşıldığı anlamına gelmektedir (Kaya, 2016: 52-53). Dış denge ödemeler dengesinde toplam gider ve gelirlerin birbirine eşit olması anlayışına dayanmaktadır. Ülkeler cari açık sorunu ile karşılaşınca sorunun kaynağını araştırıp politikalar geliştirerek uygulamaya geçer (Teletar, 2011: 22-24). Genişletici para politikası sonucu kredi miktarının artması firmaların yatırımlara yönelmesine

zemin oluşturmaktadır. Yatırım harcamalarındaki artışlar bir yandan ekonomik büyümeyi artırırken diğer yandan ithalatta da artışa sebep olur. İthalatta meydana gelen artış cari dengeyi olumsuz olarak etkiler ve cari açık sorunu ortaya çıkar. Krediler cari açığın sürdürülebilmesinde ne kadar önemli bir faktör olarak görülse de kredi genişlemesi cari açık probleminin artmasına neden olur (Güneş ve Yıldırım, 2017: 45-48).

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından biri olarak sermaye yetersizliği gösterilmektedir. Sermayenin ekonomik kalkınmayı iten bir güç olarak kabul görmesi bu sorunun önemini ortaya koyar. Sermaye yetersizliği sorunu ile uğraşan ülke ekonomilerinde bir kısır döngü meydana gelmektedir. Teorik olarak sermaye yetersizliği yatırımların yetersiz kalmasına zemin hazırlar. Bu durum verimliliği düşürür ve dolayısıyla gelir seviyesi azalır. Diğer taraftan tasarruflar olumsuz etkileneceğinden azalma eğiliminde olur. Ülkedeki tasarrufların yeterli seviyede olmaması yatırımlar için yeterli kaynağa ulaşamama problemini doğuracağından ekonomi için kısır bir döngü oluşur. Ülkeler bu sorunun çözümünde yurtiçi kredileri kullanarak sermaye yetersizliğinin önüne geçmeye çalışır (Akın, 2017: 284-287).

Sermaye yetersizliğine bağlı olarak ortaya çıkan ve gelişmekte olan ülkeler için yapısal problemlerin başında gelen bir diğer önemli sorun da istihdam sorunudur. Ülke ekonomisinde sermaye birikiminin kısa zamanda kazanılamaması yatırımları yetersiz kılmaktadır. Bu durum beraberinde istihdam alanlarının yeterli seviyede olmamasını dolayısıyla düşük istihdam sorununu ortaya çıkarır (Demirkan, 2002: 35-36). Ülkeler bu aşamada yurtiçi kredi hacmini artırma yolu ile istihdam üzerinde etkili olmaya çalışır. Ülkeler finans sistemini güvenli ve etkin bir biçimde kullanarak gerekli fon akışını sağlar. Bu fon, yatırımları artırarak yeni iş sahaları ortaya çıkarır ve istihdam yaratılmış olur (Karaçayır ve Karaçayır, 2016: 14).

1.2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KREDİLERİN GELİŞİMİ

Gelişmekte olan ülkelerin sorunlarından bazıları; düşük gelir problemi, barınma ve yaşam koşullarındaki yetersizlik, yoksulluk, sağlık ve eğitime ayrılan kaynağın yetersizliği gibi durumlardır. Bu problemlerin çözümlenmesindeki en önemli faktör kredi kaynaklarına erişimin kolaylaştırılmasıdır. Gelişmekte olan ülkeler için krediler bu tarz problemlerin finansmanında önemli rol oynamaktadır (Srinivas, 2015: 2).

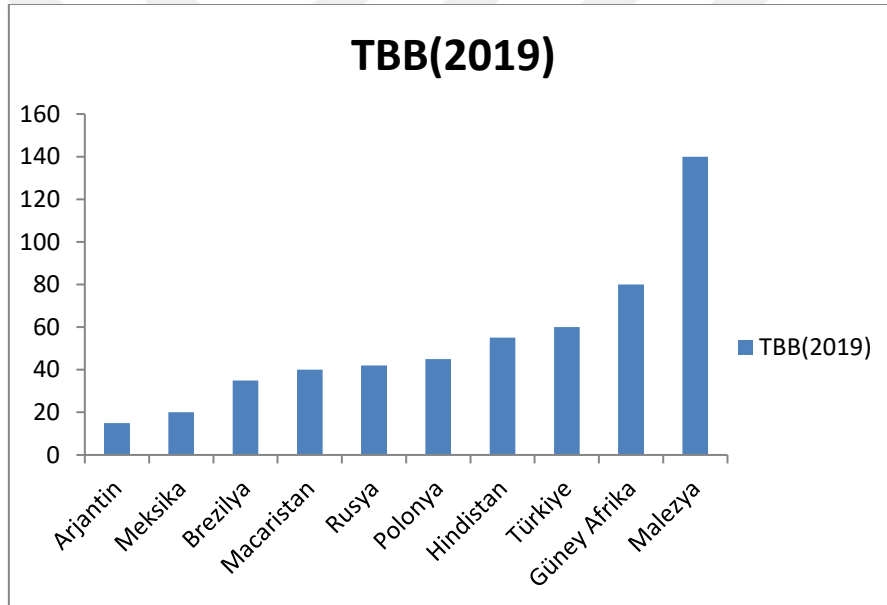
Gelişmekte olan ülkelere krediler ekonomik büyümeyi desteklemede gerekli bir faktördür. Bu ülkelere özellikle özel sektöre yönelik kredi arzının yetersiz olması ekonomik faaliyetlerin doğrudan kısıtlanmasına sebep olmaktadır. Bir ekonominin uzun vadeli büyüme hedefini gerçekleştirmesinde finansal istikrarı sağlaması gereklidir. Bu durumda hükümetler

finansal işleyişin ve ekonominin gerektirdiği kaynağın oluşturulması için kredi kanalına yönelmektedir (Meng and Gonzalez, 2016: 15).

Özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde finansmana erişimin kolay olması finansal gelişimin anahtarı olarak görülmektedir. Hane halkına, özel şirket ve kamu kuruluşlarına verilen yurtiçi kredilerin Dünya Kalkınma Göstergeleri ışığında değerlendirilmesinde, gelişmekte olan ülkelerde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla rakamlarında büyüme yarattığı gözlemlenmiştir (Şahin, 2011: 9).

Türkiye Bankalar Birliğinin 2019 yılı çalışmasında gelişmekte olan ülkelere kredilerin GSYH'ye oranı araştırılmış ve elde edilen veriler Şekil 7'de gösterilmiştir. Çalışmada elde edilen verilere göre belirlenen 10 gelişmekte olan ülke için ortalama Kredi/GSYH oranının %55 seviyesinde olduğu tespit edilmiştir.

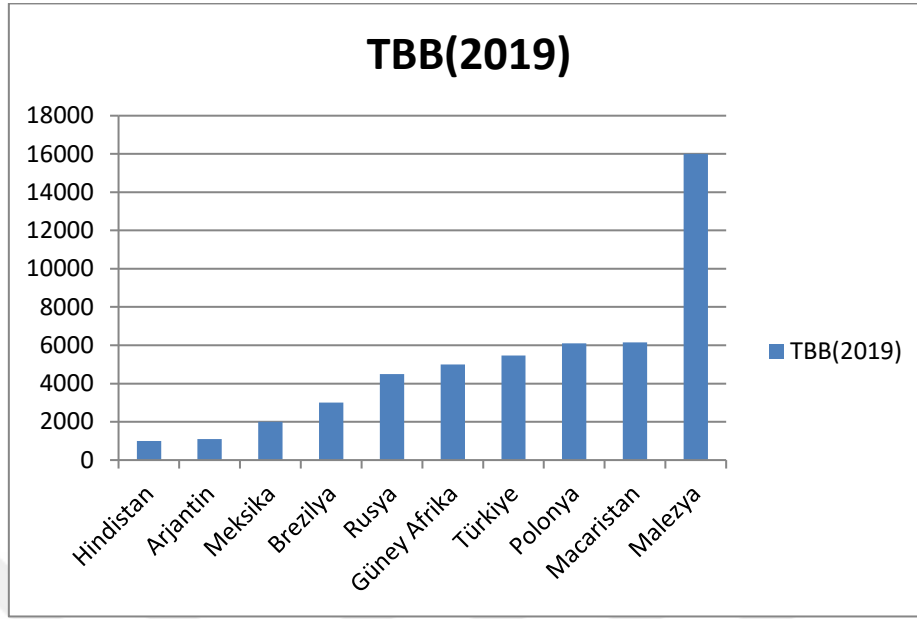
Şekil 7. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kredilerin GSYH Oranı

Kaynak: TBB, 2019.

Türkiye Bankalar Birliğinin 2019 yılı çalışmasında Şekil 8'de Gelişmekte Olan Ülkelerde Kişi Başına Düşen kredi miktarı gösterilmektedir. Araştırma örneklemini yine 10 gelişmekte olan ülke olarak belirlenmiştir. Çalışmada elde edilen verilere göre belirlenen 10 gelişmekte olan ülke için ortalama kişi başına kredi miktarının 5460 \$ olduğu tespit edilmiştir (TBB, 2019).

Şekil 8. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kişi Başına Düşen Krediler

Kaynak: TBB, 2019.

1.3. E-7 ÜLKELERİNDE FİNANSAL GELİŞME VE EKONOMİK BÜYÜME

Literatüre yükselen ekonomiler olarak geçmiş olan E-7 ülkeleri; Çin, Hindistan, Türkiye, Endonezya, Meksika, Brezilya ve Rusya'dan oluşmaktadır. Uluslararası danışmanlık şirketlerinden biri olan price water house cooper (PMC) tarafından yayınlanan rapora göre E7 Ülkelerinin kısa zaman diliminde E-7 ülkeleri ile rekabet edebilir pozisyona gelebileceğini vurgulamıştır (Helhel, 2017:11).

Özellikler son yıllarda gelişmekte olan ekonomiler arasında E-7 ülkelerinin göstermiş olduğu performans bu ülkelerin siyasi ve ekonomik yönden etkinliğinin artması sebebiyle diğer gelişmekte olan ülkelere ayrılmaya neden olmuştur. Bu ülkeler aynı zamanda yükselen ve gelişen ekonomiler olarak da adlandırılmaktadır (Çivi ve Çavuşgil, 2001: 118)

E-7 ülkeleri için finansal gelişme kavramı incelendiğinde literatürde konuya ilişkin örnek çalışmalar görmek mümkündür. Helhel (2017) çalışmasında E-7 ülkelerinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini panel veri analizi ile incelemiştir. Çalışmada finansal gelişmeyi temsilen yurtiçi banka kredileri, para arzı büyüme oranını temsilen de GSYH artış oranı baz alınmıştır. Analiz sonucunda E-7 ülkeleri için finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı ispatlanmıştır. Diğer bir taraftan özel sektöre verilen krediler ile gdp değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulguya göre finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi hızlandırıcı etkisi pasif olarak değerlendirilebilir. Bu durum E-7 ülkelerinde finansal sistem içerisinde toplanmış olan

fonların büyümeyi teşvik edecek üretken yatırımları finanse edemediğini gösterir (Helhel, 2017: 17).

1.4. BRICS ÜLKELERİNDE FİNANSAL GELİŞME VE EKONOMİK BÜYÜME

BRICS ülkeleri; Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'dan oluşur. Bu ülkelerin genel amacı ekonomik anlamda hızlı bir gelişim göstererek 2050'li yıllarda ekonomik açıdan önemli bir konuma geçmektir. BRICS ülkeleri finansal gelişimlerini içinde bulunduğu yüksek büyüme oranlarının da etkisi ile daha hızlı gerçekleştirmektedir (Kılıç, 2020: 14). Bu ülkelerde finansal gelişimin ilk aşaması finansal aracılık hizmetlerinin iyileştirilmesi ile başlamıştır. Finansal aracılık hizmetleri bilindiği üzere bankalar vasıtası ile gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla bankacılık sektörünün gelişimi bu ülkeler açısından finansal gelişmenin önemli bir parametresidir.

Literatürde BRICS ülkelerinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlayan çalışmalar mevcuttur. Aydoyuran ve Kılıç (2018) çalışmasında BRICS ülkelerinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini panel veri analizi ile incelemiş ve yapılan Granger nedensellik testi sonucunda finansal gelişme göstergeleri ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik olduğu sonucuna ulaşmıştır.

1.5. KIRILGAN 5'Lİ ÜLKELERİNDE FİNANSAL GELİŞME VE EKONOMİK BÜYÜME

1 Ağustos 2013 tarihinde Morgan Stanley tarafından hazırlanmış olan rapor ile kırılğan beşli ülkeleri ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler; Brezilya, Hindistan, Endonezya, Türkiye ve Güney Afrika'dır (Kamacı ve Konya, 2016: 138).

Hayaloğlu (2015) kırılğan beşli ülkelerinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmek için panel veri analiz tekniğini kullanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular neticesinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür (Hayaloğlu, 2015: 131).

2. YURTIÇİ KREDİLERİNİN MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ

Makroekonomik büyüklüklerin incelenmesi ekonomik gelişmenin değerlendirilmesine imkân sağlamanın yanında diğer değişkenler ile ilişki kurarak geleceğe yönelik tahmin ve planlama yapmaya yardımcı olur. Bu kısımda makroekonomik değişkenlerden işsizlik, ithalat, tüfe, ihracat, yatırım, istihdam, faiz, tüketim, harcama, ödemeler dengesi, para arzı ve döviz kuru kullanılarak aralarındaki ilişki incelenecektir. Literatürde bu konuda yapılmış çalışmalar baz alınarak ilişkiler saptanacaktır.

Schumpeter, ekonomik büyümenin bir destekleyicisi olduğunu desteklemiş ve bu faktörün finansal hizmetler olduğunu vurgulamıştır. Schumpeter'e göre bir girişimcinin ekonomik faaliyetlere yatırım yapmak istemesi için gerekli finansmanı olmayabilir ve bunun için gerekli finansmanı banka kredileri ile karşılayabilir. Borçlu olan girişimci işletmesine yatırım yapabilmektedir. (Arestis vd., 2011).

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için yapılan çalışmada 19 yıllık bir dönem kullanılmış ve sabit kur sistemi uygulanan ülkelerde kredi büyümesi talep edilen seviyede olmuştur. Çalışmada başka bir sonuç olarak da kredi büyümesine neden olan diğer faktörlerin faiz oranı düşüşleri, gelir artışı ve hızlı ekonomik büyüme olmadığı da söylenmektedir (Boissay vd., 2005).

2.1. YATIRIM VE İSTİHDAM ÜZERİNE ETKİSİ

Parasal aktarım kanalı olarak kabul edilen krediler finansal sistemin işleminde önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmiş bir finansal sistemin ülke ekonomisine olumlu yansımaları olmaktadır. Yurtiçi krediler ile finansal sistemin işlemesi, beraberinde üretim ve yatırım hacminin artmasını sağlamaktadır (Gatti, 2012).

İşsizlik ülke ekonomileri için çözülmesi gereken problemlerin başında gelmektedir. Çalışma isteği ve gücü olan ve cari ücretle çalışmaya razı olup herhangi bir iş bulamayan işgücü, işsizlik olarak tanımlanır. İşsizlik kısaca üretim aşamasına katılamayan işgücü olarak da ifade edilir (Yıldırım ve Karaman, 2001: 308).

Bankacılık sektöründe ekonomiye enjekte edilen krediler, yatırım ve tüketim harcamalarının artmasını sağlar ve yatırımların artması beraberinde iş alanlarının oluşmasına zemin hazırlar. Ekonomiye yeni iş alanlarının sunulması istihdam oranını artırır ve işsizlik azalmış olur (Libsey vd. 1994).

Bir ülke için finansal sistemin gelişmiş olması sermaye birikiminin önünü açmaktadır. Sermaye birikiminin var olduğu ülke ekonomilerinde küçük fonlar zaman içerisinde büyük yatırımlara dönüşür. Ekonominin içinde bulunduğu bu ortam kalkınmayı hızlandırarak ekonomik büyümeye destek olur. Bu gelişmeler ekonomik yaşamda istihdamı artırıcı dolayısıyla işsizliği azaltıcı bir etkide bulunur (Aslan ve Küçükaksoy, 2006).

Finansal gelişme beraberinde reel sektörün ihtiyaç duyulan uzun vadeli yatırımların yapılmasını sağlamaktadır. Finansal gelişme para politikası ve maliye politikasının olumlu anlamda etkileyerek yatırımlarda artış trendinin yaşanmasını sağlar. Yatırımlardaki artış, istihdam ve üretimi etkileyerek işsizlik oranını azaltır ve dolayısıyla da yeni iş alanları oluşur.

Ülkelerin özellikle kriz yaşadıkları yıllarda işsizlik artışının başka bir deyişle istihdam azalışının, finansal gelişmişliğin yüksek olan ülkelerde, finansal gelişmişliğin az olduğu ülkelere göre daha düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Finansal gelişmişliğin bir göstergesi olarak yurtiçi kredilerinin artışı, yatırımları artırmaktadır. Dolayısıyla bu gelişmenin işsizliği de azalttığı saptanmıştır. Ülkelerin kredi hacminin değişmesi; hasıla, işsizlik, yatırım gibi temel makro değişkenleri de beraberinde etkilemektedir (Karaçayır, 2016: 13).

Gelişmiş bir finans sistem, ekonomiye sunulan krediler sayesinde bankaların yatırım ve üretimi teşvik eden kanallar olarak kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Yeni yatırımlar yeni iş imkanları ortaya çıkaracağından istihdam oranı olumlu anlamda etkilenmektedir. Aynı zamanda gelişmiş bir finans sistemi dış şoklara karşı daha dirençli bir yapının oluşmasını sağlamaktadır. (Saint-Paul, 2007)

Kredi kanalının düzgün bir şekilde kullanılması, finansal istikrar ve gelişmişlik ile ilgilidir ve iyi bir finansal yapı, ortaya çıkacak krizleri ve riskleri minimum seviyelere indirmektedir. Finansal araçların yardımı ile tasarruflar yatırıma dönüşür ve bu sayede fon temini kolaylaşır (Ceylan ve Durkaya, 2010).

Yatırımı gerçekleştiren girişimcilerin kredi kanalına başvurarak işlevde bulunmaları ülke içindeki yurtiçi kredi hacminin artmasını sağlar. Kredilerin kullanılması ile imkân sağlanan yatırımlar, ülke içerisinde yarattığı istihdam kazandırıcı etkisi ile ekonomik büyümeye de olumlu katkıda bulunur. Bu sebeple kredilerin ekonomik büyümenin önemli bir finansman kaynağı olduğu kabul edilir (Selçuk, 2015: 113).

Banka kredileri ve işsizlik arasındaki ilişki literatürde birçok araştırmaya konu olmuştur. Bernanke ve Blinder 1992 yılında yaptıkları çalışmada kredi ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ABD için incelemiştir. Analiz sonucunda kredi hacmindeki daralmanın işsizlik oranını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Kredi hacmi ile işsizlik arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmalarda çoğunlukla anlamlı bir ilişkinin varlığı görülmüştür.

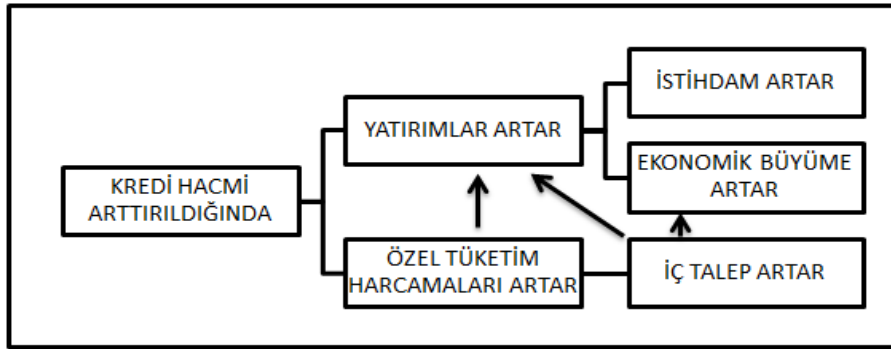
Thoenig ve Thesmar (2004), çalışmasında Fransa'da banka kredilerindeki artışının milli gelirin artmasını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca milli gelir artışı ile paralel üretim hacminin artması yeni yatırımlara olanak sağlamakta ve bunun sonunda istihdamın arttığı saptanmıştır. Bu olumlu etkinin neticesinde işsizlik oranları azalmaktadır.

Bertand vd. (2007) çalışmasında banka kredileri ve istihdam arasındaki ilişkiyi analiz ederek bankacılığa bağlı sektörlerde, diğer sektörlerle göre daha hızlı bir istihdam artışı

olduğunu saptamıştır. Pakistan için yaptıkları çalışmada Shabbir vd. (2012) finansal gelişme ve istihdam arasındaki ilişkiyi incelemiş ve finansal gelişmenin uzun dönemde istihdamı olumlu etkilediği, işsizliğin azalmasına neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özel sektöre verilen kredilerin kolaylaştırılması ile ülkelerdeki iş olanaklarının artırılabilceğini buna bağlı olarak istihdam artışı sağlanabileceğini vurgulamışlardır.

Ordine ve Rose 2008 yılında yaptıkları çalışmada bankacılık sektöründe kredilerin azalması sonucu işsizliğin arttığını saptamıştır. Bankacılık sektörü ile piyasaya verilen kredilerin artması hane halkının tüketim harcamaları da artırmaktadır. Bu durumda firmaları daha fazla yatırıma ve üretime yönlendirir. Ülkeler için yatırımların artması istihdamında beraberinde artmasını sağlayacak ve dolayısıyla işsizlik azaltılmış olacaktır (Pagano and Pica, 2012). Finansal zorlukların yaşandığı dönemlerde finansal kaynaklara erişim zorlaşır. Ayrıca bu dönemler, çalışan kişilerin işten çıkarılmasına da sebep olabilir (Göçer 2015: 114).

Şekil 9. Kredi Hacminin Artışı Yatırım ve İstihdama Etkisi

Kaynak: Mencinger, 2009:7

Şekil 9'e göre kredi hacminin artışı ekonomiyi yatırımlar ve özel tüketim kanalları vasıtasıyla etkiler. Kredi hacminin artması ülkede istihdam ve ekonomik büyümeyi artıracaktır. Dolayısıyla ülkelerdeki istihdam artışı işsizlik oranını azaltacaktır.

Firmalar ve girişimciler, yatırımlarını gerçekleştirebilmeleri ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli fon ihtiyacını kredilerden sağlamaktadır. Yeni yatırımlar beraberinde yeni iş alanları yaratmakta ve istihdamı artırmaktadır. Ülke ekonomilerinin büyümesi için yeni iş alanlarının yaratılması açısından KOBİ'ler için kredi önemli bir finansman kaynağı olmaktadır (Yüksel, 2011: 2).

Tuçcu ve Aslan (2012) çalışmalarında istihdam ile finansal gelişme arasında bir ilişki varlığından söz etmektedir. Çalışmaya göre finansal gelişme istihdam üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Kredi hacmi artırıldığında istihdam düzeyi artacak ve işsizlik oranı azalacaktır.

Ekonomik büyümenin artmasında yatırımların artışı ile sağlanan istihdam, ülke yerleşikleri için gelir sağlaması yönüyle önemlidir. Kredi hacminin artırılmasıyla, yatırımların yapılmasına imkân yaratılır. Yapılan yatırımların işletmelerde teknolojik gelişme ve büyüme sağlamasıyla yeni iş alanları ortaya çıkar. Yeni iş alanlarının açılması, ülkedeki yerleşiklerin işsizlik seviyesinin azalmasını sağlar. İş sahibi kişiler bu sayede ceplerinde kalan paralarını tasarruf ederek yeni yatırımlara yönlendirebilir (Karaçayır ve Karaçayır, 2016: 13-18).

2.2. ENFLASYON ÜZERİNE ETKİSİ

Krediler ile enflasyon arasındaki ilişki anlatılmadan önce kısaca enflasyonun tanımlanmasında fayda vardır. Enflasyon, fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak artması şeklinde tanımlanabilir (Eğilmez ve Kumcu, 2005: 266). Enflasyon Fransızca kökenli bir kelime olup toplumda paranın değersizleşmesi olarak bilinmektedir (Kılıçkiran, 1991: 2).

Ülkeler enflasyon rakamlarına göre ekonomi için farklı stratejiler uygulamaktadır. Yüksek enflasyon bankalara bir takım risk faktörleri getireceğinden hem enflasyonun etkilerini yok etme hem de belirsizlik ile mücadele etmek durumunda kalırlar. Bankalar için yüksek enflasyon oranının olduğu bir ekonomi kredilerden zarar etme riskini artırır. Bankalar kredilerden zarar etmese dahi kar oranlarında birtakım düşüşler yaşarlar (Okay, 2002: 101). Ayrıca yüksek enflasyonun bankalar açısından bir diğer olumsuz yönü de kronik enflasyon ve ekonomik istikrarsızlıkla ortaya çıkan problemlili kredilerdir (Parasız, 2000: 126). Yüksek enflasyonist bir ortamda faizlerde artış eğiliminde olur. Bu durumda banka alacaklılarında sınırlandırıcı etkiler görülebilmektedir. Bunun yanında bankanın alacağını tahsilde sıkıntı yaşaması kaynak bulma konusunda olumsuz bir etki ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun sonucu olarak bankanın kaynak bulma maliyeti artmış olur (Landskroner vd., 2001: 71-72).

Düşük enflasyon oranının olduğu bir ekonomi için ise ekonomik istikrar sağlanması hedeflenmektedir. Böylece kredilerin bankalar tarafından tahsili konusunda bir problem ortaya çıkmayacaktır (İnan, 2000: 82).

Bankacılık sektörü ve enflasyon arasındaki ilişki uygulanacak olan para ve maliye politikasına bağlıdır. Enflasyonun yüksek olduğu bir ekonomide uygulanacak para ve maliye politikası enflasyonu düşürerek bankacılık sektörünün güçlenmesini sağlayabilir. Tersine durumda ise yanlış bir politika uygulandığında bankacılık sektöründe kriz kaçınılmaz olur (Arslan ve Yapraklı, 2008: 89).

Ekonomideki birçok firma finansal açıdan sürdürülebilir bir duruma gelmek için bankalardan kredi talep eder. Bu durumda kullanılan kredi firma tarafından vadesinde

belirlenen faiz oranı ile ödenmek zorundadır. Enflasyonun yüksek olduğu bir ekonomide faizlerde yüksek olacağından borçlanma maliyetinin yükselmesi kaçınılmaz olmaktadır (Baltacı, 2012: 22). Yüksek enflasyon diğer bir taraftan da banka kredilerini olumsuz anlamda etkileyerek üretken ve verimli bir yapının oluşmasını engellemektedir (Bilgin ve Kartal, 2009: 67).

Landskroner vd. (2001), çalışmasında enflasyon belirsizliğinin devam etmesi durumunda bankaların kredi hacimlerinin düşeceği sonucuna ulaşmıştır. Enflasyonist süreç uzadıkça bankaların mali yapısında bozulmalar görülmektedir. Boyd vd., (2001), çalışmasında 35 yıllık dönem için enflasyonun banka kredileri üzerine nasıl bir etkisinin olduğunu analiz etmiştir. Yapılan analiz sonucunda negatif ilişki bulunmuştur. Enflasyon artışının finansal sektör işlemlerini azalttığı ve kredi hacmini düşürdüğü saptanmıştır.

Kaya ve Doğan (2005), çalışmasında Türkiye için yaptığı analizde dezenflasyon sürecinin yaşandığı 2 yıllık dönemde bankacılık sektörünün nasıl etkilendiğini analiz etmiştir. Bunun sonucunda dezenflasyonun yaşanmasında makroekonomik istikrarın sağlanmasıyla bankacılık sektörünün de geliştiğini görülmüştür. Diğer bir deyişle enflasyonun düşmesiyle bankacılık sektörü gelişir ve buna bağlı olarak kredi hacminde artış görülür.

İran ekonomisi için Eslamloueyan ve Darvishi (2007), çalışmasında uzun dönemde banka kredilerinin enflasyon üzerinde pozitif etkisi olduğunu saptamıştır. Ziramba (2008), benzer bir çalışmayı Güney Afrika'da banka kredileri ve enflasyon arasındaki ilişkiyi analiz ederek gerçekleştirmiş ve analiz sonucunda pozitif bir etki olduğunu saptamıştır.

Bilgin ve Kartal (2009), çalışmasında kredi ve enflasyon arasındaki ilişkiyi analiz ederek yapmıştır. Dezenflasyon politikalarına paralel olarak fiyat istikrarının sağlanması ile bankacılık sektörü gelişim göstermektedir. Çalışma için alınan 2002 – 2008 dönemin de mevduatın krediye dönüşüm oranı daha önceki döneme göre %39'luk seviyeden %81'e yükselme göstermiştir. Bu artış dezenflasyonun kredi hacmini arttırdığının bir kanıtıdır.

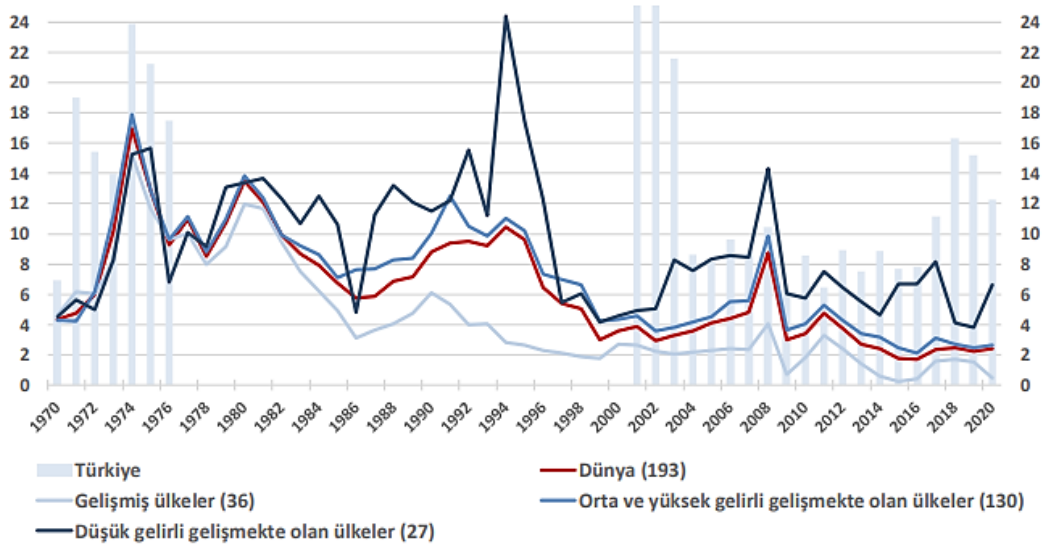
Tinoca – Zermero vd. (2014), literatüre bir katkı olarak enflasyon ve kredi ilişkisini incelemiştir. Enflasyon artışının hem kredileri hem de ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucunu saptanmıştır. Ayrıca enflasyon artışının kredi hacmini dolayısıyla da finansal gelişmişliği etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Yiğitbaş (2014), çalışmasında çeyreklik veriler kullanarak enflasyon ve banka kredi hacmi arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Bu çalışmasının sonucunda enflasyonun uzun dönemde banka kredilerini negatif etkilediği saptanmıştır. Diğer taraftan enflasyon artışının kredi hacminde düşüş yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Banka kredileri ve enflasyon arasındaki ilişkinin bir diğer araştırmacısı Akinlo (2015), Nijerya için yaptığı çalışmada banka kredi hacminin genişlemesini engelleyen önemli bir faktör olarak enflasyonu vurgulamıştır. Kredi hacmini artırmak için enflasyonu önleyici politikaların tercih edilmesini önermiştir. Enflasyonu düşürücü politikalar ile kredi hacmi artırılabilir.

Enflasyonun yurtiçi krediler üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğu birçok çalışmaya konu olmuştur. Enflasyonist sürecin yaşandığı dönemlerde bu durumun banka kredi hacmini daraltıcı olduğu vurgulanmıştır. Yapılan analizlere göre bireysel banka kredisi kullanımının artması sonucu oluşan talep artışı enflasyona neden olur. Banka kredileri ile enflasyon arasında bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucunu veren birçok çalışma mevcuttur. Ancak iktisatçılar arasında bu nedenselliğin yönü ile ilgili tam bir fikir birliği bulunmamaktadır (Arslan ve Yapraklı, 2008: 89).

Tüfe (Tüketici Fiyatları Endeksi), bir tüketicinin satın aldığı belli bir ürün ve hizmet grubunun belli bir dönem için ortalama değişimlerini gösteren bir ölçüttür. Kısaca Tüketici Fiyat Endeksi yıllık enflasyon oranındaki değişimi ölçmek için kullanılır. Tüketici Fiyat endeksi ile kredi hacmini analiz eden Akçacı ve Yöntem (2011) çalışmasında kredi ile TÜFE arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını saptamıştır. Bu çalışmadaki sonuçlara göre konut ve taşıt kredileri ile TÜFE arasında bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Duran (2017) yılındaki çalışmasında TÜFE'nin düşürülmesi ile kredilerin azaltılabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Şekil 10. Gelişmekte Olan Ülkeler ve Gelişmiş Ülkelerde Enflasyon Oranlarının Gelişimi(%)

Kaynak: Öz, 2021:1.

Şekil 10'a bakıldığında son on yılın ortalaması gelişmiş ülkeler için %1,4; orta ve yüksek gelirli gelişmekte olan ülkeler için %3,2 iken düşük gelirli gelişmekte olan ülkelere bu oran %6'dır. Türkiye'de enflasyon 34 yıl sonra 2004'te tek haneye inmiştir.

2.3. İHRACAT ÜZERİNE ETKİSİ

İhracatın ülkeler için ekonominin durumu açısından önemli bir yeri vardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkeler ile pazar gücünde rekabet edebilmesi için belli bir finansal gelişime ihtiyaçları vardır. İhracat ile kredi arasındaki ilişki literatürde birçok araştırmaya konu edilmiştir. Bu ilişkiyi konu alan çalışmalarda iki değişken arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkinin varlığı saptanmıştır.

İşletmelerin sermayesinin artırılmasında kredinin önemli bir yerinin olduğu ve bu sayede nihai mal üretiminde gelişme ile artma olacağını varsayan Kletzer ve Bardhan (1987) çalışmasında kredi kullanan ve finansal gelişim sağlayan işletmelerin ihracat oranlarında artış olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Melitz (2003), araştırmasında ihracata özel maliyetlerin, ihracat tutarına ve süresine göre değişken maliyetlerin, uygun vadede ve maliyette bankacılık sektöründen faydalanılarak finans edilmesiyle, şirketlerin ihracata yönelim göstereceğini ve ihracat oranlarında artışa neden olacağını vurgulamıştır.

Levchenko (2007), ekonomik seviyesi ve refahı yüksek olan ülkelere ihracat artışının kredi talebi ile artırılabilirliğini ve ihracattaki kredi artışının finansal gelişimi destekleyeceğini savunmuştur. Finansal gelişimin beraberinde ihracat oranlarını artırabileceğine değinmiştir.

Manova (2013) çalışmasında ihracatçı şirketlerin maliyetlerinin fazlalığı nedeniyle dış kaynaktan daha fazla bir gelişmiş finansal sisteme ihtiyaç duyduğunu ve bu doğrultuda kredi kullanımı sayesinde bankacılık sektörünün ihracatı pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Japonya için yapılan çalışmada 700'e yakın ihracatçı firmanın, ihracat kredisi sağlayan bankalar ile finansal yapılarını güçlendireceği ve bunun sonucunda işletmelerinin ihracat oranlarının yükseleceği sonucu bulunmuştur (Amiti and Weinsten, 2009). İhracatçı firmaların işletme sermayesi ve ihracat maliyetlerini karşılayabilmesi için finansman maliyeti düşük ve uzun vadeli krediler kullanılmalı ve ihracatçı firmalara destek sağlanmalıdır (Bülbül ve Demiral, 2016: 36).

Krediler ile ihracat arasındaki ilişkinin varlığının gözlemlenmesi sonucunda kredi kullanımının artması ile ihracat yapan firmaların ihracat oranlarının arttığı gözlemlenmiştir. Finansal gelişmişliğin artmasını sağlayan kredilerin kullanımının artması ile gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkeler karşısındaki rekabet edebilme gücü sürdürülebilir. Gelişmekte olan ülkelere ihracatın artırılması ve beraberinde gelen finansal gelişmişlik ile maliyetler azalır ve düşen maliyetlerle ihracatçı işletmeler daha rahat şekilde ihracatlarını gerçekleştirme imkânı yakalar (Bülbül ve Demiral, 2016: 36).

2.4. FAİZLER ÜZERİNE ETKİSİ

Yurtiçi krediler ile faizler arasındaki ilişki literatürde birçok araştırmaya konu olmuştur. Faizlerin enflasyonu etkilemesi ile kredi talep düzeyleri de etkilenmektedir. Ülkeler için önemli bir konu olan faizler, enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde yüksektir. Faizlerin yüksek olmasıyla krediye olan talep düşük seyreder. Böyle bir durum yaşayan ülkelerde banka kredilerinin yüksek olmasıyla yerleşikler paralarının enflasyon karşısında erimesini önlemek amaçlı tasarruf yapma eğilimde olur. Bu dönemlerde kredi almak isteyen kişiler faizlerin artmasıyla yükselen kredi maliyetlerini de düşünerek kredi almaktan vazgeçmektedir. Faizlerin yüksek olduğu dönemlerde düşük olduğu döneme göre kredi talebi oldukça düşük seviyede kalır (Aydın, 2010).

Kredi almak isteyenlere uygulanan faiz oranlarının belirlenmesinde ekonomik koşullar belirleyici etkindir. Faiz oranları, kaynak akışını ve yatırımcıların yatırım kararlarını etkilemektedir. Bu durumda mevduatlara uygulanan faiz oranları, kaydi para yaratmada artış ve azalışa neden olurken kredilerin maliyetlerini de etkilemektedir.

2005 yılında İtalya’da Weber vd. yaptıkları çalışmada tüketici kredi talebinin faizler karşısında esnek olduğu sonucunu elde etmiştir. Çalışmada İtalya’nın kuzey bölgelerinde, kredi talebinin faiz esnekliği düzeyinin diğer bölgelere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Flannery (1980) yılındaki çalışmasında ABD’deki 75 ticari bankanın kârlılığı ile faiz oranlarını analiz etmiştir. Çalışma sonucunda banka kârlarının faiz oranlarına duyarlı olduğunu gözlemlemiştir.

Samuelson (1945) yılındaki çalışmasında faiz oranlarındaki artışın borçluları etkilediğini saptamıştır. Çalışma sonucuna göre borçlu kişinin bu artıştan etkilenmesinin yanında banka performansı bu orandan etkilenmemektedir.

Crook (2001) Amerika Birleşik Devletleri için yaptığı çalışmada kredi taleplerinin hangi etkenler karşısında etkilendiğini araştırmıştır. Çalışmanın sonunda gelecekte beklenen faiz oranları ile bugünkü kredi talepleri arasında bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır.

Vurur ve Özen (2013), çalışmasında faiz oranının ekonomik büyüme, ülke istikrarına ilişkin gelecek beklentileri ve kredi hacmini etkilediğini saptamışlardır. Bankaların faiz maliyetlerine katlanarak toplam mevduatlarını krediye dönüştürmesi bir başka deyişle kredi hacmini artırması ülkenin ekonomik durumuna bağlı olarak değerlendirilmiştir.

Faiz artışının olumlu ve olumsuz etkilerinden söz edilmektedir. Olumsuz en büyük etkisi olarak yatırımları azaltıcı etkisi söylenebilir. Ayrıca bankadan kredi alan müşteriler geri ödeme konusunda zor duruma girer. Diğer taraftan olumlu bir etkisi ise enflasyonu düşürücü olmasıdır. Faizlerin artışı ile tüketimler azalım gösterir ve tasarrufa yönelim başlar. Yatırımlar için kaynak bulunması kolaylaşır fakat tüketimin azalması ile enflasyon düşüşe geçer. Faiz artışı ile yatırım maliyetleri de artış gösterir. Böyle bir dönemde yatırımcıların yatırım yapması zorlaşır. Dolayısıyla istihdam ve büyüme oranı azalış trendine girer (Eleren ve Karagül, 2008: 3).

2.5. TÜKETİM VE HARCAMA ÜZERİNE ETKİSİ

Özel tüketim harcamaları Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın yaklaşık %70'lik kısmını temsil etmektedir. Antzoulatos (1966), çalışmasında ABD ekonomisinin büyük bir kısmını oluşturan tüketim harcamalarının tahmin edilmesinde kredilerin önemini vurgulamıştır.

Bernanke ve Blinder (1989), çalışmasında tahvil ve kredilerin ikame olmamasından ötürü para politikasının, kredi kanalı ile de etkilenmekte olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmaya göre tahvil piyasasının borç verme faiz oranında yaşanacak bir değişiklik kredi arzını ve talebini de etkileyecektir. Bu etki finansal hızlandırıcı olarak literatüre geçmiştir (Kaufmann ve Valderrama, 2007).

Olney (1999), borçluluk düzeyinin artması durumunda bireylerin gelecekteki tüketiminin olumsuz etkileneceğini varsaymıştır. Bu durum nedeniyle tüketimde meydana gelen artış bireyin tasarrufunun azalmasına ve ekonomiye negatif etkide bulunmasına neden olur. Ekonomideki bu olumsuz etki geleceğe yönelik büyümeyi düşürmekte ve gelecekteki tüketimi kısıtlamaktadır.

Yurtiçi kredilerin tüketim üzerindeki etkisi gelişmekte olan ülkelerde farklılık gösterebilmektedir. Kredi kısıtı olmayan tüketicilerde yeni kredi kullanımı tüketimi çok hızlı

artırmayabilir. Finansal yapının iyi gelişmemesi durumunda tüketimdeki dalgalanmalar artabilmektedir (Ang, 2001).

Chiystal ve Mizen (2005), kredilerin tüketimden bağımsız bir değişken olmadığını vurgulayarak tüketimle ilgili bir değişken olduğundan bahsetmiştir. Tüketim kredileri dayanıksız ürün ve hizmetlerde arttıkça, tüketim gelirden daha hızlı bir şekilde etki yaratmaktadır.

Krediler tüketim kanalıyla büyümeyi etkileyerek artırmaktadır (Chang, 2005). Diğer taraftan bireylerin yatırım yapmak yerine araba alması, daha lüks mallara yönelmesi gibi durumlarda risk faktörü olarak görülmektedir. ABD’de tüketici kredilerindeki artışla, daha az kişi tasarruf yaparken, genel hane halkının borcu rekor düzeyde artmaktadır. Benzer durumlar AB’ye katılan diğer ülkelerde de görülmektedir (Kamleitner ve Kirchler, 2007).

Coricelli vd. (2006), gelişmiş piyasa koşullarının sağlandığı ülkelerde likidite kısıtının asgari seviyede olduğunu, tüketimin ise gelirinden az dalgalandığını belirtmiştir. Tam tersi durumda kredilerinde etkisiyle tüketim gelirden daha fazla dalgalanmaktadır. Diğer bir önemli konu tüketici kredileri sebebi ile hane halkı borçluluk oranındaki artıştır. Kredilere kolay erişim bireylerin likidite kısıtını azaltmakta ve yatırım, eğitim, konut gibi harcamaların yapılmasına imkân oluşturmaktadır. Bu durumun sonucu olarak toplum refahında iyileşme sağlanabilir.

Schooley ve Worden (2010), bireylerin kredi kullanım amacının, tüketimin şeklini değiştirdiğini saptamışlardır. Günlük veya lüks harcamalarını bile kredi ile yapan bireylerin krediye kolay erişimi, hanesini ve geleceğini düşünmeden daha fazla tüketime sebep olmaktadır. Gelirinden daha çok tüketim yapmalarına teşvik etmektedir.

Tunç (2012), kredi ve tüketim ilişkisinin açıklanmasında kredilerin rolünden söz etmektedir. Parasal olmayan varlıklar para ile ikame olmadıklarından klasik parasal aktarım mekanizmalarından ayrı tutulmaktadır.

2.6. CARİ AÇIK ÜZERİNE ETKİSİ

Cari açık, ülke dışına yapılan ihracat ve ithalat, hizmet hesabı ve transferler hesabı olarak tanımlanır (Peker ve Hotunoğlu, 2009: 222). Bilançoda ödemeler dengesinde alt başlık altında yer alır. Bir ülkenin ekonomik ödeme gücünün göstergesi cari açıktır. Cari işlemler hesabındaki açık veya fazlalıkların dengesi özellikle ödemeler dengesinin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Döviz kurunun belirlenmesinde cari işlemler dengesi büyük bir paya sahiptir.

Kiyotaki ve Moore (1997), çalışmasında Japonya ekonomisinde kredi hacminin daraltılmasının cari açığı azalttığını saptamıştır. Diğer taraftan kredi hacmindeki artışın cari açığı artırıcı etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Kasa (1998), çalışmasında Kiyota ve Moore ile eşdeğer bir sonucu Japonya, Güney Kore ve Hong Kong ekonomileri içinde geçerli olduğu sonucunu bulmuştur.

Şahin (2011), çalışmasında cari açığın ülkeler arası itibarın göstergesi olduğunu vurgulamıştır. Cari açık veren ülkelerde kısa vadeli sermaye hareketleri, makroekonomik dengesizlikleri hafifletmek için uygun bir politikadır (Eroğlu ve Bursal, 2020: 2240). Yurtiçi krediler ile cari açık arasındaki ilişki literatürde pek çok çalışmaya konu olmuştur. ABD’de yapılan bir çalışmada kredi hacmindeki artışla cari artış arasında ilişki bulunmuştur. IMF (2009), kredi hacmi ile cari açığın Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranında bir paralellik olduğunu vurgulamıştır. 2008 krizini inceleyen Dymski (2009) çalışmasında yüksek riskli ve maliyetleri olan mortgage kredilerinin, Amerika Birleşik Devletleri için cari açığı artırıcı ve ekonomisi için risk oluşturduğunu saptamıştır.

Akçayır ve Albeni (2016: 560), çalışmasında iç piyasadaki talep artışlarının ülke ekonomilerinde enflasyona sebep olduğu, dış piyasadaki talep artışlarının ise cari açık sorununa neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Cari açığının artmasında bir diğer itici güç yurtiçi kredi hacminin artmasıdır. Kredi hacmindeki artış paralel olarak cari açığı artırmakta ve ülkenin ödemeler dengesinin bozulmasına neden olmaktadır.

Literatürde yapılmış birçok çalışmada bankacılık krizlerinin ortaya çıkışında kredi hacmindeki artışın bir faktör olduğu vurgulanmış ve kabul görmüştür. Moreno (2007) çalışmasında kredi hacmindeki bir artışının, krizleri tetikleyeceği çıkarımında bulunmuştur. Çalışmasında Güneydoğu Asya ülkelerini inceleyen Moreno, artan kredi hacmi ile kriz arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu vurgulamıştır. Tayland ve Malezya gibi ülkelerde kredi hacminin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı %70 iken %150’ ye çıkıp ciddi bir artış eğilimine girmiştir. Moreno, bu artışların finansal kırılganlığı yükselttiği varsayımını savunmuştur. Dolayısıyla ülke merkez bankalarının kredi hacimlerine sınırlama yapmalarının bir zorunluluk olduğunu saptamıştır.

Cari açığın önemli bir makroekonomik gösterge olarak kabul edilmesi özellikle 1990 sonrası dönemde olmuştur (Begeç, 2016: 38). Freund (2000), cari açığın gayri safi yurtiçi hasılanın %5’ini geçmesi durumunda ciddi bir risk taşıdığını belirtmiştir. Cari açık, yurtiçi tasarruf ve yatırım dengesinin bozulmasına neden olur. Bu sebeple cari açığın minimum düzeyde ve istikrarlı olması gerekmektedir. Teletar (2011), çalışmasında tüketici kredilerinin

cari açığı artırdığını saptamış ve konut kredileri ile arasındaki ilişkinin zayıflığından söz etmiştir.

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri üzerine Hilbers vd., (2005) yaptığı çalışmada özel sektöre verilen yurtiçi kredilerin artış seyrini incelemiştir. Çalışma sonunda parasal ve finansal önlemlerin alınmasının ortaya çıkacak riskleri azaltacağı ve özel sektöre verilen kredilerin artışını olumlu etkileyeceği sonucuna ulaşmıştır.

14 ülke için yapılan analizde Schularick vd. (2011) 1870 -2008 dönemini baz alarak para, kredi ve makroekonomik göstergeleri kriz dönemleri içerisinde incelemiştir. Araştırma sonucunda kredi artışlarının finansal kriz dönemlerinin en önemli göstergesi olduğu saptanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YURTIÇİ KREDİ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN AMPİRİK UYGULAMA

Bu bölüm, yurtiçi krediler ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz eden bir uygulama içermektedir. İlk olarak ekonometrik model ve değişken kavramları açıklanmış ardından yöntemle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. İlgili literatüre değinildikten sonra ampirik sonuçları gösteren bir bölüme yer verilmiş ve uygulama bölümü tartışma sonuç ve öneriler ile son bulmuştur.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Leitao (2010), çalışmasında panel veri yaklaşımını kullanarak finansal kalkınma ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın örnekleme AB-27 ve BRIC ülkeleridir. Çalışmada bağımlı değişken olarak reel GSYH, bağımsız değişken olarak Özel Sektör kredi hacmi, BANKA mevduatı, IPC, tüketici fiyatı ihracat artı ithalatın oranı, PROD, üretkenlik ele alınmış ve ilgili veriler dünya bankası kalkınma göstergelerinden derlenmiştir. Analiz 1980-2006 yılları arası dönemi kapsamaktadır. Analiz sonuçları finansal gelişmenin ekonomik büyümeye katkı sağladığını göstermektedir.

Khadraoui ve Smida (2012), çalışmasında panel veri analizini kullanarak seçilen 70 ülke için finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni kişi başına düşen GSYH, açıklayıcı değişkenler ise Enflasyon oranı, ticari açıklık, eğitim ve hükümet harcamaları GSYH yüzdesi, sivil özgürlükler ve siyasi istikrardır. Yapılan Dinamik panel veri analizi genelleştirilmiş momentler yöntemi (GMM) sonucunda finansal gelişme ve büyüme arasında uzun vadeli pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Aydın, Ak ve Altuntaş (2013), çevre ülkelerinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmiştir. Çalışma 1991-2009 dönemi yıllık veriler ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kullanılan değişkenler RGYH: kişi başına düşen reel gayrisafi yurtiçi hâsılada kaydedilen artış Oranı, M2/GYH: para ve para benzeri araçlar arzının gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı, MC: Borsa'da işlem gören şirketlerin piyasa değerleri toplamının gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranı, MAR: kredi faiz oranı ile mevduat faizi oranı arasındaki fark, FFI: finansal özgürlük indeksi, PRI: özel sektöre verilen kredilerin gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranıdır. Çalışmada yöntem olarak Panel Veri Analizi kullanılmıştır. Yapılan

analizler neticesinde Çevre ülkelerinde bankacılık sektörünün fonksiyonel temellerinin sağlıklı işlememesi ve finansal özgürlükler alanının genişlemesi büyüme performansını negatif yönde etkilemiştir.

Akıncı ve Yılmaz (2014) çalışmasında OECD ülkeleri için finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmiştir. Analiz yöntemi olarak panel cointegration test, panel Granger causality test uygulanmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni GSYH, bağımsız değişkenleri ise yurtiçi krediler (DC), M2'nin GSYH'ye oranı (BM), toplam banka mevduatının GSYH'ye oranı (BD), finansal sistem mevduatının GSYH'ye oranıdır. Analizde kullanılan veri seti 1980-2011 yıllarını içeren yıllık verilerden oluşturulmuştur. Değişkenlere ait veri kaynakları dünya bankası ve Uluslararası Para Fonudur. Çalışmanın sonucunda finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Hayaloğlu (2015), GMM (Genelleştirilmiş Momentler Metodu) testlerini kullanarak Kırılgan Beşli ülkeleri için finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Analizde kullanılan veriler 1990-2012 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bağımlı değişken olan Kişi Başına Düşen GSYH verileri ve bağımsız değişkenler olan Özel Sektöre Verilen Yurtiçi Krediler (GSYH yüzdesi olarak), Bankalar tarafından özel sektöre verilen yurtiçi krediler (GSYH yüzdesi olarak), Nüfus büyüklüğü, Ticaret (İhracat ve İthalat) (GSYH yüzdesi olarak), Doğrudan Yabancı Yatırımlar (GSYH yüzdesi olarak), Gayri Safi Sermaye Oluşumu (yıllık yüzde büyüme)'ye ait tüm veriler dünya bankasından elde edilmiştir. Çalışma sonucunda finansal gelişmişlik ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Eryılmaz, Bakır ve Mercan (2015), çalışmasında finansal kalkınma ve ekonomik büyüme ilişkisini 23 OECD ülkesi için incelemiştir. Çalışmada 1980-2012 yılları arası dönemi içeren yıllık veriler kullanılmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni Reel GDP'dir. Açıklayıcı değişkenleri ise yurtiçi toplam kredi hacminin GSYH' ya oranı, finansal gelişme göstergesi olarak toplam yurtiçi tasarrufun GSYH' ya oranı, kamu harcamalarının GSYH' ya oranı ve Dış açıklıktır. Yapılan panel veri analizi sonucunda tüm ülkeler için finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığı görülmüştür.

Gazel (2016), çalışmasında finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini 1990-2014 yılları için Zordaki Onlu ülkeler için incelemiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler (GDP) Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, (M2) Geniş Para Arzı, (GCF) Gayri Safi Sermaye Oluşumu, (DCP) Özel Sektöre Sağlanan Yurtiçi Kredilerin Gayri Safi Yurtiçi

Hasılaya olan yüzdesidir. Kullanılan veriler dünya bankası veri tabanından alınmıştır. Analizde elde edilen bulgulara göre uzun dönemde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında bir ilişkinin olmadığı ancak kısa dönemde zayıf bir pozitif ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

İnançlı, Altıntaş ve İnal (2016), yılında yaptıkları çalışmada Westerlund-Edgerton (2007) eş bütünleşme testini kullanarak D-8 ülkeleri için finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmada ekonomik büyümeyi temsilen KGSYH, finansal gelişme için ise özel sektöre verilen krediler (BANK) ele alınmıştır. Çalışma dönemi 1997-2014 yılları arası dönemi kapsayıp yıllık verilerden oluşmaktadır. Değişkenlere ait veriler Dünya Bankası elektronik veri tabanından derlenmiştir. Çalışmanın sonucunda D-8 ülkeleri için finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerine pozitif etkide bulunduğu tespit edilmiştir.

Güney (2017), çalışmasında ekonomik büyüme ve finansal gelişme ilişkisini Türkiye ve Şanghay Beşlisi ülkelerinin yer aldığı panel için incelemeyi amaçlamıştır. Analizde bağımlı değişken olarak Gdp 'deki yıllık büyüme oranı (G) ve bağımsız değişken olarak özel sektöre verilen yurtiçi kredilerin GSYH oranı (K) ele alınmıştır. İlgili veriler Dünya Bankasından derlenmiştir. Analizde kullanılan veriler 1998-2015 dönemini kapsayan yıllık serilerden oluşmaktadır. Analizde kullanılan yöntem Eş bütünleşme testidir. Yapılan analiz sonucunda katsayı tahminlerine göre finansal gelişme ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir.

Guru ve Yadav (2017), tarihli çalışmasında ekonomik büyüme ile finansal gelişme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analiz BRICS ülkeleri için 1993-2014 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak kişi başına reel GSYH büyümesi (PCI), açıklayıcı değişken olarak bankacılık sistemini ölçen FDP, CPS, CDR ve BS değişkenleri kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkinin analiz edilmesinde moment system estimation kullanılmış ve analiz sonucunda bankacılık sektörü ve ekonomik büyüme arasında pozitif, anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Sönmez ve Sağlam (2017), çalışmasında Euro Bölgesi ve Gelişmekte Olan Avrupa Ülkeleri için finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler kişi başına düşen GSYH, DYY endeksi likit yükümlülüklerin GSYH'ye oranı (%), mevduatla özel kredi para bankalarının GSYH'ye oranı (%), banka mevduatlarının GSYH'ye oranı (%), devlete kredi ve kamu iktisadi teşekküllerinin GSYH'ye oranı (%), mevduat bankalarının varlıklarının GSYH'ye oranı (%), merkez bankası varlıklarının GSYH'ye oranı (%), borsa kapitalizasyonunun GSYH'ye oranı (%), hisse senedi GSYH'ye

göre işlem gören toplam piyasa değeri (%) dir. Analizde 1995-2013 dönemine ait yıllık veriler kullanılmıştır. Kullanılan veriler dünya bankası veri kaynağından alınmıştır. Çalışmanın yöntemi panel veri analizidir. Elde edilen bulgular neticesinde iki farklı Avrupa grubu ülkesi için finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü (feedback) bir nedensellik ilişkisinin olduğu görülmüştür.

Erkişi (2018), çalışmasında panel veri analizini kullanarak BRICS ülkeleri için finansal kalkınma ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmiştir. Çalışmada economic growth (GDP), Morgan Stanley Capital International Index (MSCI), Credits (CREDIT), para arzı (BMONEY), dış ticaret (TİCARET) değişkenlerine ait 1996-2016 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılmıştır. Kullanılan değişkenlere ait veriler dünya bankasından alınmıştır. Analiz sonuçlarına göre kredi-büyüme ilişkisi ne kısa vadede ne de uzun vadede istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Altınar ve Bozkurt (2018), çalışmasında finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini N-11 Ülkeleri için incelemiştir. Bağımlı değişken olarak kişi başına reel GSYH, açıklayıcı değişken olarak özel sektöre verilen yurtiçi kredilerin GSYH'ye oranı ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan yöntem Panel Veri Analizidir. Analiz sonucunda finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Ho ve Saadaoui (2021) çalışmasında banka kredisi ve ekonomik büyüme ilişkisini ASEAN ülkeleri için incelemiştir. Çalışmanın bağımlı değişkeni Kişi başına yıllık GSYH büyüme oranıdır. Açıklayıcı değişken olarak Kredi-GSYH oranı, Devlet harcama büyümesi, Brüt sabit sermaye oluşumu, Tüketici fiyat enflasyonu, Ticaret şartları, Açıklık oranı kullanılmıştır. Veriler 1993-2019 yılları arası dönemi kapsamaktadır ve Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankasından derlenmiştir. Çalışmada kullanılan dinamik panel analiz sonucunda banka kredilerindeki genişlemenin ekonomik büyümeye pozitif etkisinin 0,08 civarında (%1 seviyesinde anlamlı) olduğu görülmüştür.

Wen, Mahmood ve Khalid Zakaria (2021) çalışmasında Panel Veri Analizinde GMM tahminini kullanarak finansal gelişmenin ekonomik göstergelerdeki etkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. 1997-2017 yılları arası dönemin verileriyle analiz gerçekleştirilmiştir. Veriler, Dünya Kalkınma Göstergelerinden (WDI), Penn Dünya Tablolarından (PWT), Uluslararası Ülke Risk Rehberinden (ICRG) ve Uluslararası Finansal İstatistiklerden (IFS) alınmıştır. Çalışmadaki değişkenler Ekonomik büyüme oranı (GR), reel GSYH, Enflasyon oranı (INF), İstihdam artış hızı (ÇYP), Finansal gelişme (FD), Devlet harcamaları (GEXP), Reel döviz

kuru (REX), Ücret (WAG) oranı, Doğrudan yabancı yatırım (DYY) dir. Yapılan analiz finansal gelişmenin ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koymaktadır.

2. VERİ VE YÖNTEM

Günümüz ekonomi literatürü incelendiğinde özellikle son yıllarda örneklem olarak tek bir ülkenin seçildiği çalışmalardan ziyade birden çok ülkenin veri setlerini ele alan panel veri analizlerinin yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bu durumu tetikleyen en önemli faktör olarak veri tabanlarının zenginleşmesi ve geliştirilmesi söylenebilir. Diğer bir boyutta panel veri analizlerinde değişkenler arası daha çeşitli ve kapsayıcı nitelikte sorunlar elde etme şansının olması araştırmacıları panel analizlere yönlendirmektedir. Özellikle tek bir ülke için iki değişken arasındaki ilişkinin analize konu olması, bulgunun evrensel olarak kabul görmesi için yeterli görülmemekte ve tartışmaya açık bir sonuç ortaya koymaktadır. Öte yandan panel analizde elde edilen bulgu genele uygun, daha geniş ve kapsayıcı bir özellik gösterdiğinden analiz neticesinde ortaya çıkan sonuç daha sağlıklı ve kabul edilebilir olmaktadır (Özcan, 2021:54)

2.1. VERİ

Bu çalışmada yurtiçi kredilerin ekonomik büyüme üzerine etkisi örneklem olarak Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ) için analiz edileceğinden panel veri analiz uygulanmıştır. Panel veri analizi, zaman serisi verileri ve yatay kesit verilerini eş zamanlı olarak ele almasından dolayı birçok ülkenin belirli bir zaman aralığı için verilerin toplu olarak dahil edilmesine imkân sağlamaktadır (Gujarati ve Porter, 2009: 406).

Tablo 6. Değişkenler ve Açıklamaları

DEĞİŞKEN	AÇIKLAMA	KAYNAK
gdp	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (2015 Sabit fiyatlarıyla logaritması alınmış olarak)	Dünya Bankası Veri Tabanı
gdpper	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (2015 Sabit fiyatlarıyla logaritması alınmış olarak)	Dünya Bankası Veri Tabanı
cre	Özel Sektöre Verilen Yurt İçi Kredilerin Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Oranı	Dünya Bankası Veri Tabanı

Tablo 7. Değişkenler ve Açıklamaları Devamı

open	Dışa Açıklık Oranı = (İhracat Hacmi + İthalat Hacmi)/ gdp	Dünya Bankası Veri Tabanı
gov	Devlet Nihai Tüketim Harcamaları (2015 Sabit fiyatlarıyla logaritması alınmış olarak)	Dünya Bankası Veri Tabanı
cap	Sabit Sermaye Oluşumu (2015 Sabit fiyatlarıyla logaritması alınmış olarak)	Dünya Bankası Veri Tabanı
int	Kredi Faiz Oranı	Dünya Bankası Veri Tabanı
cpi	Tüketici Fiyatları Endeksi (2010=100 logaritması alınmış olarak)	Dünya Bankası Veri Tabanı

2.2. YÖNTEM

Bu çalışmada krediyi etkileyen değişkenlerin Gelişmekte Olan Ülkelerdeki tahminleri panel veri analizi ile incelenmiştir.

Panel veri; birey, ülke, firma ve hane halkı gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerinin belirli bir dönem aralığı için bir araya getirilmesi olarak açıklanabilmektedir. Özetle panel veri N sayıda birime karşılık gelen T sayıda gözlemlerden oluşmaktadır. Ampirik çalışmalardan “panel veri” kullanarak ve panel veri modellerinden yararlanarak panel veri analizi yapılmaktadır (Kapıcıoğlu, 2022: 59)

Panel veri analizi diğer analiz yöntemlerine göre modeli kuran araştırmacıya fazla veri ile çalışma imkânı sunmaktadır. Aynı zaman da ekonometrik modellerde tahminlerin güvenilirliğini arttırırken, değişkenler arasında çoklu bağlantıyı da azaltmaktadır. Panel veri analizi yönteminde diğer yöntemlerde dikkate alınmayan heterojenlik dikkate alınıp, modele dahil edilmektedir. Analizde birim özelliklerin yanı sıra birimler arası farklılıklar da modele dahil edilmektedir. Yöntemin sağlamış olduğu bir diğer avantaj ise açıklayıcı değişken ile hata terimi arasında oluşan korelasyon ve sapmalı parametre tahminlerinin sapmasını azaltmakta ya da tamamen yok etmektedir. Gözlem sayısı yatay kesit ve zaman serisi analizlerine göre çok daha fazla olup, karmaşık modellerin analiz edilmesinde kullanılmaktadır. Zaman serisi analizlerinin kısa ya da yetersiz gözlem sayısına sahip olması şeklinde karşımıza çıkan durumlarda panel veri analizi araştırmacıya ekonometrik analiz yapma imkânı sunar (Tarı,2010:476).

Yatay kesit ve zaman serisi analizlerine göre panel veri analizinde veri toplamanın ciddi bir maliyeti olmaktadır. Panel veri analizinde doğrusal olmayan modellerinde fazla birim boyutuna sahip olmasına rağmen zaman boyunun kısa olması ekonometrik problemlere yol açmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020:14).

Panel veri analizinde aynı değişkene sahip her bir parametrenin tekrarlı ölçülmesinden kaynaklı klasik ölçümler arası bağımsızlık varsayımı bozulmakta olup, ölçüm hatalarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bazı ülke ve veri gruplarında uzun zaman boyutuna sahip olunması sebebiyle büyük panellerin hesaplanmasında yatay-kesit bağımlılığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun ortadan kaldırılması adına literatürde yer alan bazı panel birim kök testleri mevcuttur (Baltağı,2005:8).

Panel veri modeli aşağıda yer alan eşitlikteki gibi ifade edilebilmektedir.

$$Y_{it} = \alpha_{it} + X_{it}^l \beta_{it} + \mu_{it}$$

- i : 1.2.3.... N adet yatay kesit birimini,
- t : 1.2.3.... T zaman dönemini,
- Y_{it} : t zamanında bağımlı değişkenin i 'inci biriminin değerini,
- X_{it}^l : t zamanında bağımsız değişkenin i 'inci biriminin değerini,
- μ_{it} : Sıfır ortalama ($E(u^2_{it}) = 0$) ve sabit varyanslı ($E(u^2_{it}) = \sigma^2$) hata terimini,
- α : Sabit parametre
- β : Eğim parametresi

Panel veri setlerinin iki türü bulunmaktadır. Bunlar Dengeli Panel Veri ve Dengesiz Panel Veridir. Panel veri setlerinde tüm setlerin eşit uzunluklarda zaman serisi içermesi durumunda “Dengeli Panel Veri (Balanced Panel Data)”, tam tersi durumda birbirinden bağımsız uzunluklardaki zaman serilerini içeriyor ise “Dengesiz Panel Veri (Unbalanced Panel Data)” şeklinde ifade edilmektedir (Yılmaz,2008:99).

Panel veri ile yapılan analizlerde iki temel yaklaşımdan söz edilmektedir. Bunlardan ilki Sabit Etkiler Modeli, ikincisi ise Rassal Etkiler Modelidir.

Birimler veya zaman içinde oluşan farklılıklardan kaynaklanan değişimleri modele dahil etmek için, gelişen değişimin regresyon modelinin katsayılarının birkaçında veya tümünde değişikliğe sebep olduğunu varsaymaktır. Bunun gibi katsayıların birkaçında veya tümünde değişikliği barındıran modellere “Sabit Etkiler Modeli” adı verilmektedir (Verbeek,2004:345). Sabit Etkiler modelinde, birimler arasında farklılıklar sabit farklılıklar

ile açıklanmakta olup, eğim katsayısının sabit olduğu varsayılmaktadır. Bu modelde her bir yatay kesit birimi için farklı bir sabit değer kullanılmakta olup, “ β ” ile gösterilen eğim katsayıları değişmemektedir. Sadece zamana bağlı olarak oluşan farklılaşma olan modeller Tek Yönlü Zamana Bağlı Sabit Etkiler Modeli olarak ifade edilirken hem zamana hem de kesite göre farklılaşma söz konusu ise bu modellere Çift Yönlü Sabit Etkiler Modeli adı verilir (Hsiao,2002;30). Sabit Etkiler Modelinin denklemi aşağıdaki gibi gösterilmektedir.

$$Y_{it} = \bar{\beta} + \alpha_i + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + \varepsilon_{it}$$

Yukarıda yer alan denklemde $\bar{\beta}$ ortalama sabit terimi, α_i de, i teriminin birim için ortalama sabit terimden farklı oluşunu ifade etmektedir. Bu denklemin tahmin edilmesinde hangi yöntemin kullanılacağı ise α_i 'nin sabit veya rassal oluşuna bağlıdır. Eğer sabit ise “Kukla Değişken Modeli”, sabit değil ise “Hata Bileşenler Modeli” nin kullanılması uygun olacaktır (Özer ve Biçerli, 2003-2004;72).

Tek Yönlü Sabit Etkiler Modeli ve Çift Yönlü Sabit Etkiler Modelinin denklemi aşağıdaki gibidir.

$$\text{Tek Yönlü} \Rightarrow Y_{it} = (\alpha_{it} + \mu_{it}) + \beta_{1it} X_{1it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Çift Yönlü} \Rightarrow Y_{it} = (\alpha_{it} + \mu_{it} + \lambda_{it}) + \beta_{1it} X_{1it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + \varepsilon_{it}$$

Bu iki denklemde de hata terimlerinin, varyansının sıfıra eşit olmasını sağlayacak şekilde bağımsız ve aynı olduğu varsayılmaktadır. X_{1it} terimi ε_{it} teriminden bağımsızdır (Baltagi, 2005;12).

Rassal Etkiler Modeli (Random Effects), Sabit Etkiler Modelinin tam tersine bireysel etkiler modelde yer alan açıklayıcı değişken değil ise, birim sabit teriminin rassal olarak dağıldığı varsayılmaktadır. Bu modelde kesitlere veya zamana bağlı olarak gelişen değişimler modele hata terimi ile dahil edilir. Rassal Etkiler Modelinde FEM Modeline göre farklılığının nedeni serbestlik derecesinin bu modelde ortadan kaldırılmasıdır (Özer ve Biçerli, 2003-2004;72).

$$\text{Tek Yönlü} \Rightarrow Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{1it} X_{1it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + (\mu_i + v_{it})$$

$$\text{Çift Yönlü} \Rightarrow Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{1it} X_{1it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + (\mu_i + \lambda_{it} + v_{it})$$

Bu denklemde yer alan hata terimi iki bileşenli olup, ilki $i = 1, 2, \dots, N$ şeklindeki kesitin zaman boyutundaki farklılığı ifade ederken, ikincisi ise zaman boyutundaki değerleri

birbiriyle ilişkili olan kısmını ifade eder. Modeldeki μ_i ile geri kalan hata terimlerini içeren v_{it} birbirinden bağımsız olarak modelde yer almaktadır (Özer ve Çiftçi,2009:230).

2. EKONOMETRİK MODEL

Yurtiçi Kredilerin Ekonomik Büyüme üzerindeki etkisinin incelenmesinde Gelişmekte olan ülkelere ait veriler kullanılmıştır. Analiz iki bağımlı değişken ile iki farklı denklem ile yapılmıştır.

$$gdp_{it} = cre_{it} + open_{it} + gov_{it} + cap_{it} + int_{it} + cpi_{it} + \mu_{it} \quad (1)$$

$$gdpper_{it} = cre_{it} + open_{it} + gov_{it} + cap_{it} + int_{it} + cpi_{it} + \mu_{it} \quad (2)$$

1 ve 2 numaralı denklemlerde yer alan gdp, gdpper, gov, cap ve cpi değişkenlerinin logaritması alınarak analize dahil edilmiştir. Banka kredilerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ile Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla arasındaki ilişki incelendiğinde pozitif etki beklenmektedir. Çalışmanın temelinde banka kredilerinin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin araştırılmasında beklenen sonucun banka kredilerindeki artışın bağımlı değişkeni arttırması yönündedir. Diğer değişkenlerden dışa açıklık oranı (open) ile büyüme arasındaki ilişkinin pozitif çıkması beklenmektedir. Dışa açıklık oranı diğer bir deyişle ihracat ve ithalat hacmindeki artışın gayri safi yurtiçi hasılaya bölünmesi ile elde edilen oran arttıkça bağımlı değişkeninde artacağı beklenmektedir. Devlet tüketim harcamalarındaki artışın bağımlı değişken ile arasındaki ilişkisinin pozitif ve anlamlı olması muhtemel beklentiler arasındadır. Devlet tüketim harcamalarında olduğu gibi sabit sermaye oluşumunda da bağımlı değişken ile pozitif ve anlamlı etki beklenmektedir.

Tablo 8. Korelasyon Matrisi

	<i>gdp</i>	<i>gdpper</i>	<i>cre</i>	<i>open</i>	<i>gov</i>	<i>cap</i>	<i>int</i>	<i>cpi</i>
<i>gdp</i>	1	0.240	0.176	-0.402	0.977	0.986	0.056	0.067
<i>gdpper</i>	0.240	1	0.526	0.266	0.310	0.241	-0.076	0.158
<i>cre</i>	0.176	0.526	1	0.403	0.204	0.190	-0.250	0.142
<i>open</i>	-0.402	0.265	0.403	1	-0.336	-0.362	-0.097	-0.042
<i>gov</i>	0.977	0.310	0.204	-0.336	1	0.965	0.067	0.074
<i>cap</i>	0.986	0.241	0.190	-0.362	0.965	1	0.047	0.093
<i>int</i>	0.056	-0.077	-0.250	-0.097	0.067	0.047	1	-0.295
<i>cpi</i>	0.067	0.158	0.142	-0.042	0.074	0.092	-0.295	1

Tablo 8’de belirtilen logaritmik formda gdp, gdpper, cre, open, gov, cap, int ve cpi sunulmuştur. 2000-2020 dönemini ele alan değişkenler arasında ilişki gösterilmektedir. 0,0 ile 0,2 arasındaki katsayı çok zayıf korelasyonu, 0,2 ile 0,4 arasındaki katsayı zayıf korelasyonu,

0,4 ile 0,7 ılımlı korelasyonu, 0,7 ile 0,9 arasındaki güçlü, yüksek korelasyonu 0,9 ile 1,0 çok güçlü bir korelasyon varlığını göstermektedir (Kayahan,2008:78). Tablo 8’de belirtilen korelasyon matrisi sonuçlarına göre gdp ile cre arasında çift yönlü zayıf korelasyon olduğu, gdpper ile cre arasında ise ılımlı korelasyon olduğu sonucuna varılmıştır.

gdp, gdpper, gov, cap ve cpi değişkenlerinin logaritması alınarak analize dahil edilmiştir.

Tablo 9. Özet İstatistikler

	<i>gdp</i>	<i>gdpper</i>	<i>cre</i>	<i>open</i>	<i>gov</i>	<i>cap</i>	<i>int</i>	<i>cpi</i>
<i>Ortalama</i>	24,05	8,05	35,25	78,76	22,25	22,66	14,11	4,57
<i>Medyan</i>	23,92	8,12	28,81	76,07	22,06	22,55	12,08	4,60
<i>Maksimum</i>	30,31	9,56	182,86	220,40	28,21	29,16	103,16	7,91
<i>Minimum</i>	18,83	6,06	1,26	2,72	18,02	17,06	2,58	1,06
<i>Stan. Sap.</i>	2,03	0,72	25,61	32,51	1,86	1,96	9,57	0,43
<i>Çarpıklık</i>	0,09	-0,20	1,52	0,58	0,13	-0,09	3,92	-0,22
<i>Basıklık</i>	2,98	2,32	6,23	3,15	2,71	2,92	27,44	9,71
<i>Jarque-Bera (p)</i>	0,24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,22	0,00	0,00
<i>Gözlem Sayısı</i>	1868	1868	1781	1825	1588	1596	1390	1745

4. AMPİRİK SONUÇLAR

Tahmin edilecek olan panel veri modelini belirlemek için yapılan testler bağımlı değişkenin gdp olduğu modeller için tablo 8’de gösterilmiştir. Bu testlerden F testi birim etkinin varlığını sınamak için diğer bir ifadeyle Havuzlanmış en küçük kareler modelinin geçerliliğini test etmek için kullanılmaktadır. F testi sonucu birim etkinin varlığını göstermekte ve dolayısıyla Havuzlanmış en küçük kareler modelinin uygun olmadığını göstermektedir. Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı (Breusch ve Pagan, 1980) ve düzeltilmiş Lagrange Çarpan testleri Havuzlanmış en küçük kareler modeli ile tesadüfi etkiler modelinin arasındaki tercihte kullanılmaktadır. BP-LM ve Adj. LM test sonuçları birim etkinin varlığını göstermekte ve Havuzlanmış en küçük kareler modelinin uygun olmadığını göstermektedir. Havuzlanmış en küçük kareler modeli ile tesadüfi etkiler modelinin tercihinde kullanılan bir diğer test ise Bottai (2003)’in önerdiği Score testidir. Score test sonucu da BP-LM ve Adj. LM test sonuçlarını doğrulamakta ve birim etkilerin olduğu ve dolayısıyla Havuzlanmış en küçük kareler modelinin geçerli olmadığı sonucunu vermektedir. Bu noktada birim etkinin sabit veya tesadüfi olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle sabit etkiler tahmincisi ve tesadüfi etkiler tahmincisinden hangisinin kullanılacağını tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun amaçla Hausman (1978) testi yapılmıştır. Hausman testi bağımsız değişkenler ile birim etki arasında korelasyon olup olmadığını test etmektedir.

Bağımsız değişkenler ile birim etki arasında korelasyonun bulunması durumunda tesadüfi etkiler tahmincisinin kullanımı uygun olmamaktadır. Hausman test sonuçları bağımsız değişkenler ile birim etki arasında korelasyonun bulunduğunu göstermektedir. Bu bakımdan gdp değişkeninin bağımlı değişken olduğu ekonometrik analizlerde sabit etkiler tahmincisinin kullanımı uygundur.

Tablo 10. Panel Veri Model Seçiminde Kullanılan Testler (Bağımlı değişken: gdp)

	F test	BP-LM test	Score test	Adj. LM test	Hausman testi
Statistics	135.25	5154	3.7e+07	5245	404.54
p-value	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

Tablo 10’da bağımlı değişkenin gdpper olduğu modeller için yapılacak tercihte gerçekleştirilen testler gösterilmiştir. Tablo 10’da testlerle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Buna göre F testi sonucuna göre sabit etkiler modeli Havuzlanmış modele tercih edilirken, BP-LM, Score ve Adj. LM test sonuçları tesadüfi etkiler modelinin Havuzlanmış modele göre daha uygun olduğunu göstermektedir. Sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modelleri arasında tercihte kullanılan Hausman test sonuçları ise sabit etkiler modelinin tercih edilmesi yönünde bir bulgu vermiştir.

Tablo 11. Panel Veri Model Seçiminde Kullanılan Testler (Bağımlı değişken gdpper)

	F test	BP-LM test	Score test	Adj. LM test	Hausman test
Statistics	668.10	8154	9.7e+07	8183	121.46
p-value	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

Sabit etkiler modelinin tahmin sonuçları tablo 12’de gösterilmiştir. Tablo 12’de ekonometrik tahminler gdp ve gdpper bağımlı değişkenlerinin her biri için yapılmıştır. (1) numaralı sütunda bağımlı değişkenin gdp olduğu temel modelin tahminleri yer almaktadır. (2) numaralı sütunda tüketici fiyatları endeksi temel modele eklenmiştir. Bağımlı değişkenin gdpper olduğu model tahmini (3) numaralı sütunda gösterilmiştir. Temel modele tüketici fiyatları endeksinin ilave edilmesiyle oluşturulan model tahmini ise (4) numaralı sütunda gösterilmiştir. Tahmin sonuçları incelendiğinde bütün modellerde kredilerin gayrisafi yurtiçi hasıla ve kişi başına düşen milli gelir üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç kredilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu göstermektedir. Tablodan elde edilen sonuçlar kamu harcamalarının, sabit sermaye yatırımlarının ve enflasyon oranının ekonomik büyümeye katkıda bulunduğunu göstermektedir. Ekonometrik tahminler kredi faizlerinin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisi olduğunu da göstermektedir.

Tablo 12. Sabit Etkiler Modelinin Tahminleri

	<i>gdp</i>		<i>gdpper</i>	
	(1)	(2)	(3)	(4)
<i>cre</i>	0.003***	0.003***	0.004***	0.004***
<i>open</i>	-0.001***	-0.001***	-0.001	-0.001
<i>gov</i>	0.354***	0.286***	0.175***	0.137***
<i>cap</i>	0.334***	0.289***	0.237***	0.215***
<i>int</i>	-0.003***	-0.001***	-0.003***	-0.002***
<i>cpi</i>		0.131***		0.076***
<i>c</i>	8.789***	10.717***	-1.342***	-0.350***
F test	1847***	2124***	757***	696***
R ²	0.98	0.97	0.12	0.11
Obs	1181	1151	1181	1151
MWald test	11674***	7385***	28319***	14564***
Modified Bhargava et al. Durbin-Watson test	0.487	0.507	0.279	0.272
Baltagi-Wu LBI test	0.722	0.724	0.535	0.536

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Sabit etkiler modeli tahmin edildikten sonra modelin temel varsayımlarının test edilmesi gerekmektedir. Sabit etkiler modelinde birimlere göre değişen varyans olup olmadığını tespit etmek amacıyla Değiştirilmiş Wald Testi (Greene,2000) sınanması yapılmıştır. Sabit etkiler modelinde otokorelasyon sorunu olup olmadığı Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın (1982) Durbin-Watson testi ve Baltagi-Wu'nun (1999) Yerel En İyi Değişmez (LBI) testleri ile sınanmaktadır. Söz konusu testlere ilişkin sonuçlar tablo 10'un en altında gösterilmiştir. Değiştirilmiş Wald testi sonucuna göre sabit etkiler modelinde değişen varyans sorunu bulunmaktadır. Otokorelasyon için yapılan her iki testte değerlerin 2'den küçük olduğu görülmektedir. Söz konusu testler sabit etkiler modelinde otokorelasyon sorununa işaret etmektedir. Bu bakımdan dirençli standart hatalar ile sabit etkiler modelinin tahmin edilmesi gerekmektedir. Dirençli standart hatalar kullanılarak yapılan tahminlerde iki tane tahminci kullanılmıştır. Bunlardan ilki Huber, Eicker ve White tahmincisidir (Huber, 1967; Eicker, 1967; White, 1980). Huber, Eicker ve White tahmincisi kullanılarak elde edilen tahminler tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Sabit Etkiler Modelinin Tahminleri (Huber, Eicker ve White Tahmincisi)

	<i>gdp</i>		<i>gdpper</i>	
	(1)	(2)	(3)	(4)
<i>cre</i>	0.003***	0.003**	0.004***	0.004***
<i>open</i>	-0.001**	-0.001***	-0.001	-0.001
<i>gov</i>	0.354***	0.286***	0.175***	0.137***
<i>cap</i>	0.334***	0.289***	0.237***	0.215***
<i>int</i>	-0.003***	-0.001*	-0.003**	-0.002
<i>cpi</i>		0.131***		0.076**
<i>c</i>	8.789***	10.717***	-1.342*	-0.350
F test	346.38***	352.29***	61.25***	51.26***
R ²	0.98	0.93	0.12	0.11
Obs	1181	1151	1181	1151

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 13'te ekonometrik tahminler *gdp* ve *gdpper* bağımlı değişkenlerinin her biri için yapılmıştır. (1) numaralı sütunda bağımlı değişkenin *gdp* olduğu temel modelin tahminleri yer almaktadır. (2) numaralı sütunda tüketici fiyatları endeksi temel modele ilave edilmiştir. Bağımlı değişkenin *gdpper* olduğu model tahmini (3) numaralı sütunda gösterilmiştir. Temel modele tüketici fiyatları endeksinin ilave edilmesiyle oluşturulan model tahmini ise (4) numaralı sütunda gösterilmiştir. Tahmin sonuçları incelendiğinde bütün modellerde kredilerin gayrisafi yurtiçi hasıla ve kişi başına düşen milli gelir üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç kredilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu göstermektedir. Tablodan elde edilen sonuçlar kamu harcamalarının, sabit sermaye yatırımlarının ve enflasyon oranının ekonomik büyümeye katkıda bulunduğunu göstermektedir. Ekonometrik tahminler kredi faizlerinin gayri safi yurtiçi hasıla üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Kredi faizlerinin kişi başına düşen gelir üzerindeki etkisi negatif olmakla birlikte düşük anlamlılık seviyesine sahiptir. Dirençli standart hatalar kullanılarak yapılan tahminlerde kullanılan bir diğer tahminci Driscoll ve Kraay (1998) tahmincisidir. Driscoll ve Kraay tahmincisi kullanılarak elde edilen tahminler tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Sabit Etkiler Modelinin Tahminleri (Driscoll ve Kraay Tahmincisi)

	<i>gdp</i>		<i>gdpper</i>	
	(1)	(2)	(3)	(4)
<i>cre</i>	0.003***	0.003**	0.004***	0.004***
<i>open</i>	-0.001***	-0.001***	-0.001	-0.001
<i>gov</i>	0.354***	0.286***	0.175***	0.137***
<i>cap</i>	0.334***	0.289***	0.237***	0.215***
<i>int</i>	-0.003***	-0.001**	-0.003***	-0.002*
<i>cpi</i>		0.131***		0.076**
<i>c</i>	8.789***	10.717***	-1.342***	-0.350
F test	477.71***	1004***	872.94***	44.96***
R ²	0.89	0.92	0.77	0.79
Obs	1181	1151	1181	1151

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 14’te ekonometrik tahminler *gdp* ve *gdpper* bağımlı değişkenlerinin her biri için yapılmıştır. (1) numaralı sütunda bağımlı değişkenin *gdp* olduğu temel modelin tahminleri yer almaktadır. (2) numaralı sütunda tüketici fiyatları endeksi temel modele ilave edilmiştir. Bağımlı değişkenin *gdpper* olduğu model tahmini (3) numaralı sütunda gösterilmiştir. Temel modele tüketici fiyatları endeksinin ilave edilmesiyle oluşturulan model tahmini ise (4) numaralı sütunda gösterilmiştir. Tahmin sonuçları incelendiğinde bütün modellerde kredilerin gayrisafi yurtiçi hasıla ve kişi başına düşen milli gelir üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç kredilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu göstermektedir. Tablodan elde edilen sonuçlar kamu harcamalarının, sabit sermaye yatırımlarının ve enflasyon oranının ekonomik büyümeye katkıda bulunduğunu göstermektedir. Ekonometrik tahminler kredi faizlerinin gayri safi yurtiçi hasıla ve kişi başına düşen gelir üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Yurtiçi kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemek için geliştirmekte olan ülkelere ait verilerle Panel Veri Analizi yapılmıştır. Çalışma 2000-2020 yılları arası yıllık verileri kapsamaktadır. Çalışmada bağımlı değişken olan *gdp* verileri ve bağımsız değişken olarak Yurtiçi Krediler (*cre*) , Dışa Açıklık Oranı (*open*), Sabit Sermaye Oluşumu (*cap*), Devlet Nihai Tüketim Harcamaları (*gov*), Kredi Faiz Oranı (*int*), Tüketici Fiyatları endeksi (*cpi*) verileri Dünya bankası veri kaynağından derlenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular neticesinde çalışmadan teorik anlamda beklenen sonuç bilimsel olarak da kanıtlanmıştır. Gelişmekte olan ülkeler için yurtiçi kredilerdeki artış beraberinde ekonomik büyümeyi de arttırmaktadır. Yurtiçi krediler

ekonomik büyümeyi pozitif anlamda etkilemesi ve değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı yapılan analizler sonucunda ortaya koyulmuştur.

Ekonomik büyümenin yurtiçi kredilerdeki artışına duyarlı olması her ne kadar pozitif anlamda açıklansa da kredi hacmindeki artışın olumlu etkisi ve bu etkin gücünün artması için aradaki kanalların hükümetler tarafından desteklenmesi faydalı olacaktır. İlgili literatürde yer aldığı gibi kredi hacmindeki artışın yatırım kanallarına yönelmesi beraberinde birçok makroekonomik değişkeni olumlu anlamda etkileyecek ve büyümeyi de bu oranda arttıracaktır.

Panel analiz sonuçlarında çalışmada diğer açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişken ilişkisinde dışa açıklık oranı hariç diğer tüm değişkenler için pozitif ve anlamlı bir ilişkinin varlığı ispatlanmıştır. Dışa açıklık oranı değerinin sonucunda ise negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Literatür taramalarına bakıldığında sabit sermaye yatırımları ile büyüme arasındaki ilişkiyi birçok ekonominin incelediğini görmekteyiz. Bunlardan birisi Bayraktutan ve Aslan 2008, çalışmasında ekonomik büyüme ile sabit sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi 1980-2006 dönemleri arasında incelemiş ve sabit sermaye yatırımlarının büyüme üzerinde uzun dönemde pozitif bir etkiye neden olduklarını tespit etmişlerdir. Sabit sermaye yatırımları, ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka çalışma ise Sinha 1999, çalışması olup, sonucunda pozitif bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Literatürde yapılan analiz sonuçlarımızla paralellik gösteren çalışmalar mevcuttur. Petkovski ve Kjosevski 2014 yılındaki çalışmalarında özel sektöre verilen krediler ile büyümeyi Genelleştirilmiş Moment Yöntemi kullanarak incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre özel sektöre verilen krediler ve bunlara ait faiz marjlarının ekonomik büyümeyi negatif olarak etkilediğini tespit etmişlerdir. Yang vd. 2015 çalışmasında faiz dışı dengedeki değişiklikler ile makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri panel veri analizi yöntemi ile incelemiştir. 20 OECD ülkesi 1970-2009 dönemi verilerinin incelenmesi sonucunda faiz dışı değişimlerin ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini vurgulamışlardır. Uçak ve Şahan 2019 çalışmasında Türkiye ekonomisi faiz oranlarındaki artışın büyüme rakamında negatif yönlü sonuçlar ortaya çıkaracağını vurgulamışlardır. Analiz sonucuna göre faiz oranında gerçekleşen %1’lik artış büyüme rakamında %0,27’lik düşüşe sebep olacaktır. Çalışmada elde edilen sonuçlar ile benzer nitelikte sonuçlar elde etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2008). *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*. Bursa: Dora Basım Dağıtım.
- Acar, Y. (2001). *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını.
- Afşar, M. (2006). *Finansal Sistem ve İşleyişi*. Eskişehir. Gülen Ofset.
- Akgüç, Ö. (1992). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Akgüç, Ö. (2011). *Ticaret Bankalarının Yönetimi*. İstanbul: Arayış Basım Yayıncılık.
- Akın, F. (2017). *Türkiye ve Seçilmiş Balkan Ülkelerinde Makroekonomik Kırılganlık: Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi.
- Akıncı, M., Yılmaz, Ö. (2014). *Ekonomik Özgürlüklerin İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir Panel Veri Analizi*. (14) 81-96.
- Aksu, L. (2014). *Türkiye’de 1960-2009 Yıllarını Kapsayan Dış Ticaret Politikalarının İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkilerinin Ekonomik Analizi*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(1), 375-426.
- Akyıldız, A., Uçan, O., Uçan, A. (2017). *Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği 1980-2015*. (5) 186-196.
- Albeni, M., Akçayır, Ö. (2016). *Türkiye’de Kredi Genişlemesinin Cari Açığa Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı*. 6.557-583.
- Altan, M. (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler açısından bankacılık*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Altınar, A., Bozkurt, E. (2018). *Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme: Yükselen Piyasa Ekonomileri İçin Bir Uygulama*. 639, 1117-1161.
- Amiti, M., David E.W. 2009. *Exports and Financial Shocks*. Centre for Economic Policy Research Discussion Paper no. 7590. London: Centre for Economic Policy Research.
- Ang, S. (2001), *Crisis Marketing: A Comparison Across Economic Scenarios*, International Business Review Elsevier Science Ltd., Vol. 10, 263- 284.
- Antzoulatos, A. (1996). *Consumer Credit And Consumption Forecasts*. 12(4)439-453.
- Apaydın, Ş. (2018). *Türkiyede Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerinde Etkileri*. Ömer Halis Demir Üniversitesi İİBF Dergisi, 11(4), 1-20.
- Arslan, G. E. (2013). *Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelir Dağılımı*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 45-52.
- Arslan, Ö., Karan, M. B. (2009). *Credit risks and internationalization of SMEs*. Journal of Business Economics and Management, 10(4), 361-368.
- Arslan, İ., Yapraklı, S. (2008). *Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007)*. İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi. (7). 88-103.
- Aslan, Ö., Küçükaksoy, İ. (2006), “*Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama*”, İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı 4, 12-28.
- Atamtürk, B. (2007). *Büyüme Teorileri ve IMF Politikaları*. Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 22(1), 89-103.
- Ateş, S. (1998) *Yeni içsel büyüme teorileri ve Türkiye ekonomisinin büyüme dinamiklerinin analizi Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler.
- Atılğan, E., Köksal, M. (2010). *Adam Smith ve David Ricardo’nun İktisadi Büyüme Analizleri*.
- Aydın, N. (2006). *Bankacılık Uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Aydın, M., Ak, M., Altıntaş, N. (2013). *Finansal Gelişmenin Büyümeye Etkisi: Türkiye Özelinde Nedensellik Analizi*. 1-21.

- Aykırı, M. (2008). *Ekonomik Büyüme-Enflasyon-İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Aytekin, B. (2017) *Adam Smith'in İktisadi Büyüme Düşüncesinden Bugüne Bakmak: Krizlerin Sürekliliği*. (5) 28-36
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*, Third Edition, John Wiley & Sons Ltd., West Sussex, England.
- Baltagi B.H., Wu, P. X. (1999). "Unequally Spaced Paned Data Regressions with AR (1) Disturbances", *Econometric Theory*, 15: 814-823.
- Bayraktutan, Y., Arslan, İ. (2008). *Türkiye'de Sabit Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Koentegrasyon Analizi (1980-2006)*, KMU İİBF Dergisi, 14, 1-12.
- Becattini, G. (1990). "The Marshallian industrial district as a socio-economic notion" *Industrial districts and interfirm cooperation in Italy*, Geneva: International Institute for Labour Studies.
- Begg, D., Fischer, S., Dornbusch R. (2010). *İktisat*. İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Begeç, E. (2015). *Yurtiçi Kredi Hacmindeki Değişimlerin Makroekonomik Büyüklüklere Etkisi: Türkiye Örneği*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Belkis, S. (1990). *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları
- Berber, M. (2006). *İktisadi büyüme ve Kalkınma*. Kocaeli: Derya Kitabevi.
- Berg, H. (2013). *Keynes'ten sonraki büyüme teorisi, 1. bölüm: Harrod-Domar modelinin talihsiz bir şekilde bastırılması*. Editura Rosetti International, (22), 2-23.
- Beybur, M., Çetinkaya, M. (2021). *Covid-19 Pandemisinin Türk Bankacılık Sektörü Kredileri ve Tahsili Gecikmiş Alacakları Üzerindeki Etkileri*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (28), 181-210.
- Bhargava A., Franzni, L., Narendranathan W. (1982). "Serial Correlation and Fixed Effect Models", *The Review of Economic Studies*, 49: 533-549.
- Bilen, İ. E. (2010). *Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) ve Ekonomik Büyüme: Seçilmiş- Olan Ülkelerdeki Bir Uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bilgin, M., Kartal, F. (2009). *Türkiyede Enflasyon ve Bankacılık Sektörü Kredileri:2002-2008 Dönemi Üzerine Bir İnceleme*. (85) 65-78
- Breusch, T.S., Pagan, A.R. (1980). "The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics", *The Review of Economic Studies*, 47 (1): 239-253.
- Bottai, M. (2003). "Confidence Regions When the Fisher Information Is Zero," *Biometrika*, 90 (1): 73-84.
- Bulut, Ü. (2021). *The Response of Monetary Policy to the Covid-19 Pandemic in Turkey. The Path of a Credit-based Economic Recovery. Theoretical and Applied Economics*, 28(1), 231-238.
- Bülbül, S. E., Demiral, A. (2016). *Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyüme, İhracat ve Eximbank Kredileri Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 2002-2015*. Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, (12)46, 21-39.
- Caymaz, H. (1989). *Krediler*. İstanbul: Türk Ticaret Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Ceylan, E. E. (2013). *İnternet bankacılığı ve bankaların hukuki sorumlulukları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Ceylan, S., Durkaya, M. (2010), “Türkiye’de Kredi Kullanımı-Ekonomik Büyüme İlişkisi.” Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(2).
- Coricelli, F., Bostjan J., Igor M. (2006). *Exchange Rate Pass-through in EMU Acceding Countries: Empirical Analysis and Policy Implications*. Journal of Banking and Finance, (30), 1375–1391.
- Crook J., (2001), *The Demand for Household Debt in the USA: Evidence From 1995 Survey of Consumer Finance*, Applied Financial Economics, 11, 8391.
- Çağırğan, T.S., Ulusoy, Y. (2019). *Kredi ve Kredi İşlemlerinin Hukuki Açıdan Değerlendirilmesi*. Pamukkale Journal of Eurasian Socio economic Studies, 6(2), 43-69.
- Çakır, M., 2009. *Terms of Trade and Economic Growth of Emerging Market Economies*, International Conference on Administration and Business.
- Çayır, Ö. (2015). *Türkiye’deki Banka Kredilerinin Gelişimi ve Tekstil Sektöründe Bir Uygulama (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Çivi, H. (1985). *Türkiye’de Bankacılık: Teori, Uygulama ve Sonuçları*. Ankara: Ankara Fon Matbaası.
- Çivi, E., Çavuşgil, S. T. (2001). *Yeni Dünya Düzeninde Güç Kazanan Ülkeler: Yükselen Ekonomiler*. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 7(1), 113-128.
- Darıcı, B., Solak, B., Coşkun, D. ve Topaloğlu, E. E. (2011). *Bankaların Kredi Kullandırırken Karşılaştıkları Sorunlar: Şırnak İli Örneği*. Uluslararası 9. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri, 3495-3508.
- Demir, G., Demir A. (2016). *Türkiye ve Brics Ülkelerinde Beşerî Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Granger Nedensellik Analizi*. (9). 1-21.
- Demir, S. (2015). *Bireysel Kredilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Ö. (1995). *Joseph A. Schumpeter: Hayatı, Eserler ve Katkıları*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 50(1-2), 155-172.
- Dinar G. B. (2005). *Ricardo’nun İktisadi Gelişme Analizi Üzerine*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2005; 1(10): 113-132.
- Dinler, Z. (2014). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Doğan, B. (2012). *Geleneksel Aktarım Mekanizması: Türkiye Örneği*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (33), 211-220.
- Doğan, Z. (2014). *Ekonomik Büyüme süreçlerinin Analizinde Yeni Açılımlar ve Büyümenin Yersel Dinamikleri*. Akademik Sosyal Bilimler Dergisi, 2(6), 365-380.
- Driscoll, J. C., Kraay A.C. (1998). “Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data,” The Review of Economics and Statistics, 80 (4): 549-560.
- Duran, T. (2016). *Makroekonomik Değişkenlerin Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankalar Özelinde Mevduat, Kredi ve Karlılık Gelişimine Etkileri: Türkiye Örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eleren, A., Karagül, M., 2008, “1986-2006 Türkiye Ekonomisinin Performans Değerlendirmesi”, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt. 15(1), s. 1-14.
- Eğilmez, M. (2018). *Tarihsel Süreç İçinde Dünya Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eicker, F. (1967) “Limit Theorems for Regressions with Unequal and Dependent Errors”, in Proceedings of Fifth Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability, University of California Press, Vol:1: 59-82.
- Engelman, R., Flavin, C. (2009), “Kusursuz Fırtına”, *Dünyanın Durumu 2009*, The WORLDWATCH Institute, Çeviren: A. Başçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.5-18.

- Erdoğan, S., Canbay, Ş. (2016). *İktisadi Büyüme- Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Harcamaları İlişkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme*. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 29-43.
- Erk, N., Füsunoğlu, M., Çabuk, A. (1994). *Enflasyonun Bankacılık Üzerine Etkileri*. Ankara: TBB Yayınları.
- Erkişi, K. (2018). *Financial Development and Economic Growth in BRICS Countries and Turkey: A Panel Data Analysis*. (5)1-17.
- Eroğlu, İ., Bursal, M. (2020). *Türkiye'nin Cari Açık Dinamiklerinde Enerji Açığının Rolü ve Finansman Kalitesi*. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi 9(4).2231-2247.
- Ertek, T. (1996). *Ekonometriye Giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayınları.
- Eryılmaz, F., Bakır, H., Mercan, M. (2015). *Financial Development and Economic Growth: Panel Data Analysis* 13.
- Flannery, M. (1998). *Using Market Information in Prudential Bank Supervision: A Review of the U.S. Empirical Evidence*. (33)273-305.
- Gatti, D., Rault, C., Vaubourg, A. G. (2012), "Unemployment and finance: how do financial and labour market factors interact?", Oxford Economic Papers, 64(3), 464-489.
- Gazel, S. (2016). *Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2014 Yılları Zordaki Onlu Ülkeler Uygulaması*. 7(3). 99-52.
- Geylan, R. (1985). *Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gozgor, G., Piskin, A. (2011), *İşsizlik ve Dış Ticaret: Türkiye'deki Bölgeler İçin Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi- Dinamik Panel Veri Yaklaşımı*. Business and Economics Research Journal, 2(3), 121-138.
- Göçer, İ., Mercan, M., Bölükbaş, M. (2015), "Bankacılık Sektörü Kredilerinin İstihdam ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Ekonomisi İçin Çoklu Yapısal Kırılma Bütünleşme Analizi" Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33(2).
- Guru, B., Yadav, I. (2019). *Financial Development and Economic Growth: Panel Evidence from Brics*. Journal of Economics, Finance and Administrative Science ISSN: 2218-0648.
- Gutierrez, L. (2006). *Panel Unit-Root Tests For Cross-Sectionally Correlated Panels: Monte Carlo Comparision*. Oxford Bullein Of Economics And Statistics 68(4).
- Gülmez, A., Akpolat, A. G. (2014). *AR-GE İnovasyon ve Ekonomik Büyüme: Türkiye ve AB Örneği İçin Dinamik Panel Veri Analizi*. AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(14), 1-17.
- Gülmüş, B., Çiftçi, O. (1991). *Krediler*. İstanbul: Garanti Eğitim Merkezi Yayınları.
- Günel, M. (2001). *Türk bankacılık sektörünün sorunları ve geleceği*. Ankara: ATO Yayınevi.
- Güney, G. (2017) *Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi*. 13, 355-372.
- Güriş, S. (2015). *Stata ile Panel Veri Modelleri*, 1. Basım. İstanbul: Der Yayınları, 1-334.
- Greene, W. (2000). *Econometric Analysis*. Upper Saddle River, New Jersey: Printice Hall.
- Hausman, A. (1978). "Specification Tests in Econometrics," Econometrica: 1251-1271.
- Helhel, Y. (2017). *E7 Ülkelerinde Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik Analizi*. Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar.
- Ho, S., Saadaoui, J. (2021). *Bank Credit And Economic Growth: A Dynamic Threshold Panel Model for Asean Countries*. 24.
- Hsiao, Cheng, (2002). *Analysis of Panel Data*, Cambridge University Press, Second Edition, NewYork.
- Huber, P.J. (1967). "The behavior of maximum likelihood estimates under nonstandard conditions", in Proceedings of the Fifth Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability, University of California Press, Vol: 1: 221-233.

- İnağ, N. (1990), *Tüketici Kredileri*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Araştırma Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği No: 9011, Mart 1990.
- İnan, E.A. (2000). *Dezenflasyon Programının Türk Bankacılık Sistemine Olası Etkileri*. Bankacılar Dergisi, (32), 6-21.
- İnançlı, S. Altıntaş, N., İnal, V. (2016). *Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: D-8 Örneği*. 14(4). 36-49.
- İşcan, A. (2003). *Banka kredilerindeki daralmanın ekonomik etkileri ve krizlerdeki gelişimi*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara
- Im. Pesaran, K., Shin, M., (2003). *Testing For Unit Root in Heterogeneous Panels*. Journal of Econometrics, 115, 53-74.
- Kale, S. (2017). *Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu*. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(3), 209-220.
- Kamacı, A., Ceyhan, S., Peçe, M. A. (2017). *Kredi Hacminin Para Arzı ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 13(5), 400-409.
- Kamacı, A., Konya, S. (2016). *Kırılgan Beşli Ülkelerinde Portföy Yatırımları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi*. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi. (2). 136-155.
- Kamleitner, B., Kirchler, E. (2006). *Consumer credit use: A Process Model And Literature Review*.
- Kapıcıoğlu, R. (2022). *OECD Ülkelerinde Vergi Takozu ve Kayıtdışı Ekonomi Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi*.
- Karaçayır, E., Karaçayır, E. (2016). *Yurtiçi Kredi Hacminin İşsizlik Üzerindeki Etkisi: Türkiye Uygulaması*. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 18(30)12-18.
- Kasinger, J., Krahnen, J., Ongena, S., Schmeling, M., Wahrenburg, M. (2021) *Non-performing loans- new risks and policies NPL resolution after COVID-19: Main differences to previous crises*. Economic Governance Support Unit.1-44.
- Kaufman, S., Valderrema, M. (2007). *Amerika ve Birleşik Krallık'ta Banka Kredisi: Banka Temelli Bir Ülke ile Piyasa Temelli Bir Ülke Arasında Farklar Var mı?* 13(3)266-279.
- Kavcıoğlu, Ş. (2015). *Yurt Dışı Kaynaklı Krediler ve Türkiye Ekonomisi*. Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, 21(1), 139-166.
- Kaya, F. (2014). *Bankacılık Giriş ve İlkeler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kayahan, C. (2008). *İşletmelerde Bir Avantaj unsuru Olarak Kur Korelasyon Kullanımı*. Celal Bayar Üniversitesi. Yönetim ve Ekonomi 15(1), 75-84.
- Khadraoui, N. (2012) *Financial Development and Economic Growth: Static and Dynamic Panel Data Analysis*. International Journal of Economics and Finance. (4).94-104.
- Kılıç, Y. (2020). *Finansal Piyasalarda Balon Varlığının Test Edilmesi: Brics-T Ülkeleri Örneği*. Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi. (4). 11-22
- Kılıçkiran, O. (1991). *Dört İktisat Okuluna Göre Enflasyon Teorileri*, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Kirchler, E., Hoelzl, E., Wahl, I. (2008). *Enforced versus Voluntary Tax Compliance: The "Slippery Slope" Framework*. Journal of Economic Psychology, (29), 210-225.
- Koç, Ö. E. (2018). *İçsel Büyüme/Teknoloji Yoğun Büyüme Modelleri Kapsamında Türkiye'de Teknoloji Geliştirme Bölgelerine Yönelik Vergi Uygulamaları*. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 25(2), 477-499.
- Koyuncu, C., Saka, B. (2011). *Takipteki Kredilerin Özel Sektöre Verilen Krediler ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31), 113-124.
- Koutsoyiannis, D., Xanthopoulos, T. (1989) *On The Parametric Approach to Unit Hydrograph Identification*. 3(107-128).

- Leitao, N. (2010). *Financial Development and Economic Growth: A Panel Data Approach*. *Financial development and economic growth: a panel data approach*. Theoretical and Applied Economics. ISSN 1841-8678. 17:10 15-24
- Levchenko, A. (2007): “*Institutional Quality and International Trade*.” *Review of Economic Studies*, 74(3), 791-819.
- Mehtizada, T. (2017). *Türk Bankacılık Sektörü Kredi Gelişmeleri ve Ekonomik Büyümede İhracat Kredilerinin Önemi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Mencinger, J. (2009), “*The “Addiction” with FDI and Current Account Balance*”, *Ekonomski Horizonti*, 11(2), 5-17.
- Meng, C., Gonzalez, R.L. (2017). *Credit booms in developing countries: Are they different from those in advanced and emerging market countries?* *Open Economies Review*, 28(3), 547–579.
- Moreno, R. (2007) *Experiences With Current Account Deficits in Southeast Asia*. Working Papers Central Bank of Chile: 452 Central Bank of Chile
- Muratoğlu, Y. (2011). *Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği*. *Çalışma Ekonomisi*, (2), 167-173.
- Oksay, S. (2000). *Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi*.
- Oskay, C., Kubar, Y. (2008). *Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi*. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2008 (1), 367-383.
- Özcan, Ş. (2021) *Turizm ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Üst-Orta Gelirli Ülkeler Üzerine Panel Veri Analizi*.
- Özer, M., Biçerli, K. (2003-2004). *Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi*, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 55-86.
- Özer, M., Çiftçi, N. (2009). *Ar-Ge Tabanlı İçsel Büyüme Modelleri ve Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi*. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2009, 8 (16), 219-240.
- Özsağır, A. (2008). *Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği*. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2008(1), 332-347.
- Özsoy, C. (2008). *Türk Yükseköğrenim Sisteminin Durumu ve İktisadi Büyüme Performansına Katkı*. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 31-48.
- Pagano, M., Pica, G. (2012). *Finance and Employment*. *Economic Policy*, 27(69), 5-55.
- Parasız, İ. (2014). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2005). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. İstanbul: Ezgi Kitapevi.
- Peker, O., Hotunoğlu, H., (2009). *Türkiye’de Cari Açığın Nedenlerinin Ekonometrik Analizi*. 23. 221-237.
- Petkovski, M., K Josevski, J. (2014). *Does banking sector development promote economic growth An empirical analysis for selected countries in Central and South Eastern Europe*. *Economic Research*Ekonomiska Istrazivanja, 27(1), 55–66.
- Sabbağ, J. (2020). *Thomas R. Malthus’un ve Karl Marx’ın Yoksulluk ve Nüfus Kavramlaştırması*, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 37-51.
- Sarıkamış, C., Ceylan, A., Nurhan, A. (2004). *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Schooley, D., Worden, D. (2010). *Fueling the Credit Crisis: Who Uses Consumer Credit and What Drives Debt Burden*. (45)226-276.
- Schularick, M., Taylor, A. M. (2011) “*Financial crises, credit booms, and external imbalances: 140 years of lessons*”, *IMF Economic Review*, 59(2), 340-378.
- Seyidoğlu, H. (2009). *Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama*. İstanbul: Gizem Can Yayınları.

- Seval, B. (1990). *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, Yayın No:11, 1990.
- Shabbir, G., S. Anwar, Z. Hussain ve M. Imran, (2012), “*Contribution Of Financial Sector Development In Reducing Unemployment In Pakistan*”, International Journal of Economics and Finance, 4(1), 260-268
- Sinha, D. (1999). *Export Instability, Investment and Economic Growth in Asian Countries: A Time Series Analysis*. Economic Growth Centre, Discussion Paper, No:799, Yale University, 1-23
- Srinivas, H. (2015). *Kayıt Dışı Kredi Piyasalarında Borçlu Değerlendirmesi*. GDRC Araştırma Çıktısı E-110. Kobe, Japonya: Küresel Kalkınma Araştırma Merkezi.
- Sönmez, F., Sağlam, Y. (2017) *Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Avrupa Geçiş Ekonomileri Örneği*. (12)121-140.
- Şakar, B. (2017). *Banka Kredileri ve Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Şakar, B. (2015). *Banka Kredileri ve Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Şahin, A. (2011). *Türkiyede Banka Kredileri ve Büyüme İlişkisi Üzerine Bir Uygulama, 1995-2010, Yüksek Lisans Tezi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, 1-75.
- Şahin, B. E. (2011). *Türkiye'nin Cari Açık Sorunu*. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), 47-56.
- Şener, O., (2015), *Ünlü Ekonomistler Ansiklopedisi*, Beta, İstanbul
- Şirvan, N., Alp, Ö. (2017) *Türev Piyasa Araçlarının Türk Bankacılık Sektöründe Riske Olan Etkileri*: Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi 1(1), 130-157.
- Taban, S. (2014). *İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Taban, S., Günsoy, B. (2013). *İktisadi Büyüme*. Eskişehir: Anadolu Üniversite Yayını.
- Tahtalı, T. (2019). *Bankaların Fon Sağlama ve Kullanırma Yollarındaki Değişmeler: 2007-2017 Dönemi İçin Bir Değerlendirme (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi)*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Tandoğan, D., Özyurt, H. (2015). *Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme ve Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkisi*. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 35(2), 49-80.
- Taşçı, K. (2007). *Bilgi Ekonomisinin Kuramsal Çerçevesi*. 12. Türkiye'de İnternet Konferansı, 317-332.
- Tarı, R., 2010, *Ekonometri*, Yazın Basın Yayın Matbaacılık Trz. Tic. Ltd. Şti., 518s.
- TBB (2019). *Bankalarımız 2019*. TBB (Türkiye Bankalar Birliği) Dergisi (336), 1-318.
- Teletar, E. 2011. *Türkiye'de Cari Açık Belirleyicileri ve Cari Açık- Krediler ilişkisi* Bankacılar Dergisi, 78: 22-35
- Torun, H. (2017). *Banka kredilerinin ekonomik büyümesinin artması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tuğcu, C.T., A. Aslan (2012), “*Financial Development and Employment: A VAR Analysis for the Case of Turkey*”, Clute Institute International Conference, June, Rome, Italy, pp. 561-565
- Tunay, K. B., Uzuner, M., Yiğit, A. (1997). *Türkiye'de Kamu Bankacılığı ve Sektör Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Tuncer, K. (2010). *Banka Kredilerinin Ekonomik Büyümeye Etkisi: İller Bazında Yakınsama Analizi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Tunç, B. (2012). *Kredi Hacmini Etkileyen Faktörler: Banka Kredileri Eğilim Anketi Analizi*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü.
- Turgut, A., Ertay, H.İ. (2016). *Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi*. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(4), 114-128.

- Uçak, S. (2010). *Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Alternatif Enerji ve Enerji Üretimi-Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi*.
- Uçak, S., Şahan, B.(2019) *Faiz; Enflasyon, Döviz Kuru ve Büyüme İlişkisi*. Ekev Akademi Dergisi 23 (79) 53-68.
- Unay, C. (1999). *Makro Ekonomi*. Bursa: Vipaş Yayınları.
- Uygurtürk, H., Vargün, H. (2018). *Nakit Akışı ile Karlılık Arasındaki İlişki: Taşıt Araçları Sektörü Üzerine Bir Araştırma*. Dergipark 2(20),705-727.
- Ünsal, E. (2007). *İktisadi Büyüme*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Ünsal, E. M. (2016). *İktisadi Büyüme*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Ünverdi, B. (2016). *AR-GE Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Bir Literatür İncelemesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Verbeek, M. (2004). *A Guide to Modern Econometrics*, England: John Wiley&Sons.
- Vurur, S., Özen, E. (2013). *Türkiyede Mevduat Banka Kredisi ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(3), 117-131.
- Wen, J., Khalid, S., Mahmood, H. (2021) *Symmetric and asymmetric impact of economic policy uncertainty on food prices in China: A new evidence* 74.
- White, H. (1980). *"A Heteroscedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroscedasticity"*, *Econometrica*, 48: 817-838.
- Yang, W., Fidrmuc, J., Ghosh, S. (2015), *"Macroeconomic Effects of Fiscal Adjustment: A Tale of Two Approaches"*, *Journal of International Money and Finance*, 57, 31-60.
- Yardımcı, P. (2006). *İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekonomisinde İçsel Büyümenin Dinamikleri*. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2006(1), 96-114.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2016). *Panel veri ekonometrisi Stata uygulamalı*. 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Yetiş E. (2016). *Psikolojik sermaye ve etkileri: Bankacılık sektöründe bir alan çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Yıldırım, S. (2015). *Aghion-Howitt Büyüme Modeli Çerçevesinde Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (25), 259-268.
- Yıldız, G. (2020). *Gelişmekte Olan Ülkelerde İşçi Dövizlerinin Finansal Gelişme Üzerindeki Etkisi: Dinamik Panel Veri Analizi*. Gümüşhane Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, Maliyet Dergisi, Ocak-Haziran 2020, (178), 98-114.

EKLER

EK 1: ÜLKELER

1. Arnavutluk	46. Kenya
2. Cezayir	47. Kırgız Cumhuriyeti
3. Angola	48. Lübnan
4. Arjantin	49. Libya
5. Ermenistan	50. Malezya
6. Azerbaycan	51. Maldivler
7. Bangladeş	52. Marşal Adaları
8. Belarus	53. Moritanya
9. Belize	54. Mauritius
10. Benin	55. Meksika
11. Butan	56. Moldova
12. Bolivya	57. Moğolistan
13. Bosna Hersek	58. Karadağ
14. Botsvana	59. Fas
15. Brezilya	60. Namibya
16. Bulgaristan	61. Nepal
17. Cabo Verde	62. Nikaragua
18. Kamboçya	63. Nijerya
19. Kamerun	64. Kuzey Makedonya
20. Çin	65. Pakistan
21. Kolombiya	66. Papua Yeni Gine
22. Komorlar	67. Paraguay
23. Kongo, Cum.	68. Peru
24. Kosta Rika	69. Filipinler
25. Fildişi Sahili	70. Rusya Federasyonu
26. Dominik Cumhuriyeti	71. Samoa
27. Ekvador	72. Senegal
28. Mısır, Arap Cum.	73. Sırbistan
29. El Salvador	74. Solomon Adaları
30. Ekvator Ginesi	75. Güney Afrika
31. Esvatini	76. Sri Lanka
32. Fiji	77. Tacikistan
33. Gabon	78. Tanzanya
34. Gürcistan	79. Tayland
35. Gana	80. Doğu Timor
36. Guatemala	81. Tonga
37. Haiti	82. Tunus
38. Honduras	83. Türkiye
39. Hindistan	84. Türkmenistan
40. Endonezya	85. Ukrayna
41. İran, İslam Cumhuriyeti	86. Özbekistan
42. Irak	87. Vanuatu
43. Jamaika	88. Batı Şeria ve Gazze
44. Ürdün	89. Zimbabve
45. Kazakistan	